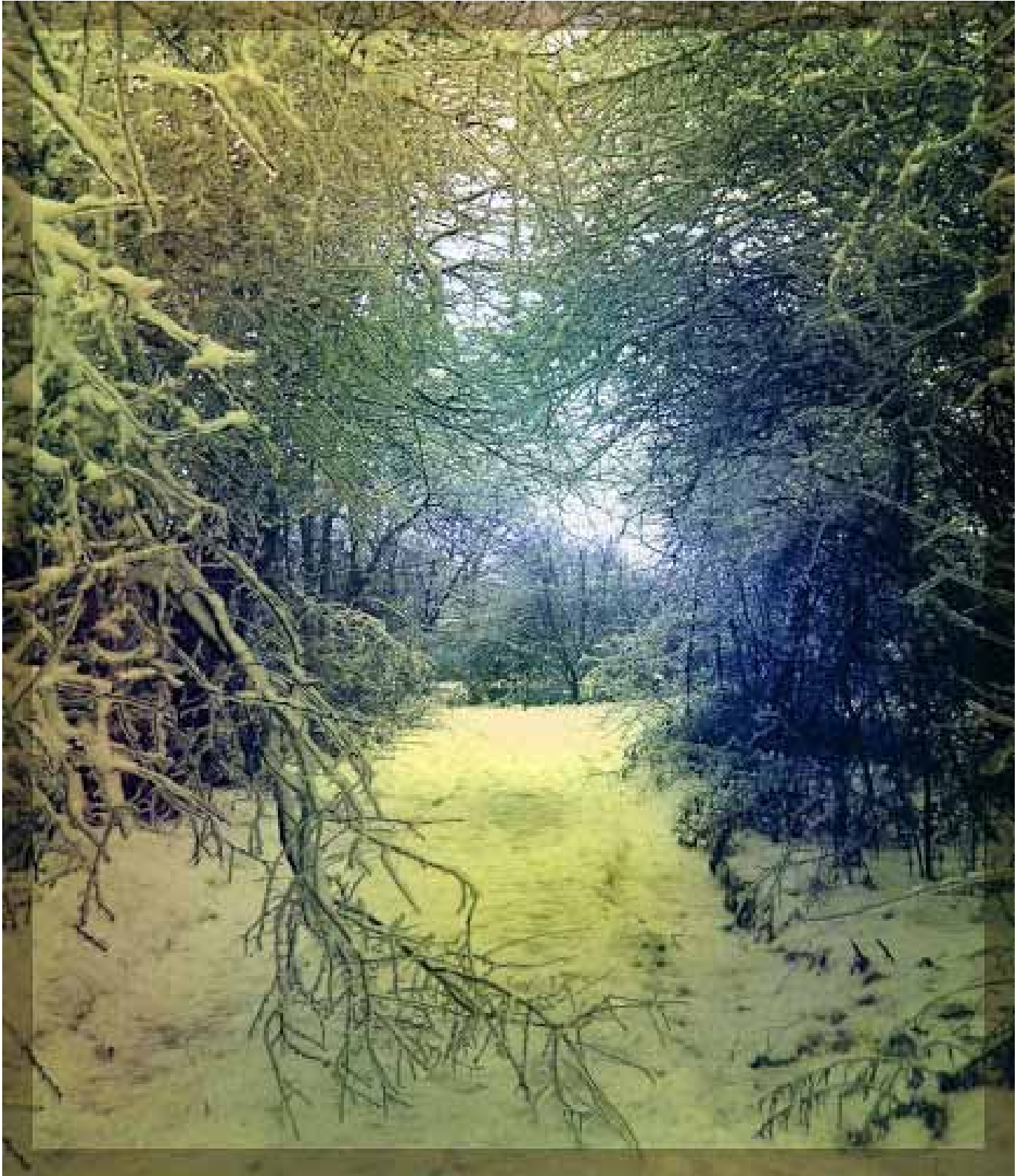

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

VII. évfolyam 11. szám, 2012. november

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Záhorszki Mónika fotója

Tartalom:

3. o.: Órhajóim: 9. szonett; (Ketykó István szonett-koszorúja részletekben)
4. o.: Novemberi őrségben; Szürke; (Pongrácz Ágnes versei)
- 6.-29. o.: A nagy változások kora II.: Életmód a Börzsöny vidékén a XX. Században; (dr. Koczó József helytörténeti írása)
30. o.: Feltámadás előtt; (Csáky Károly verse)
32. o.: Bárka versek; (Szúk Balázs versei)
- 34.-35. o.: Bűn-bankódó nép; (Borsi István verse)
- 36.-38. o.: Aranykor; (Kovács T. István írása)
- 40.-42. o.: Hulladék lett az autóm... ; (Kő-Szabó Imre írása)
44. o.: Egy másik karácsonyi ének; (Végh Tamás verse)
- 46.-48. o.: Mary Clairmont I. II. III. IV. V. ; (Szájbely Zsolt írásai)
50. o.: Tollaim a havon; Hiányjelek kálváriája; (Székács László versei)
- 52.-59. o.: Viktor és Viktória III. rész; (Petrozsényi Nagy Pál írása folytatásokban)
- 60.-67. o.: Elveszett bárányok II. rész; (Barna Krisztina írása)
- 68.-69. o.: Beszámoló; (Kovács T. István képes beszámolója Verőcéről)
70. o.: Kint, egyedül; (Dobrosi Andrea verse)
- 72.-73. o.: A karácsonyi angyal; (Elbert Anita írása)
74. o.: November; (Hörömpő Gergely verse)
- 76.-89. o.: Hont megye két kegyhelyének szakrális emlékei II.: Ipolyvisk; (Csáky Károly képes helytörténeti írása)
90. o.: A pók és hálója; (H. Túri Klára verse)
- 92.-103. o.: Adalékok a zsidóság nyugat-nógrádi történetéhez; (Végh József képes helytörténeti írása)
- 104.-105. o.: Sült krumplics gyertyafényben; (B. Tóth Klára írása)
- 106.-107. o.: Az óriások mindet megesznek ciklusból; (Horváth Ödön versei)
- 108.-110. o.: Egy szelet csokoládé; (Pribojszky Mátyás írása)
112. o.: Minimálok: Igaz történet; (Bozgor Elian írása)
114. o.: Könyvajánló;
115. o.: Hírek;
- 116.-117. o.: Programajánló;
118. o.: Pályázat;
119. o.: Impresszum;

E havi számunkat a Nagyorosziban élő és alkotó **Záhorszki Mónika** Nagyorosziban készített téli fotóival díszítettem. A művészi alkotások jól illeszkednek a szám hangulatához, köszönet a felhasználás jogáért! Az alkotótól több fotót találnak a <https://picasaweb.google.com/zahorszkimoni> oldalon, ajánlom szíves figyelmükbe!

Minden olvasónknak (szerzőink nevében is) kívánok békés, boldog karácsonyt!

Szerzőinknek pedig köszönöm az egész éves kitartó munkát, és Isten áldását kérem további életükre!

Karaffa Gyula

KETYKÓ ISTVÁN

Ő r h a j ó i m

Szonettek édesanyám emlékére

9.szonett

*Így aszalódott össze apróra -
én nőttem; föléje magasodtam
hátlugombolós nadrágból bújtam
át férfikorba - modern zakóba ...*

*Hányszor megpróbáltam lehajolni
hozzá; ölbekapni, mint gyermekem
és szoritani magamhoz - kezem
sugarával talpraállítani,*

*ha elesett - mégis ő állított
engem talpra egy szörnyű éjszakán - - -
kétszer szült meg kinnal, könnyel anyám!*

*Ez lenne a “nagy bér “ az áhitott
oltár tetején ...? - míg szólhat a szám,
addig búgja nevét hű orgonám!*

PONGRÁCZ ÁGNES

versei

Novemberi őrésben

valaki kinn áll a szélben
valaki kitár egy ablakot...

ma reggel ezrével
peregtek a levelek
a fényben
- tegnap éjjel egy hangya bogárrá-fagyott

valaki kinn áll a szélben
valaki kitár egy ablakot
valaki vinné a lelkem
s én ordítok közben - mert fáj nagyon

az este csendes
az utolsó ugatás egy bő húsz perce volt
az ágra teszem a leveleket
- képzeletben -
mert visszafelé hullva tán még szebbek lesznek
és mert örök-tavas rajongó vagyok

valaki kinn áll a szélben...
...lassan bezárom a múltat
- mint egy nyitott ablakot
a jelenbe hozom át jövőmet...
hisz' az Isten is úgy ad rám áldást
ha eléje megyek
s a két kezét a fejemre rakom

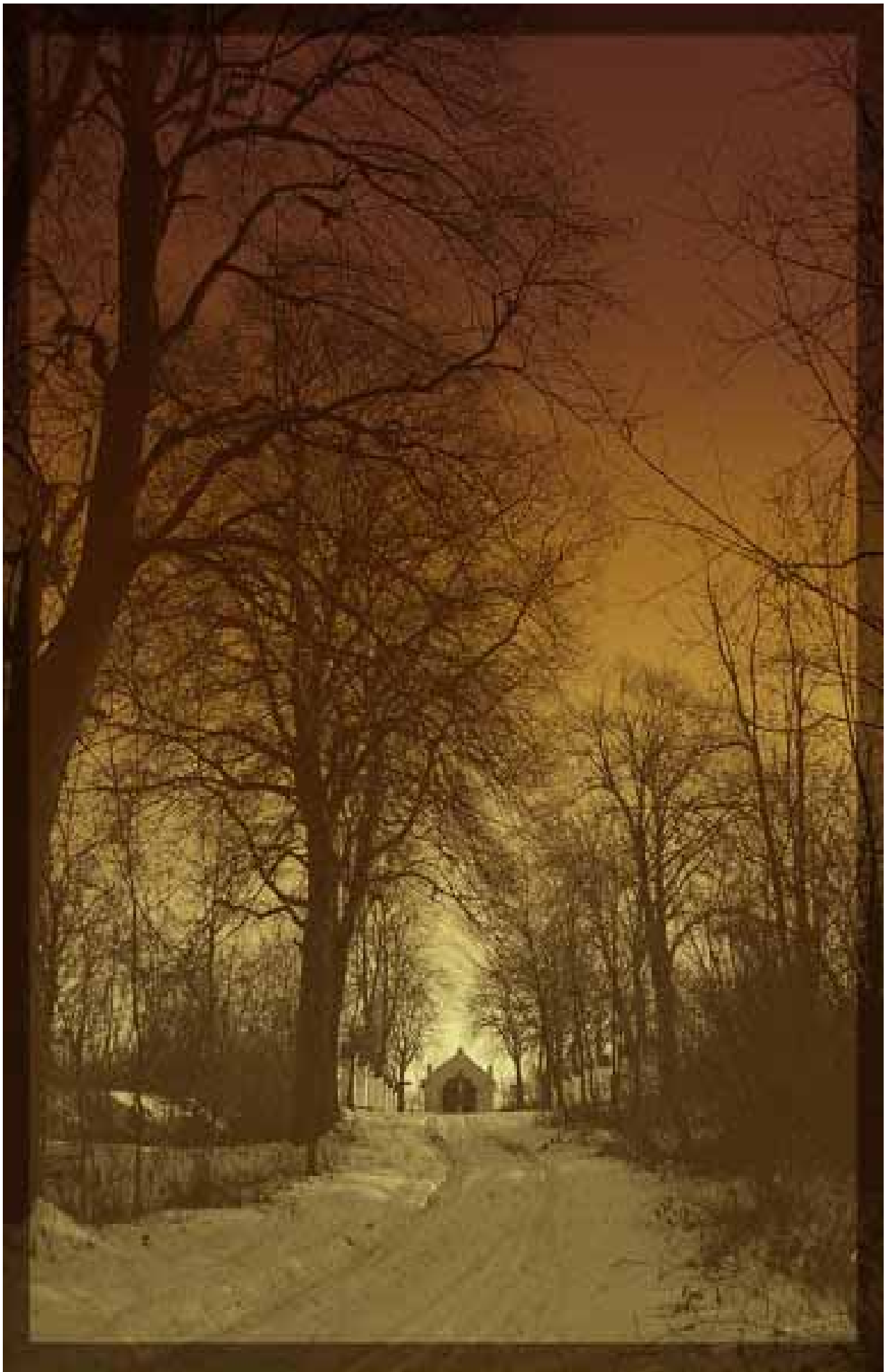
... Te álltál kinn ma a szélben
és én tártam ki ma egy ablakot...

Szürke

Nyílhattam volna vadvirágnak
falut vigyázó domb mögött,
szürke-erdő bús homálya
most nem ülne mellém -

Álmomban egy gödörben fekszem,
este van,
fölöttem ember-árnyak állnak.
Nem történik semmi,
nem mozdul senki,
valamit várnak,
valakit várnak.

Nyílhattam volna vadvirágnak
- nem éltem volna csak egy nyarat -
s hallgatag erdők bölcs homálya
őrizne fény-járó szirmokat.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

A nagy változások kora II.

Életmód a Börzsönyvidéken a XX. században

Zebegény

A község határát jórészt erdők alkotják, lakói ezért leginkább az iparban helyezkedtek el: Vácra, Budapestre, Dunakeszire és a szomszédos Nagymarosra, vagy Szobra jártak dolgozni. A vasútnál is sokan el tudtak helyezkedni.

1945 januárjában 111 fiatal vittek el *málenkij robotra* német származása miatt. Két és fél év múlva harminccal kevesebben tértek vissza.

1945 előtt Hangya-szövetkezet és kőbánya működött a községben. Földosztás nem volt, az erdők az állami gazdaság kezelésébe kerültek. 1961-ben termelőszövetkezet alakult, mely rövidesen egyesült a szobival. A Márianosztrai út mellett régóta működött egy kis mészkőbánya, ahol őrlésre alkalmas, puha mészkövet fejtettek. 1957-től felfejlesztették, és a bányászat mellett egy őrlőművet is létesítettek. A rendszeres munka, a termelés 1962-ben indult meg a Pestvidéki Ásványbánya Vállalat Zebegényi Ásványőrlő Üzemében.

A falu a XX. század elejétől a középosztály kedvelt nyaralóhelyévé vált. A '60-as években már több állami üdülő működött a faluban, melyeket az államosítással tulajdonba vett villákban alakítottak ki. Az 1980-as években a tervezett Bős-Nagymarosi vízlépcső építkezése miatt a község mélyebb fekvésű Duna parti részén áldozatul esett a Hétház, melyből négy maradt, s csak kettő lakható.

1962-től az 1970-es évek végéig szülőotthon működött a településen. 2010 elején 1177 lélek lakta. (PMK II. 1998. 646. o.; CSÓKÁNÉ–CSÓKA, 2010. 47-50. o.; WIKIPÉDIA)

Kóspallag

A község határának fekvése, a hegyek, erdők inkább a bányaművelést és a fatermelést tették lehetővé. (A kóspallagi kőbányászok, kőfejtők munkáját már megismertük, a fakitermelőkről, favágókról az erdőgazdálkodásról szóló fejezetben esik majd szó.)

A két világháború között a lakosság egy része az Alföldre járt aratni, mivel a megművelhető terület nem volt elegendő a lakosság ellátására. A Gödöllői Királyi Koronauradalom birtokában volt 1194 katasztrális hold, a földterület 83 %-a, az egykori községi úrbéreseket 250 kh-at birtokoltak, a határ mindössze 17 %-át.

1945-ben a földosztó bizottság /elnöke: id. Drobinoha Imre/, nem lévén a községben nagybirtok, a 40 kataszteri holdat kitevő plébánosi és kántori földet osztotta szét a lakosság között, valamint 18 házhelyet. Az erdők többsége állami kezelésbe került. Erdőhasználati joggal a volt úrbéreseket és zsellérjogosok Úrbéresi Közbirtokossága /elnöke: Drobinoha Imre/ erdőbirtokossági társulatának tagjai /214 joggal/ rendelkeztek. A társulat 1964-ig működött, ekkor a Szobi Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztályának határozatával felszámolták.

A felszabadulást követő első munkaszervezeti mozdulás is az erdő és a fa használatára, valamint a hozzáértő kezek sokaságára épült. Már 1945 májusában megszervezték a helyi Fakitermelő és Értékesítő Szövetkezetet. Alaptökéje annak a faszénnek – mintegy 300 q – az értékesítési összege volt, amit a háborús események miatt már a lőszergyárak nem tudtak felhasználni a szállítási nehézségek miatt.

A szövetkezet az első időkben termékeit – tűzifa, talpfa, rönkfaféleségek és egyéb iparifa – piaci csere által, főképp pénzközvetítéssel értékesítette. 1945 ősztől felerősödött az alkalmi csere természetbeni közvetítéssel, ami azt jelentette, hogy fáért cserébe kaptak, illetve kértek minden olyan dolgot, amire

szükségük volt: kukorica, sertés, tojás, étolaj, petróleum, ruhanemű. Esetenként dollárra vagy aranyra is cseréltek. A *feketőzés* mellett felélénkült ugyanakkor a *faizás*, a falopás is, mely komoly méreteket öltött. Majd a beszolgáltatás keserves éveiben piacra kényszerítették a kevés és rossz minőségű földdel rendelkezőket, hogy megvegyék a tojást, zsírt és minden mást, amit termékbeadási kötelezettségként kivetettek rájuk.

1949-ben szervezték az első termelészövetkezetet Törekvő Termelészövetkezet néven, mely 1956-ban feloszlott. Az 1961-ben létrehozott Haladás termelészövetkezeti csoport /elnöke: Burik István/, majd szakszövetkezet /elnöke: Burik István/ később beolvadt a Gödi Duna Menti Mezőgazdasági Termelészövetkezetbe.

A mezőgazdasági termelés fő profilja 1963-tól málna, szamóca, ribizli termesztése, 1968-tól a közös művelésre átvett erdőgazdálkodás és fafeldolgozás, valamint a juhtartás volt. A termelés növekedésének jellemzői: 1963-ban 100-150 q, 1969-ben 1800 q málnát értékesítettek a szakszövetkezet tagjai. A mezőgazdasági szövetkezet az 1990-es évek elején megszűnt, kárpótlásra kijelölt terület nem volt.

A lakosság helyben való foglalkoztatására az 1960-as évektől az 1980-as évek végéig a községben működött az Ikladi Műszergyár tekerceselő üzeme, valamint a Fővárosi Játék- és Díszmű Üzem babaműhelye. A babaműhely megszűnt, a tekerceselőüzem viszont a privatizáció után és jelenleg is termel MÁGNESES ERŐVONAL Tekercselő és Javító Kft. néven. Richter Vilmos vezetésével a Kisinóci út 3. szám alatt 10-15 főt foglalkoztat, az üzemben villamos háztartási gépekhez alkatrészeket gyártanak.

A lakosság ellátását szolgálta az 1923-tól létrejött Hangya szövetkezet, 1945 előtt már működő fűszer-, hús-, és italbolt, szikvízüzem, valamint több fakereskedő. A postahivatal 1934-ben kezdte meg működését. Rendszeres autóbuszjárat 1950-től köti össze Kóspallagot a környező településekkel.

A megélhetés 1958 után, a közlekedés kiépülésével fordulatot váltott. Naponta több autóbuszjárat közlekedett Kismaros és Márianosztra irányába. Ettől az időtől kezdve sokan Vác és Verőce kisebb-nagyobb üzemeiben helyezkedtek el. Ami kedvezett a lakosságnak, az nem túlságosan kedvezett az erdésznek. Az 1960-as évek munkaerő kínálata előbb-utóbb munkaerőhiánnyá változott. Az erdészetek motorfűrész-kezelői tanfolyamokat szerveztek, és viszonylag jó bérrel igyekeztek az erdőhöz kötődő embereket megtartani.

Átalakult a településkép is. Míg az 1950-es évekre jellemző volt a közös udvarban 4-5 család együttlakása, 1945 és 1980 között több mint 160 lakás épült, illetve átépült, felújítást nyert. Az 1981 előtt tíz évvel épült 14 lakásból viszont mindössze kettő épült az évtized második felében, s a '80-as évek elején nem volt megkezdett építkezés. A falut 2010 elején 792 fő lakta. (PMK II. 1998. 270. o.; REMITZKY, 1981. 26-29. és 31-36. o.; KOCZÓ, 2009 (b) 42-43. o.; WIKIPÉDIA)

Márianosztra

1945 előtt birtokosai a magyar királyi vallásalap, a magyar királyi országos büntetőintézet, Petrovich Béla és a községi úrbéresek. Az államosított földterületekből a helybéli lakosok, az állami erdőgazdaság és az Ipolyvölgyi Állami Gazdaság részesült. Az állami gazdaság (legutóbbi nevén: Alagi Állami Tangazdaság) Márianosztra, Szob és Ipolydamásd határában nagy területen gyümölcsöst telepített. Az első szövetkezet – később szakszövetkezet – 1961-ben alakult, főként gabonát és zöldséget termesztett, juhokat tartott.

Az egykori pálos kolostor épületét 1854-ben alakították át női fegyintézeté, melyet az 1858. október 17-én történt ünnepélyes megnyitástól a Szent Vince irgalmas rendi nővérek vezettek. 1948-ban lett dologház, 1950-ben fegyház. (PMK II. 1998. 295. o.)

Az intézet – helyben és a környéken is – főleg férfiak számára, de újabban nők részére is jelentős foglalkoztatást biztosít.

1998-ban az állomány 218 főt tett ki, közülük tiszt 29 fő, tiszthelyettes 153 fő, közalkalmazott 218 fő. Lakóhely szerint Bernecebaráti 3, Ipolydamásd 4, Ipolytölgyes 1, Kemence 4, Kismaros 3, Kóspallag 11, Letkés 22, Márianosztra 102, Nagybörzsöny 5, Nagymaros 2, Peröcsény 2, Szob 45, Vác 9, Vámosmikola 11, Verőce 2, Zebegény 9 fő. Ugyanakkor a fogva tartottak száma fegyházban 457 fő, a

börtönben 112 fő. Az intézet 1998-ban 79 szolgálati lakással rendelkezett, ebből 65 Márianosztrán, 14 Szobon volt.

Az elítéltek munkáltatását kötélfonó műhely, labdavarró üzem, később könyvkötő műhely indításával tették lehetővé. A csökkent munkaképességű értelmi fogyatékosok bélyegválogatást, kábelbontást végeztek. A foglalkoztatást az 1976-ban megalakult Börzsöny Vegyesipari Vállalat önállóan szervezte. Fő tevékenységi körébe a kötélgyártás és ipari bémunkák végzése tartozott. 1994. január 1-jétől NOSTRA Vegyesipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft-ként működik, és fő profilja a cirokseprűgyártás.

2010. évi adatok szerint a szobi kistérséghez tartozó Márianosztrának 925 lakosa van. (NOSTRA, 1998.; WIKIPÉDIA)

Szob

A községben, mint járási székhelyen a XX. század első felében működött főszolgabírói hivatal, államrendőri kirendeltség, fővámhivatal, révkapitányság, jegyzői hivatal, továbbá Hangya fogyasztási szövetkezet, Szobi Kőbánya Rt. Határszéli jellege, a benne létesített új hivatalok, intézmények következtében lakóinak száma szinte megduplázódott, s 3486 főt ért el.

A lakosságnak csak kisebb része foglalkozott mezőgazdasági termeléssel, a keresők nagy része a jelentős áruforgalmat lebonyolító vasútnál és a kőbányában talált munkalehetőséget. A településen a Luczenbacher családon kívül más ipari vállalkozók is tevékenykedtek. Hittelmayernek terpentingyára, Steiner Bernátnak bor-, pezsgő- és likőrüzeme volt.

1892-ben Luczenbacher Pál vásárolta meg az esztergomi káptalan szobi birtokait. A család 1930-ban bekövetkezett csődbe kerülésekor a birtok a Fáy család kezébe került.

1944-ben Fáy Györgyné volt a legnagyobb birtokos – a határ 65 %-át bírta –, rajta kívül Petrovich Béla, a Szobi Kőbánya és az úrbéresek közössége birtokolt.

1945-ben 300 kh földet osztott ki a földigénylő bizottság 53 családnak. A juttatott területek nagysága 1-12 hold között mozgott.

1949-ben Új Barázda néven alakult az első termelőszövetkezet, mely főleg rét- és legelőgazdálkodással, az 1960-as évektől bogyósgyümölcsűek termesztéssel foglalkozott, és ipari üzemet is fenntartott.

7. A szobi terpentingyár, mögötte a templom a XX. század elején

A szobi termelőszövetkezet gazdálkodásáról Koczó Géza egykori agronómus szolgált számunkra értékes adatokkal, aki 1962 és 1978 között, 16 évig dolgozott Szobon. Az 1960-as évek elején előbb Ipolydamásd (1962) majd Zebegény (1964) szövetkezete olvadt be az Új Barázda Termelőszövetkezetbe, Márianosztra és Kóspallag később.

A szövetkezet elnöke az 1960-as évek elejétől Svéger József, a Szobi járás megszűnésétől, 1970-től Csáki János.

A növénytermesztésben búza, tavaszi árpa, sörárpa, kukorica, burgonya termelése folyt. Adatközlőm kiemelte, hogy a vörösheremag iránt nagy volt a kereslet az 1970-es években, svéd vevők is jelentkeztek. Ennek termesztésében tisztasága és termésmennyisége alapján kimagasló eredményt értek el. Hektáronként 850 kg-ot termeltek, 1,5 millió Ft bevétel származott belőle. Még az Országos Vetőmagtermelő Felügyelőség is elismerte eredményeiket. Tritikáléból (búza és rozs keresztezéséből származó gabona) is jó termésük volt.

Damásdon jó feltételei voltak a kertészkedésnek, mivel az Ipolyból lehetett öntözni. A damásdi kertészetben paprikát, paradicsomot, karfiolt, káposztát és zöldbabot termesztettek. Megemlítette, hogy az Ipoly és az erdő között (a Lelédhídi-majornál) sikeresen feltörték a használhatatlan gyepet. Az Ipoly melletti táblába első évben silókukorica, második évben zöldbab került. Az úton túl vele szemben lévő táblába a tavaszi árpa után tarlóuborkát vetettek. A kimagasló termésekre az idős damásdiak máig emlékeznek.

A tsz gyümölcsöt, epret és málnát a Kuha tanya közelében termelt.

Az 1960-as évek elején Szobon, a közös kan tartásával még megvolt a disznócsorda. A csorda megszűnése után a tsz átvett két kant saját állattartása részére. Az állattenyésztésben baromfitartás, naposcsirke nevelés is folyt. Évente 25-30 000 darabot adtak el. A gondozók anyagi érdekeltségének megteremtésével az elhullást a megengedett 7 % helyett 5 % alá szorították. Az 5% alatti különbség értékét a tsz felezte a gondozókkal.

Sertéstartásban mangalicával és hússertéssel foglalkoztak. Az állatok a 107 kg-os átvételi súlyt 7 hónap alatt érték el. 50 darab tehénrel tejelő tehenészet is üzemelt. A tsz-nek juhászata is volt, elérték a 2 év alatti háromszori elletést. Húsvét előtt magas volt az olasz kereslet a tejes bányókra.

A szövetkezet ebben az időben ellátta a községet friss zöldséggel, tejjel, hússal. A magyar mezőgazdaság az 1960-as évek végétől a '80-as évek végéig világszínvonalon termelt. (Koczó Géza /Perőcsény, 1933/ adatközlése, 2011. szeptember)

A szobi tsz állattenyésztésének későbbi alakulásáról Raj László egykori főállattenyésztő tájékoztatott. 1970-ben nagy káosz fogadta őt, amikor Letkésről idejött. Az állatgondozók italoztak, az állatok pedig hullottak. Rájött arra, hogy a sertésfiatatóban a vizeletet nem engedték le, az állatok megitták, és attól pusztultak el. Kipadlóztatta, és naponta kitakarította a kutricákat. A tehenészetben és a növendékmarhatartásban is gondok voltak. Ezeket is sikerül megszüntetni. Ebben az időben már Kóspallag, Márianosztra és Szokolya is hozzájuk tartozott. A füves területeken a juhokat legeltették, az állomány számára hodályokat építettek. A tehenészet és növendékmarha-tartás megszűnt, maradt a sertés és a juh. A 30 kg-os hízóbányákat francia és olasz exportra vitték. Az állattenyésztés nyereséges, jövedelmező ágazattá vált. 1981. január 1-jével innen került nyugdíjba. (Raj László /Letkés, 1920/ adatközlése, 2011. november)

1982-ben a szobi tsz-t egyesítették a gödi Duna Menti Termelőszövetkezettel.

Az Alagi Állami Tangazdaság őszibarackost, szilvát, később kajszit és cseresznyét telepített a nagyközség határában.

A rendszerváltás után még működött a gödi tsz fénycsőfojtó üzeme. A Hangya szövetkezet helyébe 1950-től az általános fogyasztási és értékesítő szövetkezet lépett, mely több egyesülés után Szob központtal jelenleg is fennáll. Szobot 2000-ben várossá nyilvánították, s a szobi kistérség központja. Népessége 2010 elején 2952 lakos. (LADÁNYI, 1934. 292. o.; PMK II. 1998. 472. o.; WIKIPÉDIA)

Ipolydamásd

1945 előtt a földterület 82 %-a – mely többségében erdő – az esztergomi főkáptalané volt, majd állami erdőgazdasági terület lett, 15 %-a a 209 volt úrbéresé. Az egyetlen ipari vállalkozás a Müller-féle festékgyár. A XX. század első felében a keresők 65 %-a közeli kőbányákban dolgozott.

A Gazdacímtár 1935. évi kötete szerint Ipolydamásdon az esztergomi káptalannak 1061 hold, a községi úrbéreseknél 218 hold földterülete volt.

1945-ben a községi földosztó bizottság kiosztotta a káptalan szántóföldjét és legelőjét az igénylők között. A gazdálkodás a '40-es és '50-es években egyénileg történt.

Az első termelőszövetkezet – Jószerencse Tsz néven – csak 1961-ben alakult meg 360 hold szántóterülettel, 126 taggal, s Gyatyel Lászlót választotta elnökévé. Rövid működés után lemondott, majd idős Zsibrita János vezette a tsz-t 6 hónapon át. A tagok zöme nő volt. A következő évben már be is olvadt a szobi tsz-be.

A málnatermesztést a községben 1952-ben Hanzelik Pál honosította meg, ő telepített először epret is. A művelhető területeken el is kezdték a málna és más bogyógyümölcsök termesztését, amit a földművelőszövetkezet vásárolt fel. Az egyesült tsz 1963-ban 10 hold málnát, 1964-ben újabb 20 holdat telepített.

Az egyesülés után a damásdiak mellőzve érezték magukat, nem szívesen jártak át a szobi határba dolgozni. A kertészetet túlméretezettnek találták. 1963-ban 52 kh-on foglalkoztak konyhakerti növények (paradicsom, zöldpaprika, uborka, zöldbab, káposzta, vegyes zöldség) termesztésével. Sérelmezték azt is, hogy az irodában damásdinak nem jutott hely.

A falunak 2010 elején 343 lakosa volt. (PMK II. 1998. 207. o.; KORCSMÁROS, 1995. 167. és 230-234. o.; WIKIPÉDIA)

Letkés

1893-ban a legnagyobb földesúr az esztergomi főkáptalan 2130 kh-dal; további birtokosok: Kleinkauf György (318 hold), Letkés község (150 hold), úrbéresek (332 hold). Nagyságrendi változás ehhez képest 1911-ben sincs, de a községi terület kissé csökkent, Kis András bérlő és az úrbéresek területe nőtt.

A két világháború között a lakosság továbbra is főleg mezőgazdasági termelésből élt, a föld nélküliek, kis területen gazdálkodók cselédek, napszámosok voltak. Néhány iparos és kereskedő is élt a településen.

Ennek a kornak szemtanúját, átélőjét sikerült megszólaltatnunk: a 91 éves Raj Lászlót. Megtudhattuk tőle, hogy a század első felében már az iskolás gyerekek munkájára is számított a család. Édesanyjának 30 libája volt, 7-8 éves korától ezeket kellett őriznie. Széppatakon Mammusich János, szerb származású birtokosnak volt gazdasága, amit egy gazda és egy ispán irányított. Mintegy 50 hektáron gyümölcsöst művelt: cseresznye, barack, szőlő. 10 éves korától idejárt. Szedték a cseresznyét kis kosarakba, Szobról vagonokban szállították tovább. Később nyári munkákban kukoricakapálásra, őszi-téli munkákban ökrökkel trágyahordásra alkalmazták. Az 1930-as években a felnőtt férfi napszám 1 pengő, a nőké 80 fillér, gyerekéké 30-40 fillér, lányoké 30 fillér volt. 1937-től a szobi kőbányába járt egy évig csillét rakni. Az utat gyalog tette meg, oda-vissza 20 km. A műszak világosodástól sötétedésig tartott. 1939-40-ben summás arató volt Bészobon, a Fain-birtokon: kaszált, marokszedője volt. (Raj László adatközlése, 2011. november)

Az 1945. évi földosztáskor a 403 kh káptalani és a Mammusich-birtokot osztották ki a földigénylők között.

Raj László és családja is kapott 2 hold szántót és egy hold rétet. Dolgozták a földeket, fuvarba járt egy lóval 1948-ig. Ekkor negyedmagával átvette egy Hod•ik nevű ember bérleményét Széppatakpusztán. Provicz Ilona, a járási párttitkár kijött, és azt kérdezte, hogy mit gondolnak maguk, itt fognak gazdálkodni? A párt tsz-t akart. A faluban akadt még 10-15 jelentkező, és földdel együtt ősszel magalakultak. A szövetkezetnek ő lett az elnöke. Akkor a Parasztpártnak volt a tagja, törvénybírónak is megválasztották. Egy gyűlésen azt mondta, hogy nekik kolhozra, csajkarendszerre nincs szükségük. A húsvéti körmenet után elvitték az ávosok Budára. Ott azt mondták, hogy egy 80 fős csoporttal kiviszik őket a hadifoglyok helyett Oroszországba. Erdei (Ferenc) mezőgazdasági miniszter búcsúztatta őket. Elmondta, hogy tanulmányútra küldik őket azért, hogy a Szovjetunióban tanulmányozzák a szovhozokat és kolhozokat. 1949 júniusában indultak: Kijev – Moszkva – Leningrád. Végig a vonaton, hálókocsikban aludtak. Leningrádban kettéválasztották a csoportot: 40-40 fő ment délre és keletre. Kolhozokat, szovhozokat látogattak. Mindez 6 hétig tartott. A szövetkezet elnöke Letkésen közben Kovács János lett.

Raj László hazajövele után Nógrád megyében szervezte az állami gazdaságokat, majd 1950-ben a borsosberényinek a vezetését vállalta el. Az 1960-as évek elején a diósjenői termelőszövetkezet elnöke lett, innen hívta őt haza Letkésre Varga Nándor tsz elnök és Kabarcz Vilmos tanácselnök.

Az 1948-ban Bástya Tsz néven megalakult első mezőgazdasági szövetkezet fő profilja a gabonafélék (búza, árpa, kukorica), burgonya, majd az 1960-as évektől a bogyós gyümölcsök termesztése és a kertészet volt. Jelentős sertés- és juhállományjal is rendelkeztek, majd húshasznú szarvasmarha-tenyésztéssel kísérleteztek. Raj László hazakerülése után a Bástya üzemegység vezetését vette át. Tehenészet, sertésstartás és a takarmánytermesztés tartozott hozzá. 40 koca részére sertésfiaztatót építtetett, valamint juhhodályt. 5-6 évig volt üzemegység vezető, majd 1970-ben Csáki János Szobra hívta őt elnökhelyettesnek és főállattenyésztőnek.

Az 1960-as években egy pesti elnökük is volt: Sütő János, majd Ormándi Gábor vette át a szövetkezet vezetését. (Raj László közlése)

Az 1970-es évek elején előbb az ipolytölgyesi, majd a nagybörzsönyi szövetkezettel egyesült a helyi tsz, de a központ Letkésen maradt. Az Ipolyvölgye Mezőgazdasági Termelőszövetkezet néven létrejött nagyüzemnek Tomán István 1977-ig volt elnöke, 1978-79-ben Fábián Albert, 1980-tól Légrádi János. Jelenleg az Alsó-Ipoly-völgyben ez az egyetlen életképes, ma is működő mezőgazdasági szövetkezet.

A mezőgazdasági nagyüzemben a gabonán (búza, sörárpa, kukorica) kívül mustárt, napraforgót termeltek. Jelentős volt az ún. melléküzemági tevékenység: forgácsoló üzemben menetmetsző-gyártás, a tekercselő üzemekben pedig áramváltók és más villamosági termékek gyártása. Elsősorban a helyi ipari tevékenység és foglalkoztatottság fejlesztését szorgalmazták. Az 1980-as évektől egyre több területet adtak ki háztáji vagy bérművelésbe, ahol bogyós gyümölcsöt, főleg málnát és ribizlit termeltek, s a termést a szövetkezet vásárolta fel.

Légrádi Jánostól, a Letkési Mezőgazdasági Szövetkezet elnökétől azt tudakoljuk, miként maradt fenn a rendszerváltozás után még jó két évtizeddel a szövetkezet? Elmondása szerint, az 1990-es évek elején a vezetőség megtalálta a hangot a tagsággal. Akkoriban Nagybörzsöny le akart válni, de mégis maradtak. A fizetések itt mindig alacsonyak voltak, most is 100-120 ezer Ft körül mozognak. Tehát azt sem lehet mondani, hogy a pénz tartotta itt az embereket. Jelenleg aktív dolgozó 52 fő, 75 fős a tagság, közülük csupán 15 a dolgozó, többségük nyugdíjas. A nagy változások idején megszűntek ipari üzeim Budapestén és vidéken, a helyi műszerüzem és az autóbusz kivált, csak a forgácsoló üzem maradt meg. A műszerüzem a rendszerváltás után mintegy 10 esztendeig a korábbi helyén, Széppatakapusztán működött, majd áttelepült Ipolyszalkára.

Az alaptevékenységben a növénytermesztés a meghatározó: búza, árpa, kukorica, napraforgó (korábban: mustár és repce), tehát a hagyományos kultúrák termesztése folyik. A gyümölcs befűladt, mindkét üzem, mely a bogyósok tárolására, feldolgozására épült, kikerült a szövetkezetek tulajdonából. A bernecebaráti hűtőház ugyanakkor ismét elindult, a nógrádinak egy része üzemel.

Az állattenyésztés 1990-ben megszűnt, a húshasznú szarvasmarha tenyésztés kikerült bérletbe. Az állattenyésztés esetében az volt egykor a probléma, hogy ha saját termesztésű abrakkal (olcsón) látta el a szövetkezet állatállományát, akkor is piaci áron kellett elszámolni, ami már „vesztéséget” termelt. A háztájiban egy időben még maradt az állattartás, hiszen a '90-es években előfordult, hogy 800 t gabonát vittek ki, vásároltak meg a gazdák. Most leginkább a dízállattenyésztők vásárolnak. A támogatási rendszer is sok anomáliával jár: pár éve a szőlők kivágásáért, most a telepítésért fizet az állam. 1978-1985 között meliorációs beruházást hajtott végre a szövetkezet, 200 hektáron alagcsövezésre került sor, hogy a talajvizet levezessék. A csöveket különböző víz- és csatornarendszerek, gázvezeték és kábelek fektetésekor megsértették, átvágták, és már nem funkcionál. A nád, sás ismét terjed, a természet visszaveszi azt, ami az övé.

A szövetkezet főbb adatai 2011-ben:

Földterület: 1250 ha

Mezőgazdasági tevékenység bevétele: 115 millió Ft

Egyéb/földalapú támogatás/: 50-60 millió Ft

Költség: 120 millió Ft

Nyereség: 50 millió Ft

Nettó eredmény: 15 millió Ft.

1998-99 körül teljes felszereléssel 18 millió Ft-ért megvették a vámosmikolai telepet (az Elektherm Ipari Szövetkezet egykori telephelyét). 25 fő dolgozik itt. Gyártottak kazánokat, lapradiátorokat, kéziszerszámokat és karbantartáshoz felszereléseket a dunakeszi járműjavító és a váci cementgyár részére.

2003-204-től üzemanyagtartályokat gyártanak, előfordult, hogy évente 80 darab is készült. A mai világban az alvállalkozók szerepe igen hálátlan. Nagy összegű kintlévőségük van; az állam keményen behajtja adóit, az áfa-visszaigényléseket ugyanakkor 3-4 hónappal később teljesítik.

Az ipari üzem árbevétele 2011-ben 85 millió Ft körül, eredmény nélkül várható. 3 évvel ezelőtt 140 milliós árbevételből 14 millió volt a nyereség. Abban bíznak, hogy néhány évig még talpon tudnak maradni. (Légrádi János /1941/ adatközlése, 2011. december)

A község külterületei a XX. században: Széppatakpusztá, Liliompusztá, Gallapusztá, Lelédhíd-major.

Letkésen keresztülhalad az Ipoly-völgyi, Szobot Parassapusztával összekötő országút. A szemközti Szalkával híd köti össze. A határátkelőhelyet 1994. augusztus 27-én nyitották meg (bár időszakos átkelésre már 1990 óta lehetőség nyílt), az EU-csatlakozásig azonban csak a két ország állampolgárai használhatták. 2007. december 21-én a schengeni egyezmény értelmében megszűnt a határellenőrzés az átkelőnél.

A község lakónépessége 2010 elején 1157 fő. Az Ipoly völgyében az egyetlen község, melynek az elmúlt másfélszáz évben nem csökkent a lakossága. (PMK II. 1998. 282. o.; PETROVAY-KOVÁCS, 2001. 4-6. o.; WIKIPÉDIA)

Ipolytölgyes

Az esztergomi káptalan 1089 kh-at birtokolt Tölgyes határában. A birtokviszonyok alapján képet alkothatunk Ipolytölgyes 30-as évekbeli társadalmi tagozódásáról. A birtokosok mintegy fele egy holdnál kevesebbet, átlagosan fél kh-at használt. A szegények rétegéhez azonban még hozzávehetjük a birtokosok újabb negyedét, akik átlag 2 egész és egyharmad holddal rendelkeztek. Ha a lakosság száma (1930-ban 567 fő, 1941-ben 562 fő) alapján feltételezzük, hogy egy családban átlagosan ketten rendelkeztek földtulajdonnal, arra következtethetünk, hogy Tölgyes lakosságának legalább a fele igen szerény körülmények között élhetett. Tehetősebbek lehetnek a birtokosok 21 %-át kitevő, átlagosan 11 és egynegyed hold földtulajdonnal rendelkező rétege. A gazdagok közé sorolható a 250 kh-at használó egyetlen földbirtokos. Ganádpusztát a háború végéig az oroszai cukorgyár birtokolta.

Az 1945-ös földosztás során 95 család jutott 4-4 holdas földterülethez, az esztergomi káptalan erdei pedig állami tulajdonba kerültek. (PMK II. 1998. 209. o.) A földosztó bizottság elnöke Varga János, a DÉFOSZ elnöke Tóth József volt. 1950-ben alakult meg a Felszabadulás tszcs Ganád székhellyel. A szövetkezet elnökei: Varga János, Tóth József, Almási Ferenc, Tóth Béla, Kiss Ernő. A tszcs 1956-ban feloszlott, 1957-ben 3 taggal újjáalakult. Mivel nem volt életképes, egyesült a vámosmikolai Vörös Csillag tsz-szel. Az önálló helyi termelőszövetkezet 1961. január 14-én alakult meg, elnöke Jobbágy János földműves lett. A kezdeti nehézségek – nem volt az állatállomány elhelyezésére megfelelő istálló, egyéb épületek hiánya – leküzdése után a szövetkezet fő profilja a gabonatermesztés, kertészet, a bogyósgyümölcs-termesztés (málna, eper) és az állattenyésztés (szarvasmarha, juh) lett. 1965-ben Tomán István lett a szövetkezet elnöke, majd előbb a letkésivel (1970), később a nagybörzsönyivel (1974) vonták össze a termelőszövetkezetet.

A községben a munkahelyek az elmúlt évtizedben szépen gyarapodtak – Római Katolikus Egyház Szent Erzsébet Egészségügyi Szeretotthona, MONO Ipoly-fabrik – így a lakosság fogyása megállt, 2010-ben 458 lakos élt itt. (KOCZÓ, 2005. 47-48. o.; WIKIPÉDIA)

Nagybörzsöny

A mezőváros legnagyobb gazdálkodója a XIX. század végén az érseki uradalom, mely a határ közel 70 %-át birtokolta. Legfőbb bevétele börzsönyi birtokán az erdőből származott, ugyanis csak jelentéktelen területű szántója volt a mintegy 6 000 kh erdő mellett.

A Nagybörzsönyhöz tartozó Ganádpusztá, a Ganádi szőlőhegy és a csárda a gróf Eszterházy, majd 1865-ben a herceg Auersperg Breuner család tulajdonában állt, később a gróf Pongrácz családé lett. A 350 kh területet, a lakóházat és a gazdasági épületet – gróf Breuner Ágoston zselízi uradalmának részét – az örökösök 1931-ben bérbe adták Bründl Lajosnak és feleségének.

A XX. században a községben birtoka volt még a Huszár családnak és a községi úrbéreseknak.

1927-ben jelentéktelen földosztás történt a községben: 7 kat. hold 92 négyszögöl földet adtak ki 13 igénylőnek. Ez közel sem volt kielégítő. A birtokstruktúra nem változott lényegesen: 1930-ban 23 fő gazdálkodott 15-50 kh területen, 236 fő bírt 1-10 kh-at, 29 fő még egy holdnyi területtel sem rendelkezett.

Az erdőbirtokossági és legeltetési társulat 527 kh erdőt és 107 kh legelőt birtokolt.

A két világháború között a lakosság túlnyomó többsége továbbra is a mezőgazdaságban dolgozott, viszonylag kevesen, mintegy nyolcvan találtak munkahelyet az iparban és a közlekedési ágazatban. A házi cselédként és napszámosként dolgozók száma is alacsony volt, az előbbi 12-17, az utóbbi négy-öt főt jelentett. A faluban úzótt mesterségek apáról fiúra öröklődtek.

A nagyközségben a Hangya fogyasztási szövetkezet működött.

1945-ben a Váci Erdőgazdasági Nemzeti Vállalaté lett az esztergomi érsekség 5624 holdas birtoka, állami tulajdonba került herceg Breuner örökösének 180 holdas ganádpusztai birtoka és a német lakosságtól elkobzott 352 hold. A Ganádimajor földjeit az ipolytölgyesiek kapták, majd 1946-ban visszavettek tőlük 87 holdat és nyolcvan nagybörzsönyi család között osztották szét.

A földbirtok megoszlása: 1-5 kh 185 gazdaság (558 hold), 5-10 kh 113 gazdaság (778 h), 10-15 kh 24 gazdaság (296 h) 15-20 kh 7 gazdaság (124 h), 20-25 kh egy gazdaság (25 h). Összesen 330 magángazdaság (1781 h, ebből 1503 h szántó); állami erdőgazdaság 5624 hold. Az Ipolyon túli területen 15 helybéli kettősbirtokos, míg odaátról 2 család bírt magyarországi földet. A nagybörzsönyi családok közül azonban csak három kapott a határátlépésre feljogosító kettősbirtokos igazolványt. 1945-ben a nagybörzsönyiek gazdasági felszerelése rendkívül hiányos volt: 32 ló, 4 ökör, 140 tehén, négy kistraktor (cséplőgép).

1948 őszén a községből 58-82 német nemzetiségű családot telepítettek ki, és 28 családot költöztettek össze a faluban. A kitelepített német családok helyébe 60 családot telepítettek át Csehszlovákiából.

Az autóbusz-közlekedés a háború után csak 1948-ban indult meg, a következő évtől a községbe is „felment” naponta négyszer a járat.

Az első tsz, a Kossuth Tszcs megalakulásra vonatkozóan 1948-as és 1950-es időpont is szerepel a község történetének feldolgoásaiban. A Felvidékről áttelepítettek közül senki sem lépett be. Mindössze 260 hold földet vittek be a tagok a közösbe. 1950-ben nyolc kulákot írtak össze. (PMK II. 1998. 309. o. és HORVÁTH, 60-91. o.)

Az *Együttélés* c. tanulmánykötetben több nagybörzsönyi lakos beszélt a falu kolhozosításának emlékeiről, a termelőszövetkezet helyzetéről. Klein István – *Stefi bácsi* – említi, hogy 1956-ban Varga József volt a tsz-elnök. A tsz-iroda és a tehénistálló akkor a Klein-portán volt. Ezt a falubeliek – köztük Stefi bácsi is – őrizték, nehogy felgyújtsák. Később megengedték neki, mint egykori kitelepítettnek, hogy 1957-ben visszaköltözzön háza egy részébe, a másik felében Felvidékről átkerült család lakott. Amikor ők onnan visszatelepültek, visszavásárolta a másik felét is. (MOLNÁR-RADÓ-TARJÁN, 1990. 144-146. o.)

1956-ban időlegesen felbomlott a Kossuth Tszcs, majd beolvadt az 1959. március 8-án alapított Hunyadi Tsz-be. Ebbe már 200 család lépett be, a lakosság 85 %-a. 1960. április 4-re a falu elnyerte a „szocialista község” címet.

Somogyi Gyuláné így emlékezett erre az időszakra: „*Már egészen jól álltunk, mikor aztán ez a tsz szervezés jött, 59-be, vagy 60-ba. Hát azt a tsz-t betyárosan szervezték. Az tíz hétig tartott. Hogy csinálták? Hát beültek a konyhába egész éjjel, azt kártyáztak, verték az asztalt, olyan emberek voltak, akiket teherautóval hoztak ide. Általában munkásemberek voltak a vasútról, meg máshonnan, de volt, akinél volt revolver. Itt a tanárokat is befogták, azok is mászkáltak, de nem szívesen, nagyon röstellték, de azért kellett nekik jönni. Ez egy lelki kényszer volt, amíg végül a falu megadta magát. Muszáj volt a férjemnek is aláírni, mert akkor más választása már nem volt.*” (u. o. 180-181. o.)

Ábel Mártonné nagymarosi származású, édesapja kádármester, kevés földjük volt. 17 évesen Baskiriába hurcolták, közel 3 évet töltött málenkij robotban. Emlékeit így idézte fel: „*60-ban, amikor újra megszervezték a tsz-t, jöttek hozzánk is, de minket hiába agitáltak, nekünk nem volt földünk. Csak a parasztgazdákhöz mentek, ilyen nagyobb gazdákhöz, akiknek volt földjük. Volt bizony aztán, akit sanyargattak a végtelenségig. Kaptak verést is egyesek, hogy hát nem akartak beállni. Borzasztó volt az is, az az időszak. Nehezen illeszkedtek bele a népek ebbe a nehéz munkába.*” (u. o. 185-186. o.)

A nagy tsz-szervezésre így emlékszik vissza Klein István: „*A tsz-be úgy léptem be, mint mindenki más. Senki nem volt, aki önként lépett be.*” 1959-60-ban Glázer Gyula volt az elnök, aki a búcsú előtti napon balesetben meghalt. Őt Balogi István követte, de egy év után új elnököt kellett keresni. Érdemes

Stefi bácsi visszaemlékezését tovább idézni, hiszen ez rávilágít a korabeli választott tisztségek betöltésének módjára. A járási tanácselnök és a tsz-főkönyvelője kereste meg őt. „Azt mondja Barta Antal /járási tanácselnök/: *Klein elvtárs, tudja miért jöttünk?* Mondtam, hogy majd meg tetszik mondani. Azt mondja: *Magát néztük ki tsz-elnöknek.* Mondtam, hogy csak jól nézzenek meg, mert én nem akartam tsz-elnök lenni... De ők csak mondták, hogy *magát fogjuk javasolni.* Akkor kirukkoltam. Mondom, hogy én SS katoná voltam... Azt mondja akkor, hogy látott már buta svábot, de olyat, aki a tsz elnökség előtt az SS katonaságra hivatkozik, olyat még nem látott. Én jól megmondtam neki, nehogy később azzal jöjjön, hogy mi van a füle mögött a Stefinek. És kérem, megválasztottak engem tsz-elnöknek. 1961-től 1968-ig voltam tsz-elnök.” (u. o. 146-148. o.)

Kialakult a tsz főprofilja: a szántóföldi növénytermesztés, a szőlő- és gyümölcsstermesztés, az erdőgazdálkodás, illetve az állattartás (szarvasmarha, sertés, juh), majd a bogyógyümölcs-stermesztés. Silókukoricát, zabosbükönnyt, dohányt, szarvaskerepet stermesztettek, az 1960-as évektől egyre több gyümölcsöst – almát, kajszibarackot, málnát, epret, szamócat, ribizlit és diót – továbbá faiskolat telepítettek. 370 holdon háztáji földeket alakítottak ki. Az állatállomány száma alacsony maradt, viszont számottevő méhészettel rendelkeztek. Klein István elnöksége idején ugyanakkor marhahizlalással is próbálkoztak. 1962-ben 23 bikát szedtek össze, s ezeket felhizlalták. Az országban ekkor kevés volt a marha (A tsz-szervezés miatt az egyéni gazdák felszámolták tehén- és növendék borjú állományuk nagy részét – K. J.), a bikanevelés ritkaságszámba ment, még kitüntetést is kapott Stefi bácsi. (HORVÁTH, 91. o. és MOLNÁR-RADÓ-TARJÁN, 1990. 148. o.) 1968 – 1973 között Glázer László a szövetkezet elnöke.

1967-től ipari jellegű tevékenységet is folytattak: üvegcsőkészítés, ládagyártás, tekerceselő üzem, műszergyártás, forgácsoló üzem, szeszfőzde, 1976-ig szikvízgyártás.

1974. január 1-jével a nagybörzsönyi és a letkési (mely már magában foglalta az ipolytölgyesit is) tsz egyesülésével létrejött az Ipoly völgye Mgtsz, letkési székhellyel.

Az erdők nagy része 1945 után állami tulajdonba került. A Nagyirtáspusztán, majd a községben székelő későbbi nevén Ipolyvidéki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság Nagymarosi Erdészetének kirendeltsége 1945-től biztos megélhetést nyújtott 70-80 családnak. Az államosított Pális-féle fűrészüzemet az erdőgazdaság vette át, melyben fűrészárut állított elő.

1946-ban még 67 iparendéellyel rendelkező iparost és háziipart űző személyt írtak össze a községben, az 1960-as években már csak 15 magánkisiparos működött a faluban.

A megszüntetett Hangya Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet helyén 1949. május 1-jétől működött a Nagybörzsönyi Földműves-szövetkezet, később Vámosmikola majd Szob és Vidéke FMSZ ill. ÁFÉSZ.

Kempf Gyula vállalkozásában elektronikus alkatrészgyártás továbbra is folyik a községben.

Nagybörzsöny sem került el a többi hasonló közeli település sorsát: csökkenő népessége 2010-ben 782 főt tett ki. (HORVÁTH, 91-92. o.; WIKIPÉDIA)

Vámosmikola

A község 1905-től 1933-ig főszolgabírói székhely, 1927-től adóhivatala, 1919-től mellékvámhivatala, 1880-tól pénzügyőr szakasza, 1919-től határőrség szárnyparancsnoksága van, az 1880-as évektől 1950-ig járásbíróháza volt. (LADÁNYI, 1934. 299. o.) 1860-tól az úrbéresek erdőbirtokossága, 1908-tól Hangya szövetkezet, 1924-től villanytelep működött. 1926-ban indították az első autóbúszjáratot.

1875-ben Baráthi Huszár István vette meg a mikolai uradalmat, akinek Béla fia 1885-ben Perőcsény határával együtt hitbizományt szervezett. Az 1930-as évekbeli állapotokat Baráthi Huszár Károly ekként írta le: A község határa 4020 kh, ebből 2879 h szántó, a többi erdő, szőlő, legelő, rét és kertek. A Huszár-féle hitbizományi birtok mikolai területe 1221 hold, melyhez tartozik a község szélén lévő Huszár major és a távolabbi Országny liget. 6000 kh az István-majori uradalomhoz tartozik, melynek tulajdonosa gróf Pongrácz Jenő országgyűlési képviselő, bérlője Sümeg Ottó. A község határában fekvő Harnos pusztá 112 holddal Tamáskovics Dezső járásbíróháza elnök tulajdona. A község a vidék ipari és kereskedelmi központja, négy országos vására van.

Idős Olexa József (Vámosmikola, 1899. jún. 17. - †Vámosmikola, 1995. júl. 4.) 1928-1941 között volt a Huszár-birtok bérlőjének, Sümeg Ottónak az intézője. Így emlékezett az ott töltött évekre: „*Termeltünk 28 q uborkamagot (egy évben!), póréhagymamagot, retek különféle fajait, piros bélű*

tököt. *Belga, holland és dán megrendelésre dolgoztunk... A kenyéradómmal én jól megvoltam, de gyakran vitatkoztunk. Néha dicsekedett velem Pesten, amikor hónapokig távol volt. Nem akarták elhinni, hogy egy egyszerű parasztember vezeti a gazdaságát, nem pedig tanult intéző. Az abesszin háború idején (1935) az olaszok nem vettek meg akármilyen marhát, de keresletet teremtettek. Az öreg ökröt ők nem vették meg, azt csak Ausztria vette meg. Nógrádon vettünk ökröket, felhizlaltuk, és úgy adtuk tovább. Ez az abesszin háború a kisembereknek jó volt: a vasekék és a gépi vetés ekkor terjedt el. Előtte faeke és kézi vetés volt.*” (Olexa József adatközlése, 1993. aug. 30.)

Az életmódról, megélhetésről közölt adatai: A cselédek a kukorica közé babot vetettek. 1 q babért 10 pengőt adtak, 1 q búzáért 8 pengőt. A cigányok vályogvetésből és erdei gyűjtögetésből: som-, csipke- és gombaszedésből éltek. A parasztok a 10 éves gyermeket már munkára fogták, a Sümeg-birtokra már jártak répbogarat szedni. Az 5. és 6. osztályt már kevesen végezték el. A felnőttek kapáltak, kaszáltak. A cséplés a parasztnál járgányos cséplőgéppel történt. Rosta sem igen volt. A szérűskertben úgy szelelték ki a gabonát. A rozsszalmát ötös brigádok verték ki, ebből készült a zsúp házra, jégveremre. A parasztság elég ki volt használva, a családtagok száma magas volt. A zsidó bérlő – aki a földeket használta – adott munkát a falunak, nem a Huszár. Neki a 4000 hold szántó és 6000 hold erdő hasznát az egyetlen konyha vitte el. A Huszár-birtokhoz tartozott a régi magtár, mely a XVIII. században épülhetett, s háromszintes létesítmény volt. Elöl tornyos homlokzattal, a pince szintre le lehetett járni kocsival is. Szélessége 12 m, hossza 50 m körül lehetett. 3000 holdról az összes gabona belefért. A háború után csak a falak maradtak meg. Később elhordták építőanyagként, területét pedig a kertekhez csapták. Az Ipoly túlsó partján fekvő birtokrész eladásakor Huszár Tibor megvásárolta a felsőházi tagságot. Akkor lett méltóságos úr. A Sümeggel viszont megesett, hogy egyik télen 12 pár csizmát adott a szegény gyerekeknek. Ha beteg volt cselédje vagy annak gyermeke, kiutaltatta részükre a tejet. Aratásban napszámosok sokan voltak a gazdánál is, és az uradalomban is. Télen pedig Pestre mentek téli munkára. Napszámot 1912-ben gyermeknek 1 koronát, felnőttnek 2 koronát fizettek. 1926-ban 1000 korona 8 fillért ért.

Szatmáry István kántortanító, matematika-fizika szakos tanár az 1960-as évek közepén falukrónika-pályázatra összegyűjtötte a község idős lakóinak elmondása alapján a település hagyományait, majd néhány évvel később az 1945-1970 közötti időszak fontos eseményeit, változásait, gazdálkodási adatait. A falukutató a lakosság megélhetéséről az alábbi képet tárja elénk:

Az Ipoly adta öntözési lehetőséggel nemigen éltek. 1933-34-től Gyenes József kertész az Ipoly partján létesített egy kisebb méretű kertészetet öntözéses megoldással. A két világháború között a község lakossága sertés- és vágómarha-hizlalással kezdett foglalkozni. Több gazda sikerrel apaállat-tenyésztésbe fogott. A nyúltenyésztés is kezdett tért hódítani. Baromfiak közül a tyúk és a kacska és kevesebb liba képezte a háziasszonyok elfoglaltságát. Növénytermelésben búzából a bánkúti és székácsi, árpából a hatvani volt az uralkodó fajta. Sümeg Ottó nagybérlő hatására a sörárpa termelése is terjedt. A korábban termelt nyolcsoros kukorica helyett az állattenyésztés növekvő igénye nagyobb termésmennyiséget adó kukoricafajtákat követelt. Ennek az úgynevezett lófogú kukorica felelt meg, ugyanis vékonyabb torzsájú, tömött szemű csövei voltak nagyobb szemmennyiséggel.

Mivel a községnek nem volt legelője, az állattartásban az istállózó állattenyésztés dívott. A lucerna, here és bíborhere voltak a nemes takarmányok, csalamádét, ledneket és bükkönnyt pedig takarmánypótlóként termelték. A silózást nem ismerték, csak 1945 után épített silót Dávid József, Szabó János és Péli Szabó István.

A falu határában a rétek az Ipoly túlsó oldalán feküdtek, ezek Csehszlovákiához kerültek, de a kettősbirtokosság fennállása alatt használták azokat. Az államközi rendezés után földcserével ezek elkerültek, viszont a községben maradtak a szlovákiai tulajdonosok ide eső földjei.

A község erdeiben tölgy, bükk, gyertyán és főleg akác található. Az úrbéresi erdőgazdálkodás útján történt az erdőterület gondozása, telepítése és kitermelése is. A kitermelt fát egyenlő rakásokba, ún. méterekbe, félméterekbe rakták, s számokkal jelölték. Számhúzás alapján kapták meg az erdőtulajdonosok az őket megillető mennyiséget. Az erdőjog alapján vettek részt az erdőtelepítésben és -gondozásban.

Az úrbéresi erdőgazdálkodás 360 kh területen folyt, az erdőtulajdonosok száma 420. A falu sertéseit egy csordában makkoltatták az erdőn. Az utolsó kanászt Lelec Illésnek hívták. A gazdák juhállományukat négy juhászatban, akoltársulásban tartották. Egy-egy akoltársulásnak önálló

juhással 200 db juha volt. A juhász akolja mellett egy szoba-konyhás, abból nyíló kamrás lakásban lakott. Minden akolhoz tartozott egy pince is a sajtok érlelésére. A juhász a juhtartó gazda részére az anyajuhok arányában köteles volt bizonyos mennyiségű juhsajtot átadni. A juhász jövedelme a legeltetett juhok számától függött. A négy községi juhászat mellett még a Huszár-uradalomnak is volt juhászata a Perőcsényi-tagon. (SZATMÁRY, 1970. 67-72. o.)

A földosztáskor 1945-ben 839 kh-at osztottak ki 256 család között. Ipolyságról 1945-ben Vámosmikolára telepítették, és 1947-ig itt működött az Aranykalász Mezőgazdasági Iskola. 1947-1950 között földbérli szövetkezet alakult. (PMK II. 1998. 614. o.)

A helyi kisiparosok körében öt részleggel: szabó, cipész, borbély, kovács és kádár, létrejött a Vámosmikolai Kisipari Termelő Szövetkezet. Az 1954. évi megszűnés után a kádár és a cipész részleg csatlakozott a kemencei KTSZ-hez, majd később a kőművesek is beléptek.

Szatmáry István falukronikájában említi, hogy a helyi földosztó bizottság 32 tagból állt, elnöke b. (Bene) Szabó István. A község északi oldalán lévő területet házhelyeknek osztották szét, ahol két utca nyílt: Május 1. és József Attila.

Olexa József ekként emlékezett a földosztásra: „*A cselédek elosztották az uradalmi földeket. Volt, aki 10 holdat kapott, volt, aki nem fogadta el, mivel nem volt eszköze. Anyámék két tehenet meg tudtak menteni, de a takarmányukat elhordták. Legeltetni vittem őket, de az egyik felpuffadt, le kellett vágni. Lovak után néztem, cigányokkal egyezkedtem, akik az Ipolyon hordták át. Bakszarvának (Ipolytólgyes és Letkés között), a Gubis-malomnál mentünk át az Ipolyon. Az 1938-as 100 pengőst még akkor, 1945 nyarán elfogadták. A határt ebben az időben már ismét őrizték. A hidak – a gazdasági hid kivételével – megvoltak, művelésre átjártunk.*

A mostani tüzépnel 5 hold földet béreltem a Huszártól. Kértem, hogy ezt hagyják meg nekem. A Bene Szabó Pista azt mondta, hogy nem lehet, de igényelhetek én is. Az egyik részében eper volt, pálinkát főztem belőle. A magángazdaságot nem akartuk néhányan feladni, ekkor már rendszeresen elvittek a rendőrök agy mosásra. 'Mindenki egyenlő' – ezzel én nem értettem egyet, mert ez azt jelentette, hogy valakitől elvenni, másnak odaadni. Nekem ezt már kezdettől fogva felrótták. A kis tsz-t megszervezték, működött. Megkeresett a Híróné és Andrékovic, hogyha elvállalom a tsz elnökséget, akkor Istvánmajor a tsz-é lesz, ha nem, akkor az állami gazdaságé.” (Olexa József adatközlése, 1993. aug. 30.)

A földbérli szövetkezet 1947/48 telén alakult meg, 24 taggal két évig működött. Vezetője Budai Béla és Szabó János. 95 kh szántón gazdálkodtak, melyből 30-35 kh Istvánmajorban, a többi Harmostag és Rákosok dűlőben feküdt. Főterményük a borsó. Az 1950. évi termés betakarítás után felbomlott.

1950 novemberében a községben két I. típusú termelőszövetkezeti csoport alakult. A Béke tszcs 100 holdon Szabó Pál, az Új Élet tszcs 110 holdon Bene Szabó István vezetésével működött 1951 őszeig. A betakarítás után mindkettő feloszlott.

1952. február 4-én 336 kh területtel, 73 taggal B. Szabó István elnökletével megalakult a Vörös Csillag Termelőszövetkezet, melynek elnökhelyettese Szabó Pál lett. Induláskor a belépő tagok 12 pár lovat és 17 darab szarvasmarhát adtak be. Két egyesülés után e néven egészen a rendszerváltozásig működött a tsz. A tagság 1969-ben 331 főből, jórészt idős férfiből és nőből állt, földterülete 1960 kh szántó, 850 kh egyéb terület.

A termelőszövetkezet 1952-1968 közti időszakáról búza, rozs, őszi és tavaszi árpa, cukorrépa, takarmányrépa, kukorica, burgonya és takarmány termesztéséről vannak adataink. Termésátlagok (q/kh) a fontosabb növényeknél:

	búza	t. árpa	cukorrépa	kukorica	burgonya
1952	7,0	8,0	50	9,0	16
1968	4,7	11,4	223	23	80,5

Málnatermesztésről 1961-től, eperről 1966-tól vannak adatok. A málnaterület az 1961. évi 12 kh-ról 1969-re 68 kh-ra nőtt. 1966-ban 71 tonna, 1969-ben 61 tonna málnát termeltek a mikolai tsz-ben. Az eper területe 1966-69 között nem változott, 20 kh-at tett ki. A termés 1967-ben: 46,6 tonna, 1968-ban: 62,6 t, 1969-ben: 68,4 t.

1955-ben felépítette a tsz 300 férőhelyes juhhodályát, melynek benépesítésére azonban nem került sor. Ugyanebben az esztendőben épült meg az 500 fh-es baromfiól, az 50 fh-es sertéshizlalda egy 12 fh-es sertésfialtatóval valamint 80 fh-es süldőnevelő, mely adott évben be is népesült. Az 1962-ben történt egyesülés után 295 db szarvasmarhája, 45 lova és 390 db sertése lett a tsz-nek. 1964-ig a lovakat és a szarvasmarhák egy részét magánistállóban tartották. Ebben az évben készült el a 100 fh-es istálló, melybe aztán összeszedték a kihelyezett állatokat.

A nehéz emberi munkák és állati igavonás kiváltására a tsz-ben a talajművelés, gabona- és takarmánybetakarítás területén kezdettől fogva törekedtek. A terméseredmények növelése érdekében beruházással 1954-ben 48 kh, 1955-ben 80 kh szántó öntözését oldották meg. Az első tehergépkocsit 1956-ban vásárolták. 1956-ban 25 vagonos magtár, 1958-ban 100 m² alapterületű dohánypajta épült. A dohánytermelés azonban rövidesen megszűnt, mert egy szélvihar a pajtát összedöntötte. A '60-as évek elejétől már több erőgép, traktor majd kombájn beszerzésére került sor. Újabb magtár és istálló is épült. (SZATMÁRY, 1970. 67-79. o.)

Az Ipoly-völgyi termelőszövetkezetek az 1960-as évek második felében együttműködésüket közös vállalkozások: a szobi léüzem és a vámosmikolai székhelyű építkezési vállalkozás (TÖVÁLL) formájában is elmélyítették.

Tsz-elnökök voltak: az 1950-es évek közepén Holics Ferenc, majd Szabó Tibor később dr. Turi József.

1974-ben egyesült a vámosmikolai tsz a már korábban egyesült perőcsény-tésai tsz-szel. A központ Perőcsénybe került.

1950. július 17-én alakult meg Vámosmikolán a gépállomás. Feladata a mezőgazdasági munkák gépi elvégzéséhez (talajmunkák, vetés, aratás, cséplés) a géppark és emberi munkaerő biztosítása.

A gépállomás vezetői: Takács József (1950), Bada Gyula (1950-52), Kiss Rudolf (1952-53), Faragó László (1953), Kiss Antal (1954), Buzás Ferenc (1954-58) és Bada Gyula másodsor (1958-1968). Szatmáry István kimutatásából láthatjuk, hogy az első 4-5 évben gyakori volt a vezetőváltás, 2-3 igazgató csak néhány hónapig irányította az üzemet. A gépállomás működési területe az egész Szobi járásra, 17 községre terjedt ki. Előírt teljesítménye:

1950-ben	9 munkagépre	3 500 normálhold
1951-ben	17 munkagépre	9 700 normálhold
1965-ben	51 munkagépre	51 000 normálhold.

Fennállása alatt 526 traktorvezetőt képzett, 1964-től ipari tanulók gyakorlati oktatását is ellátták.

A gépállomást 1968. február 28-án megszüntették. Ekkor dolgozóinak létszáma 113 fő, ebből vezető és szakalkalmazott 21 fő, műhelydolgozó 22 fő, traktoros 70 fő. (u. o. 85-89. o.)

1968-ban jött létre a korábbi gépállomás helyén a Mosodai Gép- és Kazánipari Ktsz (később: ELEK THERM Ipari Szövetkezet) telephelye, ahol olaj- és gáztüzelésű ipari, vegyes tüzelésű lakossági kazánokat, vízlágyító berendezéseket gyártottak. (PMK II. 1998. 614. o.) 1970-ben megépítettek egy 20 tonnás felsőpályás daruval ellátott 52x16 m-es nagy szerelősarnokot. Elsősorban férfiakat, lakatos, hegesztő és forgácsoló szakmunkásokat foglalkoztattak, bekapcsolódtak a szakmunkások gyakorlati oktatásába is. 1970-ben 102 dolgozóval – 5 műszaki vezető, 5 adminisztratív dolgozó, 59 műhelydolgozó, 5 alkalmazott, 2 gépkocsivezető és 26 ipari tanuló – rendelkeztek. (SZATMÁRY, i. m. 90-92. o.) Telepvezetőként Major László technikus irányította az üzemet 1990-es évek közepéig, amikor megszűnt a telephely. Munkalehetőséget nem csupán a vámosmikolaiaknak, hanem a környékbelieknek is biztosított.

Néhány éves szünet után a termelés újra indult, jelenleg a telephelyen a Letkési Mezőgazdasági Szövetkezet folytat – kisebb létszámmal – hasonló tevékenységet. Az üzem vezetője Sztankovics Nándor.

1969-ben az egykori tornacsarnok épületében kezdte meg működését a váci kötöttárugyár varrodája, mely ugyancsak az 1990-es évek közepéig működött. Kezdetben a honvédség számára varrtak, az 1980-as évektől már a gyár Senior márkanevével jelzett szabadidőruháinak készítését végezték. A környező településekről sok lánynak, asszonynak biztosítottak munkát.

Az üzem vezetői: Tenczer Béláné, Molnár Anna, Sztruhár Anna, Hegedűs Ferenc és Harnos Béla. (Sági Gyuláné Ungár Márta közlése, 2012)

1979-ben az egykori Zsazsa-malom helyén épült meg a Dunamenti Regionális Vízmű Vállalat telephelye,

mely az Ipoly menti községi vízművek üzemeltetését, hibaelhárítását látja el Zebegényig. Jelenleg is működik.

Vezetői: Kulcsár Zoltán, Klagyivík Gábor.

1957-től működik a községben a főváros fenntartásában szociális otthon. Az 1980-as évektől több lépcsőben megvalósult korszerűsítéssel, fejlesztéssel, felújítással, majd az egykori határórlaktanya megvásárlásával, felújításával és hozzáépítéssel 150 férőhelyesre bővült. A Fővárosi Önkormányzat Vámosmikolai Idősek Otthona az idősek gondozásán, ellátásán túl jelentős szerepet játszik Vámosmikola és környékének foglalkoztatottságában is. 2007-ben az intézményben 82 főt foglalkoztattak, többségükben szociális, egészségügyi végzettséggel rendelkező nő.

Az otthon igazgatói: Riskó Béla (1957), Bocskói Lajos (1958-62), Asbóth Katalin (1962), Kothencz Sándorné (1962-64), Asbóth Katalin (1964), Huttinger Ferencné (1964-70), Kómár Lajosné (1970-80), Kovács Péter (1980-tól).

A község földrajzi helyzetének, infrastruktúrájának köszönhetően jelenleg is fontos szerepkörrel bír, 2010 elején 1617 lakossal. (OTTHONUNK, 2007.; WIKIPÉDIA)

Perőcsény

A megyemonográfia a XX. század első harmadából ekként mutatja be: A község határa 7227 katasztrális hold, melyből erdő 4106, szántó 2262 kh. A Huszár-féle hitbizományi birtokhoz tartozik 4401 kh, melyből erdő 3868 hold Bányapusztával és a Csarnavölgyi-pusztával, ahol a hitbizományi vadászkastély áll; szántó 533 kh a Haraszi- és a Perőcsényi-pusztával. A község határához tartozik még Paptag-pusztá, melynek tulajdonosa Kovács Sebestény József református lelkész. 1945-ig a községben működött az uradalmi erdőhivatal, állami ménállomás, gazdakör. A lakosság főfoglalkozása földművelés és erdei munkák. (LADÁNYI, 1934. 267. o.)

Egy 1965-ből származó kézirat összeállítói szerint a község nem maradt le a termelésben a környező községekhez képest. Búzából egy kh termése elérte a 12-16 q hozamot. A falu szarvasmarha-állománya 6-700 darabra tehető, tartottak 4-500 darab juhot, és 80-90 fogattal rendelkeztek a gazdák. A szarvasmarhák egy részét fogatolták, a juhokat és a növendékállatokat, valamint a tehenek egy részét az erdők peremrészein legeltették. A földek trágyázására nagy gondot fordítottak, jó erőben tartották.

Koczó Géza helyi származású agrármérnök elmondása szerint Perőcsény határa a háború előtt is úgy nézett ki, mintha benne nagyüzemi gazdálkodás folyt. A faluközösség ugyanis megegyezett abban, hogy hármass vetésforgóban használja a határt. A vetési sorrend: első évben tavaszi árpa vörös herével, második év: vörös here, harmadik év: búza, negyedik év: vegyes (burgonya, kukorica – közéje babot ültettek) kapás. A patak menti Réteken takarmányrépát termeltek, itt voltak a közelben a Kenderföldek is. A kender áztatása az Ipolyban történt, a szakállosi híd fölött, 1938 után a hajósmalomnál.

A faluban 25 kh területtel legtöbb földje a /Harsa/ Együd családnak volt, míg a legkisebb területtel rendelkezők egyholdasok voltak. A nagyobb gazdák területüket harmados művelésbe adták. A talajmunkákat, vetést a gazda végezte el, kapálást, betakarítást a termés harmadáért, aki használta.

A málnát először 500 négyszögöl területen 1937-38 körül Mezei Zsiga bácsi telepített a Delenkai pincéknél. A töveket Baka Lajos apja hozta Nagymarosról. (Koczó Géza adatközlése, 2011. szeptember) A lakosság nagy része – főleg a szegényparasztok, de a középparasztok egy része is – amikor a mezőgazdasági munkák befejeződtek, az erdőre ment dolgozni, fát termelni, és szenet égetni. Az erdő nagy része az uradalomé volt, a faállományt lábbon adták el fatermelő cégeknek, és ők termeltették ki. (HNF, 1965. 3. o.)

Perőcsény külterületei a század első felében: Haraszi-pusztá, Dódipusztá vagy Paptag, Perőcsényi-pusztá, Bányapusztá.

Korcsmáros László által a község gazdasági helyzetéről összegyűjtött anyag adatközlői említik, hogy a háború előtt ipari üzeme nem volt, a kultúrterület és szántó nagy része a Huszár-féle hitbizomány birtokát képviselte. A lakosság 80 %-a egyénileg gazdálkodó paraszt, 20 %-a mezőgazdasági munkás, cseléd az uradalomban. Korszerű termelés csupán az uradalomban volt; fő termelési ág: gabona és kapásnövény.

1946-ban a Szobi járási főjegyzői hivatal/Vámosmikola/községi statisztikája szerint a település határa 7227 hold; ebből szántó: 2199 h, rét 96 h, legelő 113 h, erdő 4691 h, szőlő 98 h, kert 30 h. Állatállomány:

8. Szabó Lajos perőcsényi gazda udvara az 1930-as évek közepén

ló 41 db, ökör 146 db, tehén 59 db, sertés 111 db, juh 88 db, kecske 30 db, növendék marha-borjú 49 db, kutya 99 db. 20 lovas fogat, 73 ökrös fogat. 1 darálómalom, 2 benzinmotoros, 1 olajmotoros, 1 gőzgép cséplőgép. A Hangya szövetkezet vezetője Dudás András, a vegyeskereskedése Mezei Lajos.

1945-ben a földreform során 90 család kapott 1-5 hold földet. 1953-tól a község jelentős részén málnatermesztés folyik, a gyümölcs exportra kerül.

A falunak a felszabadulás után sincs ipari létesítménye. 1954-ben alakult egy tsz 24 kh földdel, 12 taggal, mely 120 kh-on gazdálkodik.

A szocialista szektor képviselője az Ipolyvölgyi Állami Gazdaság, mely 200 holdon gyümölcsstermesztést, 120 kh-on szántóföldi termelést folytat.

Állatállomány: szarvasmarha 600 db, ló 100 db, sertés 1000 db, juh 800 db, használható szekér 150 db. (Korcsmáros László gyűjtése, é. n. kézirat, 4 o.)

A háború utolsó hónapjaiban a perőcsényiek 6 hétig a pincéknél laktak, majd Kemencére kellett költözniük, ahonnan csak tavasszal térhettek haza. Az emberek ásóval, kapával fogtak a föld megműveléséhez, mert a községben igavonó állat nem volt, csak 8-10 darab a frontról visszamaradt kimerült ló. Összeszedték a pincékben maradt szemetes burgonyát és árpát vetőmagnak, hogy valamit tudjanak a földbe tenni.

Megalakult a földosztó bizottság 12 taggal, előbb idős Koczó István, később Tóth Lajos elnökletével. A földet szalaggal mérték szét, és a kiosztott földet a kultúrházban kalapból cédulahúzással sorsolták ki. Kiosztották Huszár Károly vámosmikolai földbirtokos földterületét 200 kh kivételével, amit részére visszatartottak. Ezt Huszár bérbe adta.

Ezután megindult a küzdelem a föld megműveléséért, a kenyérért, tenyészállatok beszerzéséért. A lakosság száz kilométereket tett meg azért, hogy libát, disznót, tyúkot, szarvasmarhát szerezzen, melyekért csak természetben (ing, cipő, élelem) lehetett fizetni.

A gazdálkodás megkezdődött, a parasztság azonban nem termelhetett kedve szerint, mert a járás írta elő, hogy mit kell termelni. Emiatt a gazdálkodók állandóan összetűzésben álltak a hatósággal különösen, amikor elrendelték a hús, zsír, tojás, tej, baromfi, burgonya és gabona beszolgáltatását. Az adót is állandóan emelték. A községben sokan nem bírták a termelési iramot, s annak ellenére, hogy Perőcsény 1947-ben élenjáró adófizető falu volt, eladósodtak az államnak. Együd Józsefet, Gere Gergelyt és Bukri Lajost

kuláknak minősítették, összes terményüket be kellett szolgáltatni. A nagy beszolgáltatás elvette a lakosság munkakedvét. Mivel csak fejadagot és szűkös vetőmagot hagytak nála, emiatt vetőmagból pótolták az örölnivalót, s így a vetések ritkábbak lettek. A termés fokozatosan csökkent, az emberek elégedetlensége pedig nőtt. A helyzet csak 1956 után változott meg, amikor az új kormány eltörölte a beszolgáltatásokat, és a gazdálkodás szabadsága is megvalósulhatott. Nagy lendülettel fogtak a munkához, megnőtt a földvásárlási kedv, fejlődött az állattartás.

Az 1952-ben alakult Új Élet termelészövetkezet működését nem hagyták jóvá. 1954-ben megalakult az „Április 4” tsz, 8-10 taggal. Akkor még csak 10 kh kertészettel foglalkoztak. A zöldségtermesztés az Ipoly-parton folyt. A szövetkezet tagsága lassan-lassan növekedett, s földterületük is. Taglétszámuk 28 főre, földterületük 208 kh-ra emelkedett, s jó jövedelmet biztosított a tagságnak. A szövetkezet elnöke 1956. március 3-tól 1962 decemberéig Fidel József. 1960-ból származó tudósítás szerint 12 hold málnából már 9 hold termőre fordult a perőcsényi Április 4. Termelészövetkezetben. Egy vagon málnára kötött szerződést a tsz, de olyan jól fizet a termés, hogy ettől jóval többet tudnak eladni. Így csak málnából több mint 100 ezer forint jövedelemhez jut a szövetkezet tagsága. (Fidel József/1934/ adatközlése és Képes Szabad Föld, 1960. július 10.)

Személyi adatok	
Tag neve:	Fidel József
Születési helye:	Perőcsény
ideje:	1901 márc. 31.
Anyja neve:	Molnár Teréz
Lokcíme:	Perőcsény Ráthócsi 26.
Beosztása:	Tsz. tag.
Tsz. neve:	Április 4. Tsz.
Község:	Perőcsény
Tagsági viszony kezdete:	1956 márc. 1.
vége:	
megszűnés oka:	
Kelet:	Perőcsény 1967. év IV. hó 11. n.
	PERŐCSÉNYI „ÁPRILIS 4” TSZ. I. P. H. Fidel József TSZ. elnök. 2.
Nyilvántartási szám:	98
Személyazonossági ig. száma:	FS 081659
SZTK törzsszám:	50-492

D. Tsz. 14-14 r. sz. Nyomell. 7747 3

9. Mezőgazdasági termelészövetkezeti tagkönyv

Az 1954-től működő tsz fő profilja a szántóföldi növénytermesztés, elsősorban gabona, kukorica, takarmánynövények és kertészet volt. 1961. február 4-én, önkéntesen, minden beavatkozás nélkül, megalakult az Egyetértés tszcs, mely 1963. januárban egyesült az Április 4 tsz-szel. Ennek elnöke Szabó Ádám helyi gazdálkodó lett. Említik ebből az időből „aranykoronás” elnökként Varga Józsefet is, mivel a nagy tsz megszervezése után a tagságnak aranykoronánként 250 Ft-ot be kellett fizetni. (Veres József adatközlése, 2011) Az egyesült tsz-ben nehéz kezdet elé nézett a tagság. Nem volt gép, gabonaraktár, istálló, nem voltak szarvasmarhák sem, mert még a belépés előtt a tagság igyekezett megszabadulni tőlük, hogy ne kelljen a tsz-be vinnie. Az állatállomány beszerzése sokba került.

Az anyag összeállítói úgy látták, hogy a lakosság a tsz-ben nem szívesen dolgozik, a jövedelem nem

kielégítő. A határ elgyomosodik, a kapás növények nagy része évről-évre tönkremegy. A szövetkezetet szinte mindenhol megkárosítják. A minimális jövedelem miatt a lakosság egy része, különösen a fiatalok az iparba kényszerültek, így a tsz-ben csak az idősebb korosztály dolgozik. Ugyanakkor a tsz alakulás óta kialakult az országút mellett a tsz-tanya, megépült egy 300 férőhelyes sertéshizlalda, egy 100 férőhelyes szarvasmarha-istálló és egy 32 vagonos gabonaraktár. A község határát megfelelően tartják gabona- és kapásnövények, szőlő, málna, eper termelésére. A lakosság málnából, eperből szerzett jövedelmét még nem említik, viszont úgy summázzák, hogy a lakosság anyagi helyzete a tsz-nél szerzett minimális jövedelem ellenére is jónak mondható. (HNF, 1965. 3-9. o.)

Az 1960-as évek közepén egy agilis elnök, Dudás József került a perőcsényi Április 4. Termelőség szövetkezet élére. A fő jövedelmet egyre inkább a bogyósok, málna és piros ribizli jelentette, de körte- és szőlőtelepítés is történt. A tsz-tanya is szépen fejlődött: új műhely, magtár épült. A szövetkezet szarvasmarha- és sertéstenyésztéssel is foglalkozott. Nagyszabású tervet fontolgattak: szakosított állattenyésztési telepet építenek, sőt hűtőház építését is tervbe vették. Utóbbi megépítéséhez már az előre gyártott elemek is megérkeztek. Aztán sem a szakosított állattenyésztési telep, sem a hűtőház nem épült meg.

Az 1950/60-as évek fordulójának életmódjáról, lakásviszonyairól néhány személyes emlékem: az idős, de a középkorú férfiak is tavasztól ősziig nem ritkán a szénapadláson aludtak. A munkára képtelen öregek – főleg ha egyedülállóak, megtúrt rokonok voltak – gyakran az istállóba kihelyezett priccsen kaptak helyet.

Az 1950-es években Jáger-szögi lakóházunkban még megvolt a tisztaszoba, amit első háznak hívtunk. A hátsó házban öten laktunk: nagyszüleim, anyám, apám és én. Öcsém születésekor került az első házba sparhelt, ami szolgálta a sütést-főzést és a melegítést is. Emlékszem, hogy a falat ekkor ütötték át, s a füstcső a hidegkonyhában lévő szabad kéménybe torkollott. Így négyen már az egykori tisztaszobába költöztünk, nagyanyám és nagyapám pedig a hátsó szobát lakta.

Az 1970-es évek elejének szövetkezeti gazdálkodásáról is képet fest a református parókián található *Perőcsény története* című dolgozat. Az 1975 körül íródott, néhány képpel is illusztrált munka szerzője ismeretlen, csak vélhetjük, hogy az akkori református lelkész leányának, Koczó Zsófiának az írása.

A termelőség szövetkezet fő jövedelemforrásaként a gyümölcstermesztést, a bogyógyümölcsöket jelöli, a földieper, málna, piros és fekete ribizli termesztését. A termés egy része exportra kerül, másik részét a szobi Gyümölcscs Feldolgozó Vállalat veszi át szörpkészítésre. A szerző szerint nagy reményekre jogosít a tsz termőre forduló több holdas körteültetvénye is. Jelentősnek említi a kukorica- és a szálas takarmányok termesztését, amit a tsz állattenyésztése indokol. A tejtermelés napi 400-500 liter, a váci tejüzem szállítja el, de a falubeli vegyesboltba is kerül belőle. A községben mindössze 3-4 tehenet tartanak háztájiban. A szövetkezet a juhászatot megszüntette, a faluban néhány egyén még tart juhokat. (Az egykori juhászdinasztiák közül saját állománnyal ekkor még rendelkezett Gembolya Lajos és idős Gembolya János. Utóbbinak fia, ifjú Gembolya János jelenleg, 2011-ben is foglalkozik juhászattal. – K. J.)

10. Körteszüret az 1970-es években

Az egyesülések után nagy területen meggy, majd az 1990-es évek elején almatelepítésre is sor került. Tsz-elnökök voltak: Kovács Vilmos a Tésával, dr. Pásztor Imre Vámosmikolával történt egyesülés után. A rendszerváltás után Turcsányi László lett elnök az 1990-es években (1997/98-ig), őt követte ügyvezetőként Fidel István, majd a szövetkezetet felszámolták az ezredforduló tájékán.

Az ezredforduló állapotait mutatja be a 2003-ban végzett szociológiai-szociográfiai felmérés. A községben több napos terepmunka során megfigyeléseket végeztek, beszélgettek, interjúkat készítettek a falu életében fontos szerepet játszó személyekkel, és 105 fővel kérdőíves telefonos felmérés készült. A tanulmányból a helyi mezőgazdasági szövetkezetnek a lakosság megélhetésére gyakorolt hatását elemző részeit emeljük ki.

A falu legnagyobb munkaadója a termelőszövetkezet volt. A nagyüzemi szervezés idején a perőcsényiek nehezen álltak be a szervezet kötelékébe. A hatvanas évek elején, mint általában máshol is, az önálló parasztság nagy része megadta magát, sorba léptek be a tsz-be. Elkezdődött a részes művelés, melyből fele-fele arányban részesült a tsz-tag, illetve a szövetkezet a megtermelt haszonból. „Ebben az időben a gyümölcsös tízmillió hasznot hozott” – számol be a tsz egykori vezetője. A megtermelt gabonát főként az állatok élelmezésére használták. A faluban sorra épültek az új házak, a tsz nagyjából 150 főt foglalkoztatott, kivétel nélkül perőcsényieket. Ez idő tájt a tsz-tagokat évenként megillette 16 mázsa gabona, amivel a háztáji gazdálkodásban az állatokat hizlalták, így jelentős többletjövedelemre tettek szert. A település lakói jól éltek, egyrészt a termelőszövetkezetből, másrészt az otthoni magángazdaságból. A falu össznépessége majdnem elérte az 1000 főt, bár a lassú fogyás már az ötvenes években megkezdődött. A nyolcvanas években elkezdődtek az összevonások, a helyi szövetkezetet összevonták több környékbeli tsz-szel, de ezt a szervezet még túlélte. A gyors hanyatlás az évtized második felében kezdődött el, mikor a szövetkezetnek kellett viselnie a járulékos költségeket a bedolgozói után. A létszám erőteljesen megcsappant. A kilencvenes években még működött szervezet, de egyre többen önálló gazdálkodásba kezdtek, kivették földjüket, és a terület ettől szétaprózódott, ami nehezítette a munkát. Ekkor már csak 40–50 főnek jelentett ez megélhetést. A 2000-es évek elejére a csőd elkerülhetetlenné vált.

A település legproblematisabb pontja a munkahelyek hiánya. Az egyik interjúalanyunk a következőképpen fogalmazott: „most van pár fiatal, akik 80–100 kilométerre járnak dolgozni nem sok pénzért. Reggel fél hatkor kelnek és este fél hétre érnek haza.” Igen szerencsésnek mondhatja magát az a néhány kérdőíves alanyunk, akik a nem messze fekvő Bernecebarátiban vagy Kemencén dolgoznak ipari alkalmazottként. (GYÖRFFY-SÁNTA, 2004. 6-7. o.)

A községet 2010 elején 324-en lakták. (WIKIPÉDIA)

Tésa

A Foglár majd a Boronkay család tulajdonában álló község utóbb a Jankovich családhoz került. A XIX. század végén földesurát, Jankovich Bélát Hont megye legtöbb adót fizető tagjai közé sorolták. A lakott házak száma ekkor 28, határa 754 kh. Jankovich László magasan képzett gazdálkodó volt, Németországban szerzett diplomát a mezőgazdasági akadémián. Tésán sok új növényt honosított meg birtokán, neki köszönhető a málna elterjesztése az Ipoly völgyében. Tanácsaival a gazdákat is ellátta, sőt gépeit is kölcsönadta nekik.

1949-ben alakult meg az első, Győzelem Tsz, 1951-ben a Kossuth Tsz, melyek 1956-ban megszűntek. Az 1961-ben végbevitt második tsz-szervezéskor alakult Béke tsz elnöke: Kovács Vilmos. 1970-ben a perőcsényibe olvadt, elnöke nyugdíjazásáig továbbra is Kovács Vilmos maradt.

Az egykori határórlaktanyát az Ipolyvölgye Állami Gazdaság használta az 1970-80-as években, nemzetközi építőtábor működött benne. A gazdaság kisüzemet is fenntartott a községben, melyben villamosberendezésekhez gyártottak alkatrészeket. A falu határában üzemelnek a Tésa-Perőcsény-Kemence-Bernecebaráti községeket ellátó ivóvízrendszer kútjai, gépháza. Az önkormányzat falugondnokán és s kereskedelmi-vendéglátó egységeken kívül a faluban más munkalehetőség nincs. Lakosainak száma 2010 elején 80 fő. (LADÁNYI, 1934. 297. o.; CSÁKY /1996/, 5., 19. o.; PMK II. 1998. 540. o.; WIKIPÉDIA)

Kemence

Az első világháborúban 46 kemencei halt hősi halált. A háború alatti és utáni évek különösen megviselték a falu asszonyait. A háborúba gyakran a gazdát szekérrel, lovakkal vonlatták be, így alig maradt állat a földek megművelésére. Mindennapossá vált, hogy fejőstehenekkel szántottak-vetettek, hogy kenyere legyen a családnak, sokan még a kaszát is kézbe vették, hogy learassák a megtermett gabonát, a kenyérnek valót. A téli tüzelő előteremtése sem volt egyszerű: a hegyekből, az erdőről a zsellérszekérnek csúfolt bazárkával hordták haza hátton a rőzsét. Aki tehette, még az idősebb férfiakkal fát is elment szedni. Az iparszerű fakitermelést a Wolfner cég kezdte meg a század elején. A vállalat 1910-11 között lóvontatású erdei vasutat is épített.

A háború után a kisebb földdel bíró parasztok közül többen kénytelenek voltak megválni egy-egy darab földjüktől, hogy korábban felvett kölcsönüket, váltójukat törleszthessék. A kormány a Nagyatádi-féle földreform megvalósításával kívánt segíteni a falusi szegény embereknek. A nagyobb gazdákat kötelezték területük arányának megfelelően szántóföldek és beltelkek átadására. Így alakult ki a falu határában a „Proliföldek-dűlő”, melyet később Proletároknak neveztek. A faluban házhelyeket osztottak előbb 200 majd 300 négyszögölesek. 1931-ben pusztító jégverés érte a községet, amely szinte az egész év termését minden fajta terményből elpusztította. Egy-egy helyen maradt némi kapásnövény, kevés gyümölcs, de a gabona mind odalett. Gálffy Ernő főszolgabíró úgy próbált a falun segíteni, hogy egy vagon lisztet szerzett a károsultaknak, melyből családonként kaptak a rászorultak.

Az 1935-ben kiadott Gazdacímárban szereplő kemencei birtokosok: Esztergomi érsekség – 4 301 kh, Kovács Sebestény Endre (özvegye) – 409 kh, Róth Simon (tulajdonos és bérlő) – 568 és 39 kh, Lengyel Nándor – 179 kh, úrbéresek területe – 858 kh, Kemence község területe – 170 kh, kishaszonbérlők területe – 48 kh. A földek minősége gyenge, hideg, agyagos, Haraszton homokos. A XX. század elején a családok már csak úgy tudtak megélni, ha legalább egy fő állandó pénzkereső munkába helyezkedett el. Többen kerestek szezonális munkát is. A favágók, kőművesek bandákat alakítottak, az ország területén bárhol vállaltak munkát. Gyakran 5-6 hétig nem tudtak hazajönni, itthon az idősebbek, asszonyok, gyerekek dolgoztak a földeken. (KALÁCSKA, 2008. 23-24. és 30. o.)

A XX. század első felében a földterület 66 %-a az esztergomi érsekségé, a lakosság 17 %-a iparból élt. A faluban működött tejszövetkezet (1902), fogyasztási szövetkezet (1905), Hangya szövetkezet (1908), hitelszövetkezet (1905).

A község lakosságának gazdasági helyzetéről nyújt képet az 1935-37 között megtartott állatösszeírás adatsora: szarvasmarha 178 db (erdélyi magyar, szimentáli piros és más), ló melegvérű 170 db (nónius, lipicai, arab és egyéb), ló hidegvérű 14 db, sertés 357 db, juh 223 db, kecske 51 db, nyúl 202 db, baromfi 3255 db (vegyesen), méhkaptár 51 db. (u. o. 26-30. o.)

Külterületek, puszták a község határában:

Rédly-pusztát 1888-ban említik, mely Csarnapuszta néven Aczél József majd Kovács Sebestény Endréné birtoka lett. Határa a Nyúzó-völgy – országút – Kemence-patak terület, mely a völgyben a közbirtokossági erdők széléig tartott. A Nyúzó-völgy felé a falu határáig szántó, a patak felé gyümölcsös volt. A gyümölcsfeldolgozására szeszgyárat építettek. Ehhez a patakon lévő malom gátját megnagyobbították, és vasbetonnal megerősítették. Nemcsak gyümölcsből, hanem burgonyából is főztek szeszt. Később fűrésztelepet is létesítettek, a gattered /fűrészgép/ szíjátétellel hajtották meg. A birtokon több bérlő váltotta egymást, végül a termelőszövetkezeté lett. A birtokon juhokat, teheneket, lovakat tartottak, kovács és gépész szakembereket is alkalmaztak. A tsz-szervezés után majorként működött, a faluból jártak ki a dolgozók.

Tőkey-pusztát egy 1892-ből származó irat említi, mely az Ipoly felé a Nadunák-dűlő táján volt. Akkor a Petrás család lakott ott, ma már helyét sem lehet azonosítani. Egy ideig a Bernecén jelentősebb birtokkal rendelkező Okolicsányi családé. Később Róth Simon birtoka lett a Nyúzó-völgy utáni terület. Az első világháború után a Nagyatádi-féle földreform idején itt mérték ki a szegényeknek területeket, amit alacsony áron vásárolhattak meg. Az itt lévő majorsági épületekre az 1960-as években már csak az idősek emlékeztek.

Szetheharaszt-pusztán, vagy csak Harasztpusztán az érseki uradalom majorsága működött. A terület jobbára homokos, szemben a községhatár hideg, agyagos talajával, ezért rozsot és dohányt tudtak

eredményesen termelni. Jelentős a szarvasmarha-állomány is, több fogatra való magyar szürke is akadt a tanyán, valamint a falu legnagyobb juhászata is itt található. A tsz-szervezés után majorként működött, állatgondozók lakták. Az 1960-as évek végéig 30-40 család élt itt, csak mezei úton lehetett megközelíteni Kemencéről. Még iskola is működött egy tanítóval a kemencei iskola tagozataként. A majornak kis része megmaradt, 1990 után magánkézbe került.

Királyházán, a Kemence-patak völgyében tartották a primási birtokhoz tartozó erdők legnagyobb juhászatát. A tejet, túrót és sajtot a faluba hordták eladni. Több erdész és vadász családotul lakott ott. Az 1930-as években a Turista Szövetség turistaházat épített. A vadászházak és a terület egy részét Richter Gedeon gyógyszergyáros vette meg. (u. o. 31-32. o.)

A második világháborúban a faluból 40 lakos halt meg.

1945 után az egyéni gazdák, illetve az állami erdőgazdaság kezébe került a földterület. Az első tsz-t 1951-ben szervezték, melynek fő profilja a gabonatermesztés mellett az 1960-as évektől a bogyós gyümölcsök (málna, ribizli, eper) termesztése, az állattartás – szarvasmarha, sertés, juh – és a fakitermelés. (PMK II. 1998. 231. o.)

Kemencén elsősorban a nagybirtokok kerültek közös tulajdonba, melyeken megalakultak a kezdetleges szövetkezeti csoportok. Így a Tagon, Csarnapusztán, Szeteharaszton a volt béresek, valamint a gyerekek után 1-1- kh földet kapott szegényparasztk kezdtek közösen dolgozni. Csakhogy a háború alatt minden állatot elvittek, a gépeket széthordták, sőt még az épületeknek sem kegyelmeztek az „ügyeskedők”. Sok ház épült, tető készült az onnan szerzetekből.

Velük párhuzamosan a gazdálkodók saját földjükön termeltek, később ezeket tagosították. A kizsigerelt, gyenge minőségű földek keveset termettek, miközben a városi lakosság ellátására beadást írtak elő, amit a futurába, a szövetkezeti gyűjtőhelyre kellett vinni. Aki beadási kötelezettségének nem tudott eleget tenni, a rekvirálók megjelenésével számolhatott, ami padlássöpréssel is járhatott. A férfiak jó része arra kényszerült, hogy a városban építkezésen vagy ipari üzemben, esetleg bányavidéken keressen munkát. Az erdei munkások is újból munka után járták az országot. Az is megesett, hogy a férfi keresetéből kellett megvenni a beadáshoz előírt gabonát, tojást, zsírt. Az ország gazdasági életének rendezéséhez Békekölcson-, később Tervkölcson-jegyzést indítottak. A sorszámokat rendszeresen kihúzták, s nyerni lehetett vele. Akinek nem húzták ki kölcsönsorszámát a lejárat időszakában (20 év múlva!) névértéken fizették ki.

Kemencén a lakosság a környéken elsőként fejezte be a jegyzést 1955-ben, s a község ezzel 50 000 Ft-ot nyert, amiből 1956-ban kultúrházat építettek.

Az 1938-ban Vámosmikoláról Ipolyságra indított MAVART járat a háború idején megszűnt. 1946-ig nem volt sem a drégelypalánki, sem a szobi vasútállomásig helyi közlekedés. 1946-ban teherautóval indult meg a közlekedés, majd rendszeres buszjárat indult Vámosmikola – Drégelypalánk között, jóval később Szobra is.

11. Földműves-szövetkezeti részjegy 1947-ből

A háború után a Hangya Szövetkezet helyett megalakult az általános fogyasztási és értékesítési szövetkezet (ÁFÉSZ), melynek kezdetben helyben volt a központja. Ez idővel, összevonások („egyesülések”) révén előbb Vámosmikolára, majd Szobra került.

Az Egyetértés Mgtsz több tsz-ből alakult ki végső formájában. Korábban kezdetleges társulások, aztán 2-es és 3-as fokozatú szövetkezetek, majd tszcs is szerveződött. Elnöke Hidvégi József.

A szövetkezet megerősödésével a lakosság anyagi helyzete is folyamatosan javult. Ez leginkább a bogyógyümölcsök, előbb a málna, majd a piros és fekete ribizli termelésének köszönhető. A szedés idejére a városokból is hazajöttek a családtagok, rokonok, mert minden kézre szükség volt.

Néhány év múlva Kemence és Bernecebaráti szövetkezeteit egyesítették a hatékonyabb gazdálkodás érdekében. A kezdeti mindent termelést egyre inkább a szakosított termelés váltotta fel. Így vált országos hírűvé a Börzsöny Mgtsz bogyógyümölcs termesztése. Földjein kísérleti termelést is folytattak a kutató intézetek. A nagy mennyiségű bogyógyümölcs termesztés szükségessé tette a megfelelő tároló-, hűtő- és feldolgozó kapacitás kiépítését. Hűtőház épült Bernecebarátiban, és a Bogicában megindult a szörp- és lekvárgyártás.

A termelőszövetkezetek hozzájárultak a mezőgazdaság korszerűsítéséhez. Több nehézséggel kellett megküzdeniük, míg azt a jólétet, jövedelmezőséget elérték, amivel 1990-ben lezárult történetük. Több százan dolgoztak a mezőgazdaságban, különféle melléküzemágakban, háztájiban, növelve a lakosság jobb életét.

1950-ben vegyesipari szövetkezet (ktsz) alakult a községben, mely a falu kisiparosait igyekezett összefogni, nem is eredménytelenül. Leginkább építő-, asztalosipari és műszergyártási tevékenységet végeztek. Elnöke: Bedros János, majd Vadovics Valéria.

Említésre méltó, hogy az Operaház fennállásának 100. évfordulójára időzített felújítási munkákban a belső burkolatokat a Kemencei Vegyesipari Szövetkezet asztalosai készítették. Rugalmasan működtek, bedolgozói hálózatukkal együtt mintegy 500 főt foglalkoztattak.

A rendszerváltáskor igen hamar felszámolták mindent, a dolgozókat elbocsátották. Az épületeket Kurucz János és Sági Sándor vásárolta meg. Előbbi éttermet, játéktérmet hozott létre, utóbbi uszodával és szaunával felszerelt fogadót létesített. A kedvelt üdülőhellyé vált község lakosainak száma 2010 elején 972 fő. (KALÁCSKA, i. m. 58-65. o.; WIKIPÉDIA)

Bernecebaráti

A nagybirtok aránya a XIX-XX. század folyamán is az országos átlag felett volt, elérte a földterület 60 %-át. Az esztergomi érsekség 2882 kh-at, Róth Simon 698, Kinszky József 241, míg a községi volt úrbéresek 864 kh területet bírtak. Rajtuk kívül id. Kalánka József, özv. Módé Ignácné, Módé József, Lantos Ferenc és Pál, Máté Simon, Máté Mátyás, id. Molnár József, Máté Ignác, Praszna János és Pálinkás János birtokolt jelentősebb földet. A leginkább földművelést űző lakosságban 7 kereskedő és 14 iparos is akadt. (LADÁNYI, 1934. 168. o.)

Földszűke miatt a századfordulótól a lakosság nagyobb részét kitevő nincstelenek napszámos munkát vállaltak az alföldi nagybirtokokon, bérmunkásként dolgoztak a szobi, márianosztrai és a nagybörzsönyi kőbányában, fővárosi építkezéseken vagy cselédnek álltak. Közülük kerültek ki az ország keresett erdőélői, hivatásos favágói.

A két világháború sok áldozatot követelt a községtől: az elsőnek 59, a másodiknak 52 hősi halottja volt a faluból. A század második felében a népességfogyást kiváltó főok: a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálása. Emiatt sokan vándorbotot fogtak a kezükbe, és az itt termelt javakból Balassagyarmaton, Vácon, Esztergomban és Budapest környékén építettek házakat.

2010-ben jelent meg lelkes bernecebaráti lokálpatrióták összefogásával **A föld, ahol születtünk** – *Emlékképek Bernecebarátiból* című kiadvány. A Palócföld szívében, Pest és Nógrád megye határán fekvő község példát mutatott abban, hogy miként foghatnak össze helyben maradottak és a községből – általában kényszer által hajtottan – elszármazók a szülőfalu bemutatásában. Egy olyan világot mutatnak be, amikor az emberi élet sokkal nehezebb, küzdelmesebb volt, mint napjainkban, de a működő falusi közösségek mégis meghitté varázsolták az együttlétet. A továbbiakban az ő megközelítésük alapján ismerkedjünk a községben történetekkel!

A tsz-be való agitálásokról, megfélemlítésről, ellenállásról az események átélőinek hitelességével Pálinkás (Balyog) Magda ír. A szövetkezet létrejötte után kemény évek következtek: fillérékért dolgoztak (munkaegység), elvállaltak mindenféle munkát, hogy megélhetésüket biztosítsák. Borjuk nevelése, tehének gondozása, fejése – hétköznapi, ünnepnap között nem volt különbség. Az is előfordult, hogy a várva várt munkaegység pénzbeli kifizetése helyett malacokkal fizettek. Lassan aztán javult a helyzet. Málnát és epret telepítettek, ennek művelése és szedése sorvállalás alapján ment: holdnyi területeket is vállaltak. Egyszerre minden másként lett: gyarapodott a gazdaság, gyarapodott a tagság, gazdagodott a nép. Zsóka Jánost említi név szerint, kinek szívügye volt a tsz gyarapodása, a nép helyzetének javulása. A közöst messzire elkerülőök most már csöstül tódultak a tsz-be. A falu építkezni kezdett, majálisokat, aratási végzőket rendeztek, kirándulni mentek a tsz-tagok. Szép és jó élet volt, azóta is visszasírják. Aki elkerült a községből, otthon megtartotta területeit, hogy nyáron betakaríthassa annak gyümölcsét, gyarapodhasson. A tsz-ben főleg az asszonyok voltak, a férfiak többsége eljárt Dorogra, Nyergesújfaluba vagy máshová a Dunántúlra dolgozni. Hetente egyszer jöttek haza, busz szállította őket. Szabad szombatjaikat aztán a vállalt területeken végzett munkával töltötték, s szabadságuk alatt szedték ők is az epret, málnát, később a ribizlit, szedret. Gyarapodott a nép, a végtelen szorgalmú nép. (PÁLINKÁS, 2010. 95-96. o.)

Kertész László szerint Bernecebarátit mindig is szorgalma, munkát szerető emberek lakták. Ha helyben nem volt munka, kerestek maguknak szerte az országban. A megélhetésben az 1950-es évek hoztak először változást. Ekkor kezdte el a falu népe a bogyósok, először az eper, majd a málna és ribizli termesztését. Főleg a málna hozott nagy bevételt. Igaz, ezért nagyon meg kellett dolgozni, szedéskor reggeltől estig tartott a munka, de ez a faluban nem jelentett akadályt. A jólét jelei a házak építésében, majd a személykocsik megjelenésében mutatkozott meg. Majd a következő évtizedekben nyaranta leszedett 500-600 tonna (500-600 000 kg!) málna árából már Esztergomban, Balassagyarmaton, Vácon vagy Budapesten épültek a házak. A gyerekeknek, az unokáknak. (KERTÉSZ, 2010. 144. o.)

Pálinkás Balyog Magda Bernecebarátiról ír, de az általa elmondottak többi településünkre is, kisebb-nagyobb eltéréssel igazak az 1960-as évekre, s az utána következő két évtizedre. A vállalt területen végzendő munkába a máshol dolgozó férfiakon kívül bekapcsolódtak az időközben városlakókká vált fiatalabb nemzedékek is. A nyári gyümölcszedésre benépesült Bernecebaráti, Kemence, Peröcsény, Tésa, Vámosmikola, Nagyörzsöny határa. A többi település városhoz való közelsége miatt nem foglalkozott meg annyira az állandó lakosság, de a bejáró dolgozók ilyenkor kivették szabadságukat, s szedték a gyümölcsöt.

A nyolcvanas évek végétől az elvándorlási hullám csökkent, de a lakosság összlétszámát figyelembe véve volt olyan év is, mikor kétszer-háromszor többen haláloztak el, mint ahányan születtek.

1999 júniusában hatalmas erejű árvíz pusztított a településen, súlyosan megrongálva mintegy 100 lakóházat és az önkormányzat intézményeit, útjait. Tönkretette, szétszakította és elmosta a Kemence-patakon lévő kétnyomsávós közlekedési hidat. A helyreállítás több évet vett igénybe.

A falu a Börzsöny egyik jellegzetes hegyi községe, az ember szorosán összenőtt itt a tájjal, életük legfőbb szabályozója – főként régen – az erdő, amely a község határterületének 61%-a. Egy időben a lakosság több mint fele favágó volt. A fa megmunkálásához majd mindenki értett. Baltáik, fűrészek alatt dőlt a fa a Börzsönyben, Bakonyban, Mátrában, majd „románszánkón” húzták be a kitermelt fát a hegyoldalakból. Maguk készítették mezőgazdasági eszközeiket, az épületek tetőszerkezetét. Bernecebaráti őslakossága a palócság nyugati ágához tartozik, de sajnos sajátos nyelvjárását, eredeti szokásait, néprajzi jellegzetességeit már alig észrevéve gyakorolja. Rátarti, leleményes, jó humorú, észjárásban a székelyhez hasonlóan furfangos, művészi hajlandóságú nép a palóc.

A községet körülvevő erdők vegyes összetételűek. Zömmel gyertyános, tölgyes, a magasabb helyen bükk, de egyre terjed a sík területen az akác. Az erdők állatvilága is igen változatos képet mutat. Nagyvad: szarvas, őz, vaddisznó bőven található, de szép számmal előfordul a róka, borz, nyest és vadmacska is. Az apróvadak száma erősen csökken.

Gyenes Tamás leírja, hogy a faközelítésnek a bihari famunkások által 1910 körül ismertté vált szánkónak, a románszánkónak az elterjesztése Bernece, Kemence és Peröcsény erdei munkásainak köszönhető. Tőle tudhatunk a Bernecebarátiban dívott régi erdei mesterségekről is: vadméhkeresés és vadmézgyűjtés, nyestfogás, de ismerteti a bernecei „hátyi” és a filkas készítését is, melyek a helyi használaton kívül a

környék piacain, vásárain is megjelentek. (GYENES, 2010. 85-90. o.)

A bernecebaráti és kemencei tsz-ek 1978. évi egyesülésével létrejött Börzsöny Mgtsz fő profilja a szántóföldi növénytermesztés mellett a bogyósgyümölcsök (szamóca, óriás egres, málna, ribizli, szeder) termesztése, s egy ideig jelentős volt juhászata is. Az egyesült tsz elnökei: Mayer Antal majd Urbán Vilmos.

A rendszerváltás után a tsz szántóföldi növénytermesztését a Palóc Kft. viszi tovább.

1990-től az Agrovital Bt. Gyümölcs és Zöldségfeldolgozó Üzeme gyártja itt a Bogica nevű üdítőitalokat, mellyel részben átvette a megszűnt tsz tevékenységét, munkalehetőséget adva a lakosság egy részének. 2011-ben bezárt az üzem.

Az 1990-es években Thomas varroda kezdte meg működését, jó néhány környékbeli nőnek adva munkát. Az üzemben elsősorban farmerárak készítése folyt. Tevékenysége 2010-ben megszűnt.

A szobi kistérséghez tartozó község lakossága 2010 elején 859 fő. (PMK II. 1998. 31. o.; BRUNDA, 2006. 80. o.; WIKIPÉDIA)

Hont

A községben 1945 előtt az esztergomi érsekségnek volt a legnagyobb birtoka. A környéken áradások és apadások alakították ki az Ipolyt kísérő mocsarakat, tavakat. A folyó szabályozása során, rendezett park, gátak, duzzasztók létesültek. Mintegy 12 km hosszú folyószakaszon nem történt beavatkozás. Itt a szeszélyes áradások a viszonylagos háborítatlanságot, a természeti kincsek fennmaradását biztosítják. Ezért is lett ez a hely a Duna-Ipoly Nemzeti Park része. Ezen a különösen védett részen található Hont.

Területe 2 413 ha. Mezőgazdasági területe 2 292 ha, melyből szántó 336, szőlő 0,2, gyümölcs 1, 8, rét-legelő 166, legelő-gyep 129, erdő 1555 ha. Kapás és olajos növényeket termelnek, jellemző gazdálkodási forma a kistermelés, őstermelés. 18 kisebb vállalkozás, 4 kft és 6 társas vállalkozás működéséről rendelkezünk adatokkal.

A község csatornázása 2010-11-ben valósult meg. A 2-es számú főút mellett a balassagyarmati kistérséghez tartozó község népessége 2010 elején 526 fő. (LADÁNYI, 1934. 196. o.; www.hont.hu; BALASSAGYARMATI ..., 2004. 9-24. o.; WIKIPÉDIA)

Drégelypalánk

Az 1909-ben megindult vasúti közlekedés megváltoztatta a drégelypalánkiak addigi életét. Helyben vagy a környéken megélhetést nem találó földnélküliek, szegényparasztok családtagjai felutazhattak Vácra vagy Budapestre, ahol napszámosként, segédmunkásként foglalkoztatták őket. A vasút révén a mezőgazdasági termelést folytató térség meg tudott jelenni a pesti piacon is. A XX. század első évtizedének gyors gazdasági növekedését 1912-től visszaesés követte, ami a fővárosban építkezéseken dolgozó vidékiek számának csökkenésével járt. Ugyanakkor az áruforgalom növekedett: Drégelypalánkról főleg tejet, gabonát és gyümölcsöt szállítottak Vácra, Rákospalotára és Pestre.

A Duna–Ipoly-völgyi vasút végállomása Trianon után Drégelypalánk lett. Ipolyság Csehszlovákiához került, így Vác irányából már csak Balassagyarmat felé lehetett tovább utazni. A Drégelypalánk Ipolyság közötti pályaszakaszon a második világháború után, az 1960-as években még a síneket is felszedték.

Az Alsó-Ipoly-völgy magyarországi oldalán fekvő községeket a Szob – Vámosmikola – Parassapuszta – Drégelypalánk közötti útvonal köti össze.

A trianoni békeszerződés újabb jelentős változást hozott a falunak. A történeti Hont vármegye Ipolyon túli része Csehszlovákia fennhatósága alá került. Drégelypalánk több más honti községgel együtt átkerült Nógrád megyébe, amely a Nógrád-Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék elnevezést kapta. A korábbi megyeszékhely és piachely, Ipolyság helyett Balassagyarmatra, a nógrádi megyeszékhely piacára vitte eladni megtermelt javait, tejtermékeket, baromfit, tojást. (BALOGH, 73-74. és 76. o.)

A község legnagyobb birtokosa 1945-ig az esztergomi érsekség, a falu határából kb. 2000 holdat birtokolt. (LADÁNYI, 1934. 189. o.) Az uradalmi földeken 18 gazdasági cseléd dolgozott. Ezek sorsa közismerten nehéz volt. Az ő sorsuknál a szegényparasztoké még ennél is rosszabb volt, mert míg a gazdasági cselédek kenyere szűkös, de mégis biztos volt, addig a szegényparasztoké szűkös és bizonytalan is.

A földművelésből élő lakosság aránya 95% volt. Túlnyomó többségük azonban kb. 70%, 5 katasztrális

holdon aluli szegényparaszt volt. Ezek részben Budapesten, mint segéd munkások, vasúti pályamunkások, postai-távírdai munkások igyekeztek pénzt keresni, hogy népes családjukat elláthassák. Egy töredékük a gazdag parasztnál vállalt aratási munkát és részes művelésre (harmados) burgonya- vagy kukoricaföldet. Az 5-10 holdasok 15%-ot, a 10 holdasok 9%-ot, a 20-24 holdasok pedig 6%-ot tettek ki a földtulajdonosok köréből.

A paraszti birtokra a rendkívüli széttagoltság volt a jellemző. Úgynevezett „nadrágszíjparcellák” alakultak ki. Volt olyan középparaszt, akinek 15 holdja 42 parcellában tagozódott.

1938-tól a lovas gazdák erdei fuvarok vállalásával javítottak anyagi helyzetükön. Az állattenyésztés is egyre nagyobb szerepet játszott a parasztságnál. A domboldalakat direkttermő szőlővel telepítették be. A búzán, kukoricán, burgonyán kívül kendert és lent is termesztettek. Az utóbbiakat az asszonyok maguk dolgozták fel. Házilag fontak és szőttek, majd a szőttesekből ágyneműt, fehérneműt készítettek.

(<http://www.dregelypalank.hu/gazdasag.htm>)

A kormány 1945. márc. 15-én kelt földreform-rendelete során az 1200 holdas primási birtokot Hont és Drégelypalánk községek között osztották fel. A drégelypalánkiaknak juttatott 900 holdból kialakított 2-5 holdas parcellákon 310 nincstelen osztozott. A nagybirtok felosztásával az új birtokosok hozzájutottak az uradalom eszközállományának kisebb talajművelő eszközeihez, gépeihez is. A közös tulajdonba került nagyobb gépek (traktorok, cséplőgépek) és a nagybirtok feldolgozó üzemeinek működtetésére földműves-szövetkezetek alakultak. A földműves-szövetkezetek mellett működtek a régebbi múltra visszatekintő fogyasztási és értékesítési szövetkezetek, mint például a Hangya, valamint a hitelszövetkezetek.

Az első tsz-szervezési hullám idején, az 1950-es évek elején alakult Béke Tsz nem volt hosszú életű, 1956-ban feloszlatták. Sikeres tevékenységet folytatott viszont az újabb téveszesítések idején, 1960-ban létrejött Szondy György Mezőgazdasági Termelőszövetkezet.

A tsz tevékenységéről a tagként benne dolgozó Regös Istvánné született Mráz Mária szolgált számunkra adatokkal. 1949-ben ment férjhez, ekkor került Drégelypalánkra. Apósa vasutas volt, érettségizett férje molnár, majd a helyi malom üzemvezetője. 1956-ban földet vásároltak, 3 évig művelték, majd jött a tsz-szervezés. Férje a kemencei erdészethez került, ő pedig beállt a szövetkezetbe, de csak pártoló tagnak vették be. Az alakulás után nem tudtak mindenkinek munkát adni.

Az 1960-as években az eper és a málna, később a ribizli és a fekete szeder részes művelésben ment. Nehéz volt a helyzet, a megélhetéshez nagyon sok gyümölcsöt kellett vállalni. A szaporítóanyagot a tsz adta, a tagok pedig eltelepítették, gondozták, leszedték. Előfordult, hogy Mária-napkor (december 8-án) kint voltak a határban és palántáztak. Krumplit is termelt a tsz. Kiszedés után prizmázták, szállításkor kibontották s nem ritkán a novemberi esőben rakodtak. Amikor jobban ment, az év végi elszámolás sokat jelentett. Ahol 3-4 családtag is részt tudott venni a munkában, azok építkeztek. A tsz-nek faüzeme indult, gattert is működtettek. Férje 1968-ban oda került karbantartónak. Ebben az időben a megélhetés már biztosabbnak látszott.

A tsz elnökök közül Kapás József (helyi), dr. Kapás József (helyi) és Mayer Antal (Bernecebarátiból jött) nevét említette.

A gyümölcszedéshez reggel ládákért kellett menni, néha kivitték traktorral a táblákra. Az egész család részt vett a szedésben. Első-, másod- és harmadosztályú minőségben kellett szedni, de előfordult, hogy az alacsonyabb minőségű gyümölcsöt magasabb minőségben adták tovább. A leszedett termést kolobecskával (kétkerekű kocsi) tolták be, gyakran több fordulóval. Néha összeszedte a tsz. Fizetés a leadáskor történt, ezzel nem volt gond. A tsz-nek szörpüzeme is volt, sok embert foglalkoztatott. Amikor Mayer Antal lett az elnök, fejlesztéseket terveztek. A család húsz éve (férje halála után) abbahagyta a művelést. A rendszerváltás után a művelt területeket elhagyták. (Regös Istvánné sz. Mráz Mária /Ipolynagyfalu, 1928/ adatközlése, 2011. augusztus)

Az 1980-as évek végéig Nógrád megye legjobb termelőszövetkezeteként működő, országosan is előkelő helyen szereplő Szondy a rendszerváltás után kft-rendszerben működött. A mezőgazdasági termelés mellett jelentős ipari tevékenység is folyik a községben. Országosan ismert a Szondy Lakatos- és Szerelőipari Szövetkezet. Említésre méltó a Szondi VE-Fa (vadászati, erdészeti és fafeldolgozó) Kft. (BALOGH, 78-81. o.) Csáky Károly említi még a Knaus-Tabber Lakókocsigyár Varrodaüzemét és a Globa-Vép Kft-t.

A helyben foglalkoztatás mértéke kb. 30-40%-os, a lakosság másik fele ingázik a környező

településekre. Kiemelkedő jelentőségű a községben az élelmiszeripar, ennek ellenére évről-évre csökken az aktív keresők száma és nő a nyugdíjasoké. Napjainkban a falu kisüzemi termelési övezetnek számít.

A balassagyarmati kistérséghez tartozó község lakossága 2008-ban 1620 fő, 2010 elején 1524 fő. A község csatornázása 2011-ben valósult meg. További lendületet a falusi turizmus megindulása adhatna, melyre a lehetőségek adottak. (CSÁKY, 2004. 8. o.; WIKIPÉDIA)

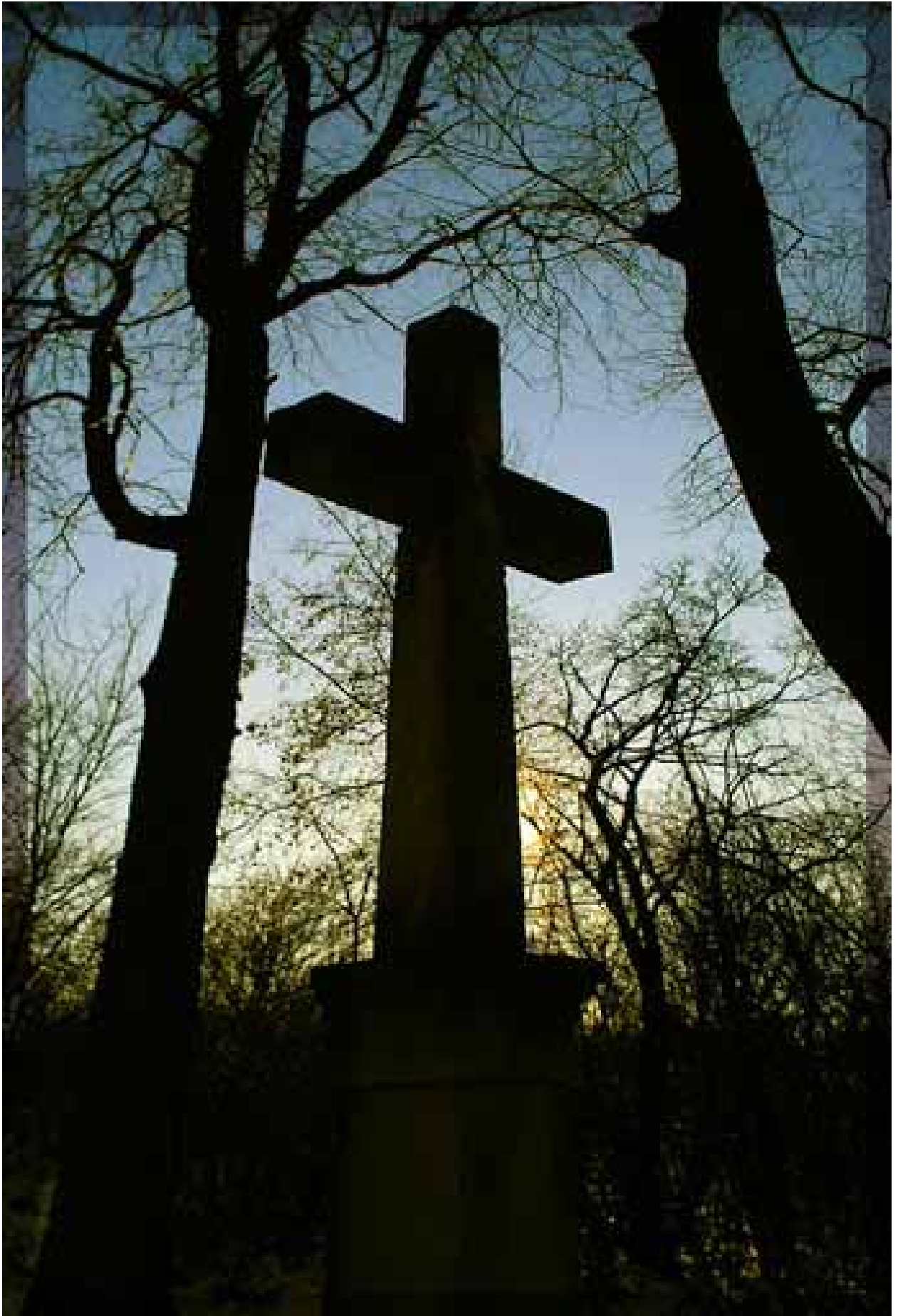
CSÁKY KÁROLY

Feltámadás előtt

Festesz
fekete
felhőket
az égre,
pedig
sem gyászolni,
sem sírni
nem akar az Isten.

Nem fohászkodol,
a Miatyánkot
se mondod
e nagy sötétségben.
A héttérből mégis
kinyújtja kezét
a mi Atyánk,
hogyan felemelje
gyarló gyermekét
a porból
bűnhődni
és zörgetni
az örökkévalóság
kapujában.

(2012.10.25.)

SZŰK BALÁZS

BÁRKA versek

Belőled ásom ki...

Egy feszülés a szó,
Mely hús fádra szegez,
Szemedből hulló hó
Szép angyalként fedez.

Belőled ásom ki
Fehér fénnel magam,
Kristályod lesz az, ki
Feketében rohan.

Minden szerelem

Kitárul, de virágja nincsen.
Sírva emlékszünk arra,
Amin Isten ujja rajta volt.

Ballada

Takarózva ezer gondba,
Tündér lépked a Bakonyba.
És én mégis láncot hordok:
Jóra-szépre késsel rontok.

Kő

...és a télből dermedt tavasz nő:
emléke hófehér idő
forogat bús-halálos eső
már a semmi szélére ült ő...

Fehér bölcső

A hó lesz bölcsőnk: tejfehér noteszlap
A múltból, mint két árva, égbeli jel
Úszik egyre lejjebb, s egyre távolabb,
De még néznek egymásra hálás szemmel,
Ha alélt fejüket megcirógatja
A karácsony térdeplő harangszava.

Régi szerető

Jöhettél volna fényes lovakkal,
Dalolva, sárgán virágzó nappal,
De jöttél éjjel, sötétben, lopva,
Vérző szegeket verve arcomba.

Lebontott templom

Boldog voltam én
E század elején:
Letepert tűz és vágy.
Szemedbe elbontva,
Mint lebontott templomba
A halottas ágy.

BORSI ISTVÁN

Bűn-bankódó nép

Talán tél jön, talán jobb, mint volt
De lehet, hogy hosszabb.
Hideg kemény, Őr zi mankót
Ma gyártó ész közeink meg állnak
Teret adván a sajtó jósnak.

Betéliesült a nem kívánt
Fel, hajtós ága le dér
Zúz mar a fogyasztón
Melegség kiszökik az ajtón
Itt a fagy fegyelmez
Törékennyé lett jel mez.
Bejött ami nem lehet rosszabb
Jégvirágot ront jog-korszak!
Ki fűteni kezd, most rendhagyó
Elve le! Hagy mázas láz adó!

Lassulj! Apóka, lépsz is!
Igaz, szárnya árnya hallgat
A kár e nemzet, aki alvó.
Megjelent a falra festett
Az égi kárpit már fes lett.
A szél lel mi könnyed, távozzon
Nyög a hármás domb Ján oson.

Hittünk, hogy átférünk a tűn
De sokunk ennél felakadt
Kaput nyitni, technikás feladat
Helyetted te ker Ék párod
De jeles szorgalma delejes
Éhes tárcáddal plázákban várod
Pénzt fakaszt, és rozsdá életet.

Ma gyar matnak szülnek anyák
Egymást ütik az apák meccseken
S összevesznek sárga csekkéken.
Magyar már több, mint borús
Átvert, szomorkás számár
Répavággal kél, s fekszik ágyba
Miért ék nélkül ó hajt, ő hajt tovább
Tovább kamatozzák az ő sóhaját.

Bűnnek bábja áll a szkíta előtt
Hamis mosollyal szívja ki a velőt
Vétkes, étkes nép, nem tudja mire képes!
Bort bír az igazság, de tisztán!
Mondja, ön ként fogyasztó?
Vagy erővel nyomják le a torkán!
Ettől már bank-ódik ön, s dönt
Újabb ár adást magára önt.
Bankódó attól, hogy test-vére szennyezett
Folyvást pakol, méhe pokla száradt
Meddő. Elvetélt.
Ránk rótt hiteket, hitelt, beteg elvet élt
A medence bent magzatot teremtett
Most termel, hordoz műhanyag szemetet.

A hős, a Nap Éjben fogant
Fogant a Fény, ki se tétben született.
E Kárpát-medencében, Földnek
Anyánknak lágy, termő ölében kész ült.
Maat ka rám, itt Fehér vár
Szer elem szent násza
Mindig a tavaszpontját várja
Minden mi él, beleremeg.

Magzatja szíve dobbanását Pilis hallatja
Mind szent i ma gyar ló népnek
Együtt hat ó erő, áldott haza!
Óvd hazád, földet, vizet itt lenn!
Rád vár, fent száll oda
Ahhoz rögzít köteles Ég
Nem zuhan a Lét rád
Mit kapsz, megbecsülnéd.

Ma az éjben áradj Széth
Megérint csillag valós anya-ág
Mely külön és egyben is szép.

Te, ki álmodsz, rakd össze új Magod
Szeresd, keresd érte hol Napod !

2012. 12. 07.

KOVÁCS T. ISTVÁN

Aranykor

-Öltözzetek kicsikéim! Adjuk rád a nacikát Józsika! Úgy ni. Most a cipődet. A tiedet is fűzzük be Sanyika! Ne játsszatok azzal kiasautóval, mert sietni kell. Vár az óvónéni. Nem visszük magunkkal a plüssmacit sem. Van másik az óvodában. Ezzel majd itthon játsszatok estére. Jó?

-Brr, brr.- Sanyika tovább brünetet a parkettán. Józsika a fürdőszobába szalad, mert vizet akar engedni a kishajó alá.

-Haszontalanok! Miért nem fogadtok szót. Papa csinálj már valamit, mert mindjárt nyolc óra lesz! -toporog a mama.

Most mi vagyunk a soros nagyszülők, akik óvodába visszük őket reggel, mert a szülők korán mennek dolgozni. Az ember úgy segít nekik, ahogy tud. Délután is mi megyünk értük. Két pajkos fiúgyerek. Aranyosak, csak sok türelem kell hozzájuk és nehéz utólréni őket az utcán, ha szaladni támad kedvük. Az ember frászt kap, mert az úton sok az átkelőhely és nagy az autóforgalom.

-Mama éhes vagyok-nyavajog Józsika.

-Sajnálom. Előtted volt a kakaócsiga, meg a tejeskávé, de alig fogyasztottál belőle. Mert akkor is a kishajó foglalkoztatott. Az óvodában majd kaptok reggelit.

-De én viszem a kisautót is! -toppant Sanyika.

-Különben az nem is a tied. Én kaptam a születésnapomra- kiált rá Józsika.

-Neem- tiltakozik Sanyika. Egyszer már nekem adtad. Igen.

-Na jó, ezt majd megbeszélitek estére. Mostmár mars!

-Mert különben rátok zárom az ajtót és itthagynak benneteket.-veszít a türelméből a Mama, de ennek nincs semmi eredménye. Végül én alkalmazok erőszakot, és az ajtó felé terelem a két lurkót. Harsány nevetéssel futnak le a lépcsőn. Az első emeleti lakásból megugatja őket a szobakutyus, de az inkább csak az imerősöknek szóló köszöntés kutyanyelven.

Sanyika üdvözlésül meglebegteti neki a levélszekrény cilindert, mire én rászólok, hogy ne számárkodj már. Mit szólnak a háziak?

-Nem vagyok számár, nem vagyok számár!-tiltakozik a gyerek.

Végre kijutunk az utcára.

-Na, szedjétek a lábatokat!

-Itt vannak a kukás bácsik! -Áll meg Józsika, akinek nagyon tetszik, ahogy a szemetes kukákat hátul beemeli az a nagy fémkar.

Ha megnő, akkor ő is kukás lesz. Ezt már biztosan tudja.

-Jó, jó, de most menjünk, mert elkésünk -sürgeti a mama.

Kutyusokat sétáltató néni, bácsik, autómárkák megbeszélése, fákat nyesegető munkások. Mind, mind a haladást csökkentő látóvalók, amiket figyelmesen szemügre kell venni.

Este is mi megyünk értük. Megismétlődik az öltöztetéssel és vetkőztetéssel járó küzdelem, mert most azt is be kell mutatni, hogy aznap mit rajzoltak. Elveszett az alvótárs nyuszika, amelyik Józsika minden napszakos hálótársa otthon és az óvodában. Azt most meg kell keresni.

-Ne izegj-mozogj annyit, hadd gomboljam be a kabátodat! Te meg papa, fűzd be a Sanyika cipőjét-sürget a Mama.

Végre kint vagyunk az udvaron. Mennénk a kapuhoz, de előbb még mind a kettő külön-külön, egymás után felül az udvari falovacsára, hogy megsarkantyúzza. Aztán meg az utcai kapu nyitogatását kell kipróbálni.

-Ezt rögtön hagyjátok abba!

A kifelé törekvő kismamáktól, kispapáktól nem győzünk bocsánatot kérni. Megértő mosoly a válasz,

mert ha a mieink abba hagyják, akkor az övéik kezdik őket utánozni. Közben torlódik a kapu előtti forgalom.

-Mit hoztál nekünk mama?

-Ha az úton jók lesztek, akkor otthon majd megtudjátok.

-De inkább most tudjuk meg! -nyöszörög mind a kettő.

-Na jó! Megígéritek, hogy jók lesztek?

-Igeen.!

-Na, akkor találjátok ki, mi van a kezemben.

-Kinderpingó, kinderpingó!

-Tessék! De szépen egyetek!

A” kinderpingó” hamar elfogy. A bazár előtt még újabb nyöszörögő kívánság hangzik, aminek nem lehet ellenállni. Nyalókát követelnek.

-Na jól van. De anyáéknak nem szabad tudni, hogy még ezt is kaptatok ma, kicsikéim!-kérleli őket a Mama, és ők megfogadják, hogy nem árulják el a titkot. Józsika a nagy vidám nyalogatás közben elejti az édes csemegét, és a kincs kettétörve hullik le az aszfaltra. Annak tehát vége.

-Miért nem figyeltél? Szólok rá én, mire a gyerek hangos ordításba kezd és mindenki minket néz az utcán. Józsika azt követeli, hogy a Bátyó adja neki nyalókáját.

-Neem! Nem adom! -tiltakozik a nagyobbik.

Útba esik a főtéri ABC. Bolt. Megpróbálunk egy újabb nyalókát venni. Sajnos, ott nem kapható. Akkor most egy visítós jelenet következik. Józsika lekucorodik a földre, úgy követeli a nyalókát. Kezénél fogva kiráncigáljuk a boltból. Végigbömböli az utat, míg a lakásba érünk. Sanyika közben elégedetten szopogatja a nyalókát. Józsikának enyhe vigasz, hogy a kulccsal most ő nyithatja ki az ajtót. Én pedig megígérem, hogy mindjárt visszamegyek a kicsi boltba, és hozok neki másik nyalókát.

Odafele azt gondolom, micsoda nevetlenség a fiatalabbaktól folyton azt hangoztatni, hogy szerintük a nyugdíjas mindig ráér.

-Na, itt a nyalókád! –mutatom visszatérve Józsikának, aki közben már megbékélten kanalazza a piroslevest, azaz a paradicsomlevest. A Mama pedig nekiállt főzni, marhapörköltet nokedlivel.

-Hát te, mit csinálsz? Hisz délben már elkészítetted a rizsfelfűjtat.

-Mit csinálok? Mit csinálok? Mit csinálhatok, ha ezek nálunk mindig nokedlit akarnak enni? Most is azt követelik.

-Jó bolond vagy.

-De, ha olyan aranyosak!

-Tényleg. Szeretitek ti a mamát?

-Szeretjük. Nagyon szeretjük-kiabálják, és kanalukkal az asztal lapját kopogtatják.

A Mama félig elelolvad, s közben tálalja a pörköltet nokedlivel.

-Na, ha ettetek, akkor most már megyünk hozzátok. Anyáék már biztosan hazaértek a munkából.

-Még nézzünk mesét a tv-ben.

-Majd néztek otthon.

Útba esik a játszótér. Azt mindig be kell kalkulálni, hogy ott kipróbálják a csúszdát, a forgóhintát, a kisrepülő. Bebújnak a házikóba, felülnek a halacska hátára, s négy-ötéves koruk ellenére még mindig elvegyülnek a homokozó kisebbek közt is, alagutat, meg várat építeni. Szerencsére imádnak autóbusszal hazamenni. Így, ha elhangzik a varázsszó; Gyerekek!Mindjárt jön a busz- akkor aztán rohannak a tér szélén levő megállóhoz. Ott nem felejttem el a lelkükre kötni, hogy a soffőr bácsinak nagyot kell köszönni. -Csókolom!- Mondják hangosan, parányi lábacskaikkal felkapaszzkodva a jármű lépcsőin. A soffőr és az utasok mosolyognak. Mindössze két megállónyi az út. Az első után már igyekeznek előre, hogy megnyomhassák a kiszállást jelző gombot.

Hazafelé rövid az út a házak mellett. Megszöknek tőlünk, elbújnak a bokrok közt. Veszekszünk velük miatta, de már felcsengettek, nyomulnak a harmadik emeletre, s mire lihegve mi is felkaptatunk, már mesélik is anyának, meg apának, hogy kaptak kinderpingót, meg Józsika elejtette a nyalókát. De ez titok. Úgy, hogy nekünk odafent már a szemrehányás jut, hogy mi a fenének költünk ennyit édességre. Különben is tönkre megy tőle a foguk. Hát igazán! Nahát! Máskor ezt ne! Különben meg itthon is lett volna vacsora.

Most már legalább tudják, hogy mért nem akarnak ezek enni idehaza.

-Hát, tudjátok! Fárasztó ez a két csibész-meséli a komáinak Lajos bácsi a sarki presszóban. Képzeljétek el, hogy a nyáron is mire vett rá engem a kisebbik. Kivittük őket a telekre, Volt vagy 30 fok meleg akkor. Az összegyűjtött esővizzből pancsolgattak. Azt játszották, hogy az a benzin. Az egyik árulja, a másik meg vásárolja az autójába.

-Na, gondoltam. Azért a kerítés fölé nőtt akácbokrokat csak megnyesegetem.

-Papa ne dolgozz ilyen melegben!-szólt rám a feleségem.

-Papa, ne dolgozz! Pihenjél! De úgy pihenj, hogy focizzunk!-kérlelt a kisebbik.

Szakadt rólam a víz, de fociztunk. Ám ezt nem mesélem el a kardiológusnak. Akármilyen fárasztó dolog ez a nagyapaság, emberek, mégis ez az aranykor, ezzel a két féktelen kiscsikóval-fejezte be az unokákról szóló történeteit Lajos bácsi.

KŐ-SZABÓ IMRE

Hulladék lett az autóm...

(riport)

- Nekem volt egy Skoda Feliciám. A rendszáma CXB volt, mert ez lényeges, jó régi széria, közel húsz éves. Futott vagy háromszázezer km-t. Amikor végképp elromlott, ez kint a szőlőben történt. Megfeneklett a sárban, már nem akart megmozdulni, mintha azt mondta volna: - Itt temess el! Talán jobb is lett volna, ha ásót ragadok és megásom a sírját. Ott döglődött hónapokon keresztül, csak a rozsda ette, engem meg a mérég. Aztán a kocsmában elmeséltem, hogy jártam. Az lett a vége, darabonként elkéreggették. Egyik a kereket vitte, a másik az üléseket, a harmadik pedig a karosszériából bontott ki elemeket, egy ajtót, egy sárvédőt. A fizetség pár korsó sört volt. Ha összeadnám, akkor már megittam a kis Feliciából egy hordó soproni ászokot. Csak az volt a baj, hogy a végén ott éktelenkedett a szőlősorok között a lecsupaszított Skoda csontváz, az már nem kellett senkinek. Közben a kötelező biztosítást, meg az adót a gépjármű után fizetni kellett. Mindig halogattam, mondván, egy csomó ócskavas után miért is fizessek? A rendszámot le akartam adni, de nem vették be, hozzák igazolást egy bontóból. – Hát én már elbontottam, már tovább nem lehet aprózni... - mondtam.

*

A bontóban az autó mint „gyógyíthatatlan beteg”, felkerül a „műtő”, szerelő-bontó asztalra. Darabokra szedik, persze nem céltalanul, hiszen „mindent lehet még használni” népi elv alapján szortírozzák. Az EU kiadott egy hulladékkezelési sorrendet, ezt kell (kellene) figyelembe venni. Nem ördögösség, csak oda kell (kellene) hatni, hogy ez meg is valósuljon. Először is mit lehet újrahasználni minősíteni. Öreg autókat, innen szokták újjá varázsolni, beépítve egy-két kibontott „protézist”. A második szempont, mit lehet még alapanyagokra előkészíteni. Fém, műanyag, olaj, akkumulátor, autógumi. A harmadik, ami még maradt és már semmire sem jó, annak energetikai hasznosítását kell megoldani, tehát el kell égetni. (hő, villamos energia – hasznosítása). Precízen ki van itt minden munkálva.

*

Az EU, irányelveket is megszabott a tagállamoknak, ebben a nagyszámú autó kavalkádban. Szükséges is, hiszen Magyarországon a forgalomba közlekedő több mint három millió személy és kisteher járművek közül évente 70-100.000 db jármű „dobja be a törülközőt”. Ennyit kell véglegesen kivonni a forgalomból. Az irányelvek szerint ezt bontani, amit ebből lehet, újra hasznosítani kell, amit pedig nem, azt szakszerűen kell megsemmisíteni. Az 1980 előtt gyártott járművek esetében a hasznosítás mértéke 75 %, anyagában történő hasznosításnak a 70 %-ot kell elérni, ezek a számok 2015-re 95 %-ra, illetve 85 %-ra kell módosulnia. Van mit tenni!

*

A világos krémszínű Moszkvics szép kocka formájával egy darabig nem tűnt fel senkinek sem, hogy ott áll a parkolóban. Ugyanolyan kocsi volt, mint bármelyik. Volt kereke, kormányja, rendszáma, oldala, teteje. Csak egy idő után vette észre a nyugdíjas, 73 éves T. Feri bácsi, hogy délelőtti sétája során, a parkolóból reggel minden kocsi útjára indult, de a Moszkvics napokon keresztül nem akarja gazdáját munkába vinni. Még csodálkozott is rajta. Teltek, múltak a napok, amikor újból szemügyre vette az öreg Moszkvicsot. Onnan tudta, hogy öreg, mert a rendszáma C betűvel kezdődött. De csak kezdődött volna, ha rajta lenne. Reggelre eltűnt. Ott állt, a többiektől megkülönböztető „név nélkül”, árván. Már sajnálta is,

hiszen valamikor, amikor még aktív volt, egy ilyen, vagy hasonló Moszkviccsal furikázott, kergette a csinos lányokat. De hol van már az az idő? Emlékképek rohanták meg. Szépek voltak azok. Másnap megint a parkolóban álló Moszkviccsot kereste. Ott állt, de nem a kerekein, hanem téglákkal feltámasztva. Pár nap múlva egy szőrös, nagybajszú ember aludt benne. Ott lakott négy napig, aztán már neki sem felelt meg, mert éjszaka elvitték mind a négy ajtaját. Az őszi szél átjárta a megmaradt vázát, a régi időket kergette. Aztán még hetekig ott éktelenkedett, megcsúfítva a parkolóban, mint egy kihalt autótípus mementója. Végül egy darus kocs emelő karja nyúlt feléje, hogy a számára kijelölt „technikai temetőbe” szállítsa.

*

Ma mit kell tenni (hivatalosan), ha autónk olyan elaggott állapotba került, hogy az „elfekvő” sem mentheti meg? Első lépésként (a szándékon túl) eldöntöttük, hogy a hozzánk nőtt, szinte már családtaggá vált (Opelunkat, Skodánkat, Ladánkat, stb.) leadjuk a „roncstemetőbe”. Keresni kell egy regisztrált bontót, amely minden típusú gépjárművet átvesz bontásra, illetve hulladékkezelés céljából. Persze ez sem olyan egyszerű, mert a bontók is szakosodtak típusokra. Az általunk keresett „típus bontó”, legtöbbször sok-sok kilométerre van lakhelyünkötől. Mivel a mi kis „csodabogarunk” már olyan öreg, hogy a saját lábán (kerekein) nem tud oda menni, hívni kell a mentőt (autómentő). Az odaszállítás tehát pénzbe kerül (szállítási díj). Aztán, ha belépünk a kapun, a bontós megnézi, mire képes még a járgány (ránézéssel gyorsan felméri, mire lehet még hasznosítani) és közöl egy összeget.

Ez olyan 15-30 ezer forint között mozog, ezt kell fizetnünk, jobb esetben ingyen is átveszik (ez a szerencsétől és a kocs értékeseíthető állapotától függ). Tehát, nem kapunk érte semmit, pedig azt hinné a jó szándékú ember, hoztam a hulladékot, átveszed és fizetsz érte! Sajnos ez fordítva működik, tapasztalatból ismerem. Aztán leadjuk a forgalmi engedélyt, törzskönyvet, személyi igazolvánnyal igazoljuk magunkat, hogy én vagyok (voltam) a fenntartója, üzemeltetője. Ha a tulajdonos jogi személy, akkor még a cégkivonat, aláírási címpéldány hiteles másolat és céges bélyegző is szükségeltetik. Aztán adnak egy igazolást a kivonásról, persze pénzért, ezzel, meg a hónod alá csapott első, hátsó rendszám táblával bebállagsz az okmányirodába, ott ezt regisztrálják. Tehát ettől kezdve nem kell gépjárműadó és kötelező felelősség biztosítást fizetni. Ha még ezek után eszedbe jut a szeretett járgány, megülheted a „halotti tort” felette. Innentől kezdve roncs, hamu lett belőle.

*

Az autóbontásnak vannak szélsőséges esetei is. Ha az autó külföldön mondta fel a „szolgálatot”, ott is lehet adni, de a kiadott igazolást magyarra kell (hitelesen) fordítani. Vagy például egy baleset során az autóból csak roncs lesz, már semmire sem hasznosítható (totálkáros lesz) és ezt műszaki vizsgálat is igazolja. Vagy az úton, útfélen, más egyéb helyen elhagyott autó esetében, ha nem állapítható meg a jogos gazdája, akkor hirdetményt kell közzé tenni, és ha senki sem ismeri fel saját autóját, tehát ismeretlen, egy határozattal ki lehet vonni a forgalomból.

Ha ellopnak egy autót, de nem találják meg és megszűnik a keresési eljárás, akkor végleg ki lehet vonni a forgalomból. De itt jön a „csavarás”, ettől még az autó valahol meglehet, rendszámmal, alvázszámmal. Innentől kezdve már a fantázia kérdése, hogy még mi mindent lehet tenni, egy ilyen „eltűnt” autóval?

*

A tartós háztartási eszközök cseréje esetén (televízió, magnó, mosógép, gáztűzhely, stb.) a forgalmazó köteles a cserekeszüléket az új helyében elvinni. A gépjárművek esetében is van egy ilyen jellegű rendelet, mely szerint a hulladékként kezelt gépjárművet, gyártói felelősség körébe utalja. Sajnos ez még nem működik teljes körrel. Az autókereskedelemmel foglalkozó nagy cégek, hogy csak néhányat említsünk (Porsche Hungária, Opel Schiller, Skoda Palota, Suzuki Ház, stb.) a hulladékká vált roncs autókat beszámítják az új autók eladásába, eleget téve az EU-s irányelveknek. Itt már bontakozik valami...

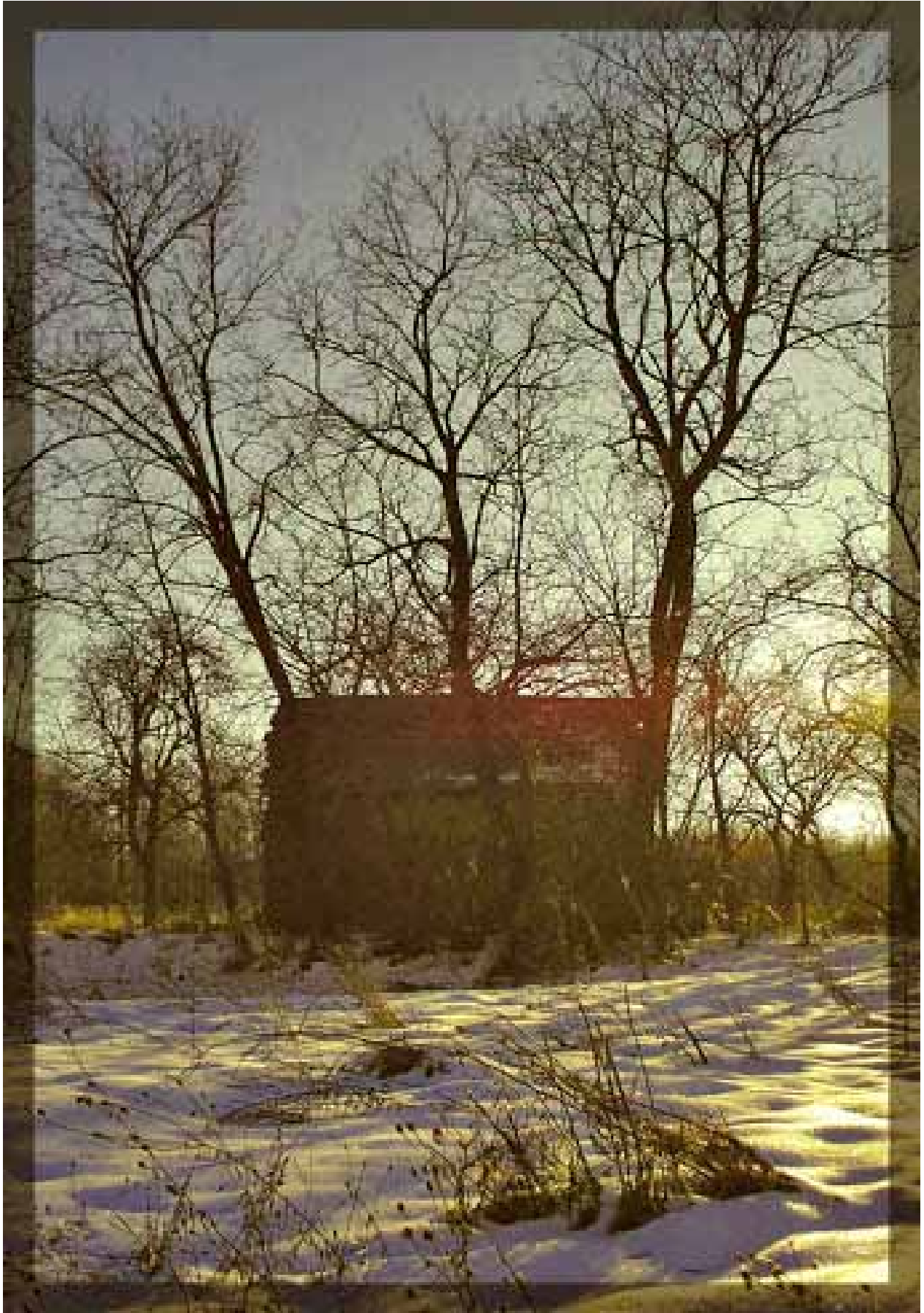
*

U. Katalin 24 éves korában, amikor már négy éve dolgozott, hozzájutott egy 12 éves Opel Kadett gépkocsihoz. Az autót megkímélt állapotban vette meg az apukája, mert neki akkor még nem volt megtakarított pénze. A gépkocsi ára 600 ezer Ft volt, a feltétel, hogy ebből 200 ezret ajándékba kap, a fennmaradó részt havi 10 ezer Ft-okban le kell törleszteni. Ez valamicske ösztönzés a takarékos gazdálkodásra, kérdés aztán, milyen eredménnyel? Használta is a kocsit, először szabadnapjain, de később a kényelem, a gyorsaság, a jobb időkihasználás végett naponta. Ezzel járt munkába, a távolság oda-vissza kb. 100 km volt, így a futott kilométer évente elérte a 25-30 ezret. Hat évig használta, igaz közben azért voltak gondok. Szervizbe kellett vinni, mert egy 15 éves kocsit már nem volt olyan virgonc, mint fiatal korában. Műszaki vizsgán is volt vagy háromszor, szóval istápolni, gondozni kellett, hogy szolgálatra kész maradjon.

Történt aztán egyszer, hogy egy véletlen baleset következtében ripityára ment a kocsit eleje. Megsérült a futómű, a hűtő, a karosszéria is deformálódott. Szakember szerint a javítása közel 200 ezerbe kerülne. Szegény Opel Kadett, ebben az állapotban „pihent” félrelökve egy elhagyatott udvaron. Volt, aki azt mondta: - Megérett a bontásra! Volt, aki azon a véleményen volt: - Lehet még kocsit csinálni belőle, de ez csak egy szerelőnek érne meg. A végleges út, a bontó irányába mutatott. A fogadó bontó 50 km-re volt, azt mondták, elviszik saját mentőjükkel, csak ki kell fizetni a fuvart, a leadást, illetve a bevételt. Ez összesen kb. 30 ezer forint. Egy baráti beszélgetés során U. Katalin elsírta ezzel kapcsolatos bánatát, szerencséjére. A társaságban akadt egy autószerelő, aki megvette a roncsot és még adott is érte 20 ezer Ft-ot.

*

A forgalomból kivont gépjármű VESZÉLYES HULLADÉK és a Regionális Hulladékgazdálkodási Tervek a kiemelt hulladékáramok között kezelik.

VÉGH TAMÁS

Egy másik karácsonyi ének

A karácsony mindig eljön.
Lábad elé gyöngy-havat
Sóhajt a szél, s a füstös kémények
Felett angyalok szárnya rebben.

A karácsony mindig eljön.
Lehetsz bárhol, fájhat bárhogy
Szívedben minden sötétlő emlék,
A fény fia hozzád is elér.

A karácsony mindig eljön.
És mindig ugyanúgy várod,
Mint egykor kisgyermekként,
E pillanat megszentelődését.

A karácsony mindig eljön.
Nem jobb és nem rosszabb,
Csak olyan, mint amilyenné
Teszed szívedben, hiszen

Mi változunk, nem a gyermek,
Aki évről évre megszületik
Értünk, hogy felkínálja nekünk
Örök újjászületésünk.

A karácsony mindig eljön,
És jó ha *útközben* talál,
Mikor lábad elé sóhajtva
Gyöngy-havat szítál a szél.

SZÁJBELY ZSOLT

Mary Clairmont I.

1776. június 15.

Csendes estéli szellőben hullámozott a hófehér, fodros ruhácska. Az égen szürkés fellegek labdázta a fényel, s a Nap bíbor fürtjeit szétterítette a tájon. A leány szemében gyémántként csillogtak a játékos gondolatok. A birtok fölött, ahol az ódon kúria állt, hatalmas bagoly suhant széttárt szárnyaival.

A leány elfáradt. Lassan elhevert a fűben, míg körülötte apró tündérek táncoltak, s arany-fürtjeikkel megcsiklandozták kicsiny orcáját. A fák lombjaiban felnyitották szemüket az álmok. Távoli tengereken óriás hajók suhantak, fedélzetükön megannyi kincs, piszkos kalóz-kéz rabolta, főúri ékszerek. De mégis, oly kedvesek voltak a leálynak e félszemű idegenek, kik halálfejes zászlójukat magasba emelvén szelték a fodrozódó habokat...

Fentebb, ahol a kúria tornyain megpihentek az ősök szellemei, a kicsiny szobákban kellemes tea illat terjengett, és szétszórt játékok heverték a kalandoktól kifáradt árnyékok ölében.

Az este kezdte körbevenni a világot, és fénylő lámpásokat helyezett végtelen, fekete abroszára.

- Mary! Kicsim! Lassan itt a vacsora ideje! - szólt egy kedves hang.

Mary fölkel, ruhájáról lerázta a szabadság elszáradt leveleit, s fejét lehajtva elindult, hogy újra részesévé váljon egy hamis, megtervezett színjátéknak.

1776. június 15-én este, a kis Mary Clairmont ismét a falak között hömpölygő, számára idegen felnőttvilágban találta magát...

II.

1792. június 15.

- Ezt az ostobaságot nem vagyok hajlandó tovább hallgatni, tisztelt grófné!

A szavak lassan keveredtek össze a levegőben, majd bekúsztak a hallójáratokba, végül ismét szavakká lettek az elme sötétjében, hogy újfent előbukkanjanak az ajkak rácsai mögül. Mary ideges volt.

- Hallatlan, hogy mit meg nem enged magának, kisasszony!

A grófné hangjában különös felháborodás volt. Nem is annyira az egyet nem értés okozta ezt a felháborodást, hanem inkább a hiúság. Jól tudta, hogy az ifjú Mary meglátásai nagyon is helytállóan bizonyultak, de képtelen volt elfogadni, hogy egy nálánál tapasztalatlanabb, zsenge, ifjú hölgy, úgymond „legyőzze” őt, a világ dolgairól folytatott szokásos délutáni eszme-futtatásaikban.

- Talán rosszat mondtam az elébb, grófné? Ha igen, kérem bocsásson meg, nem állt szándékomban megbántani önt! - mondta szégyenkezve Mary, hiszen már megbánta, hogy olyan gorombán szólt rá a grófnéra.

A grófné sértődötten felállt, szemeivel lenézően végigmérte Mary-t, majd távozott. Mary elindult hazafelé. Vannak esték, amikor végtelennek tűnik a magány. Mary ezen az éjszakán elmerült a magányosság tengerében. A hazafelé vezető út szörnyen hosszú volt. A fák némasága megrémisztette.

- Az igazság, olykor mindennél veszélyesebb fegyver! - mondta félhangosan Mary, majd nagyot sóhajtott és folytatta hosszú, magányos útját otthona felé.

A grófné pedig kora hajnalig zokogott.

Ijesztő viaszfiguraként könnyezte elveszett ifjúságát...

III.

1798. június 15.

A május varázsa lassan tovaszállt, s vele a virágillatú ígéretek is.

- El kell, hogy engedj! Megfojt a szereteted Mary! - ezeket a szavakat mormogta pár nappal ezelőtt Henry Rosenburg, az előkelő Rosenburg dinasztia legifjabb sarja, s Mary most könnyeivel küszködve áll az ablak előtt. Az ablak felületén lebegő tükörképe valahogy idegennek hat a számára. Fülében még most is visszhangoznak Henry szavai.

- Mit vétettem? - kérdezi magától Mary. Miért szakadt szét az elszakíthatatlannak gondolt fonal? Ha most betoppannál...ha most belépnél az ajtón...talán inkább elzavarnálak jó messzire, mégha szívem mást is diktálna! Semmi sem ismétlődhet meg! Oh, mondd csak Henry: lehetséges lenne, hogy az érzelmek örök béklyóként fonják körbe testünket? Nem számítanak már az ébren töltött órák! Fölösleges komédia az élet! Mindig megérkezik az este. Mindig rám borítja fekete fátyolát, akárha gyászoló asszony volnék, ki férjurát siratja szüntelen! Az ablakpárkányon mozdulatlanul ülnek az órák. A kép, melyet szívem fölött hordtam, száraz kóróként lánghoz fel a fájdalom tüzetől.

Mary lassan kinyitja az ablakot. Hangtalan nézi az éjjelt, majd megszólal:

- A sötétség némasága pontos leképezése lelkem ürességének.

Egyszer csak egy hang szól hozzá, mely valahonnan nagyon ismerős:

- Mary! Csukd be az ablakot! Rettentő hideg ez az éjjel!

...akár egy sírverem...

IV.

1798. július 15.

Mikor az első pillantásunk fennakad egy ismeretlen formán, az örökre emlékezetünkbe vésődik. Az ismerős dolgokat, melyek nap mint nap körbevesznek bennünket, hajlamosak vagyunk megszokni, s így az idő múlásával veszítenek értékességükből. Az emlékezés kertjében szépséges, ám hatalmas tüskékkel „megáldott” növények bontják szirmaikat - gondolta Mary, miközben teáját kavargatta egy kávéházi asztalnál. Aztán azon kezdett töprengeni, hogy a szemközti asztalnál ülő úriember, aki elmélyülten olvasta Michelangelo verseit, vajon felfogja-e a költemények valódi értelmét?

Michelangelo Buonarroti sorai talán minden ember életére érvényesek:

„Nem vagyok magamé már! Hogy lehet,
egek, egek, egek!

Ki forgatta ki formám,
s ki van közelebb hozzám,
ki jobban enyém, mint én lehetek?”

Talán az idegen úr is önmagát kutatja a sorok között. Talán mindannyian önmagunkat kutatjuk, ha olvasni kezdünk.

Aztán gondolatai hirtelen az előző nap délutánjára terelődtek: tegnap, mikor délután fürödtem egyet valahol egy erdei patakban, furcsa volt érezni a tisztaságot, furcsa volt érezni mezítelen testemen a természet ősi, tiszta erejét. Láttam a köveket az aljzaton. Láttam a tükörképemet a vízfelszínen.

Mary hirtelen felnézett: és most itt látom ezt az idegen úriembert, amint Michelangelo verseit olvassa.

Mikor az első pillantásunk fennakad egy ismeretlen formán, az örökre emlékezetünkbe vésődik.

...hogy az idő múlásával majd képesek legyünk felejteni...

V.

1798. október 15.

Egy napon, a nyugodt őszi csendességet, hirtelen ismerős hang törte meg. A szél bőszén üvöltött a fák között, s fájdalmasan hirdette a közelgő tél uralmának nyomasztó korszakát.

Kinéztem a ház ablakán. Emlékszem, a szalonban voltam, s onnan mesés kilátás nyílik a környező tájra. Egy ismeretlen férfi, úgy harminc év körüli, magába merülten bóklászott a lassan lombjukat veszítő bükkfák között.

Gondolatai láthatóan vérengző sólyomként marcangolták elméjét.

Ajkai különös módon mozdultak, mintha szavakat mondana, vagy inkább suttogna az őszi szélbe.

Abban a pillanatban biztos voltam benne, hogy azokat a szavakat soha nem hallja majd emberi fül.

Azok a szavak eggyé váltak a természettel.

Azok a szavak elvesztek az Idő tengerében.

Azokat a szavakat sohasem hallhatom, csupán elképzelve őket...

Késő délután volt már.

Gondolatban megformáltam az ismeretlen alakját, és fájó életet leheltem belé. Szavai, az én szavaim lettek, gondolatai, az én gondolataim voltak.

Aztán egyszer csak belépett az életembe. Azt mondta: szeretlek. Azt mondta: ismerlek, mióta világ a világ.

Azt mondta: együtt elszökünk a mesés Délre, ahol pálmafák alatt lustálkodva fürdünk majd a boldogságban.

Majd hirtelen meghallottam July barátném hangját:

- Már megint ábrándozol kicsi Mary?

Elmosolyodtam.

- Muszáj drágám! Muszáj! Különböznél végleg széttörök ez a hatalmas, szépséges porcelán világ.

July szótlánul állt, s én némán kémleltem az októberi alkonyatot...

Vége.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Tollaim a havon

Se avar, se nász, se héja.

Csak krumpli,
... és víz.

Rezgek.

Köszönöm, Istenem!

Hiányjelek kálváriája

... és én dobálok vissza,
vissza, hiányjelekkel,
kenyérrel, testeddel,
bocsáss meg

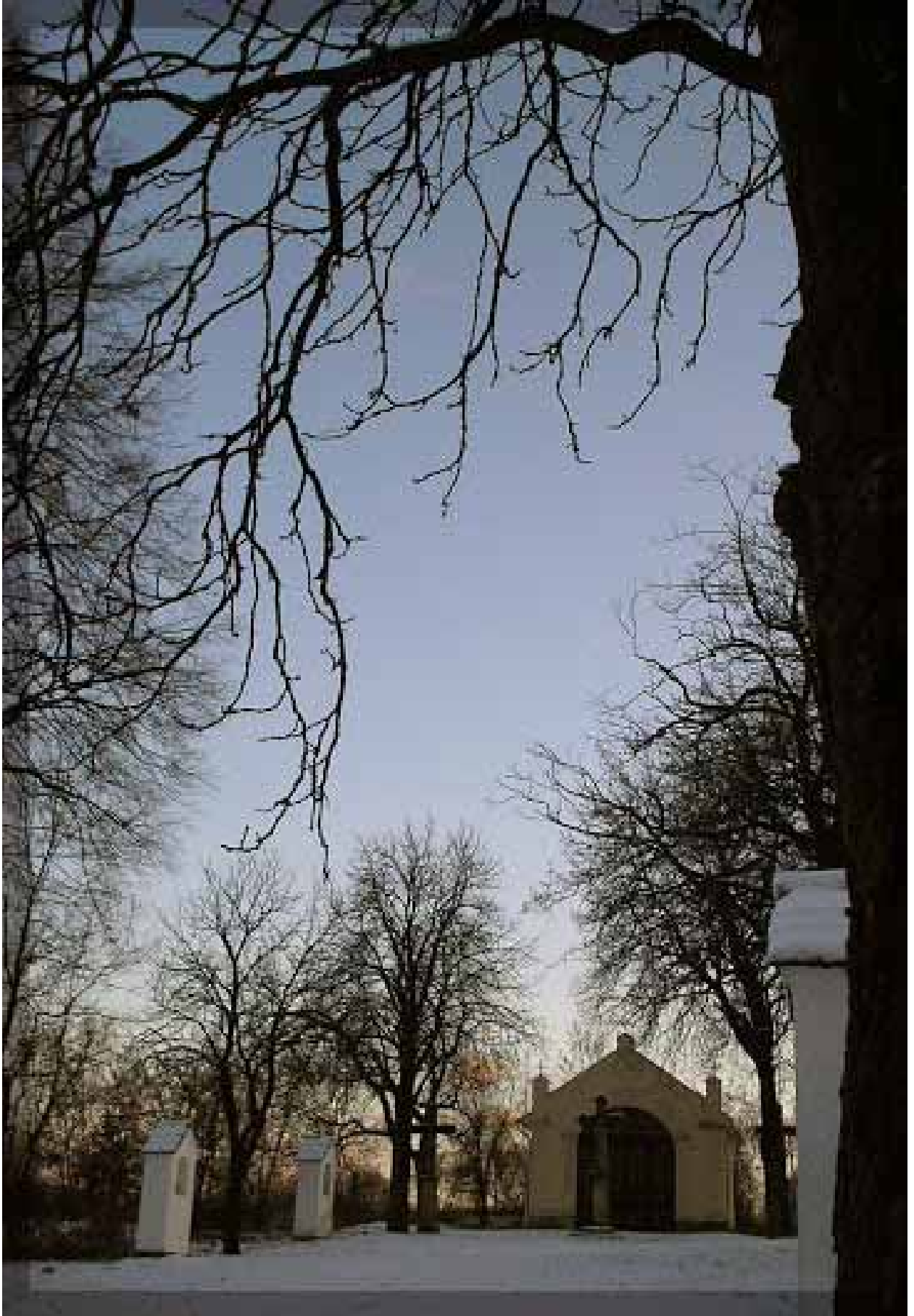
de csak dobálnak,
és sorban T-k állnak

... és kövekkel, és lesből,
szilánkokkal,
tövisekkel metszett
üvöltést öntve mindenre

... és Te csak tűröd,
pedig

bizony tudják, mit tesznek,
újból és újból,
hogy most végre nem
lesz feltámadás

hanem kakukktojásból
csakis kakukktojás

PETROZSÉNYI NAGYPÁL

VIKTOR ÉS VIKTÓRIA III. rész

A testvérek kb. három hétig gyászolták az apjukat, aztán lassan magukra is gondolniuk kellett. Kezdték elfogni a pénzük, aztán az élelmük, ráadásul Viktóriát is elbocsátották a cégétől.

– És ez még nem minden: maholnap a lakásból is kitesznek – prognosztizálta a fiatalember. – A lakás a seregé, mi legfeljebb csak albérletbe mehetünk.

– Vagy még oda se, hiszen ehhez is zsozsó kell, amiből viszont nekünk csak annyi van, mint békán a toll, vagy még annál is kevesebb – sopánkodott Viktória.

– Talán próbáljunk szerencsét a Csuhasznál.

A Csuhas, azaz édesanyjuk testvére, kerek képű, hasas katolikus pap, nyilván segíthetett volna rajtuk, ha hajlandó. De vajon hajlandó, egyáltalán él-e még, hiszen évek óta nem látták. Nem is Temesváron lakott, hanem Zsombolyán, azonkívül gyűlölte Kiséket. A százados persze őt, s amint beadta a válópert, megszakítottak minden kapcsolatot egymással.

– A Csuhasnál? Nem látom semmi értelmét. Szóba sem állna velünk, fogadom. Nem, más itt a megoldás. Vegyük sorba, sürgősségi sorrendben! Miután nemsokára költözünk, és gőzöm sincs, hova vigyük a cuccaink, először is meg kell szabadulnunk tőlük, tehát szépen eladjuk a bútorokat, könyveket...

– A könyveket is?

– Minden felesleges holmit, ami amúgy sem férne be egyetlen szobába. Ez, mondjuk, a kisebbik feladat. A nagyobbik az, hogy mindketten találjunk egy normális munkahelyet valahol.

– Egyetértek. Tetszik, hogy nő létedre ilyen racionálisan elemzed a helyzetet.

– Nekem meg az, amiért másodszor már nem vágott földhöz a legújabb fordulat.

– Egy ilyen nagyszerű hűg mellett? Mennyivel nehezebb, elviselhetetlenebb lenne az életünk, ha te is, én is egyedül kellene szembeszállnunk a világgal. Aztán azt se felejtsd el, hogy hívnak: Viktor, téged meg Viktóriának, ami győzelmet jelent, testvérem. Ilyen névvel pedig szégyen lenne feladnunk. Hogy is írta Ady Endre?

– Az kicsoda?

– Egy híres magyar költő: Legkülönb ember, aki bátor/S csak egy különb van: aki: bátrabb – nyújtotta előre a fiú a tenyerét, amibe húga bele is csapott rögtön, s ezzel szétszakíthatatlan véd- és dacszövetséget kötöttek.

A kiárusítás még könnyebben ment, mint képzelték. Igaz, minden potom áron kelt el, de elkelt. Össze is gyűjtöttek egy csinos összeget.

– Ennyivel már kezdhethetnénk valamit – ült Viki a kiürített szoba közepébe, s körülbástyázta magát egy csomó bankjeggyel.

Viktóriából kitört a kacagás.

– Olyan vagy, mint a kakas egy szemétdomb tetején.

– Kukurikúúú!

– Kár volna ennyi pénzt albérletre költeni.

– A számból vetted ki, én is így pontosan érzem. És már van is egy ötletem, mikor, hova fektethetjük be legjobban – nézett Viktor jelentőségteljesen a hűgára.

– Nekem is.

– Halljuk! Hátha mindketten egy dologra gondolunk!

– Látogassuk meg mégis a bácsinkat!

– Azt már nem! – ugrott fel dühösen a padlóról. – Én akár Ausztráliába is elmennék, minthogy ettől a szemforgató ipsétől kolduljak.

– De hát miért haragszol rá annyira? Hiszen alig ismered. Amiért apánk utálta, még nem kell nekünk is utálnunk.

– Pedig utálok: érzem, látszik rajta, hogy hazudik.

– Elhiszem. És? Ki nem hazudik ebben az országban? Apa is hazudott, én is, te is, mindenki, mert rákényszerítettek bennünket.

– Várj csak, ne siess! Egyszer körtét loptam a kertjéből. Lakott Zsombolyán egy barátom. A Marci, emlékszel? Ágrólszakadt, szeplős fiú volt. Neki loptam, meg a tesóinak, hogy legalább körtével lakjanak jól szegények. Ágoston bácsi meglátott, és úgy elagyabugyált egy mogyorófa pálcával, hogy utána hetekig sajgott a hátam az ing alatt.

– Megvert? Egy pap? – képedt el Viktória. – Szinte hihetetlen! Miért hallgattál vele mostanig?

– Régi sztori ez már, és nem is olyan érdekes, no meg Ágoston bácsi is megfenyegetett, hogy ne áruljam el senkinek.

– Hogy mik vannak! Akkor Zsombolya törölve. Keressünk egy albérletet, aztán meglátjuk. Többszöri próbálkozás után találtak is egyet, jó messze a központtól. Kis, piszkos falú, szegényesen bútorozott odú volt. Telefon nélkül, mégis olyan méregdrága, hogy először azt hitték, viccel velük a háziúr.

– Kicsit drága. Még meggondoljuk.

– Kérem! Nekem nem sürgős – húzogatta vállát a hajdan jobb napokat látó, ódivatú ruhában feszítő öregúr.

– De ha nem sietnek, lehet, hogy két óra múlva már másnak adom ki. Maguk hol dolgoznak?

– Egyelőre sehol – vallotta be Viktor. – Épp munkát keresünk.

– Ja? Akkor kauciót is kérek.

A testvérek nem sokat tanakodtak, kivették a szobát, majd következett a második, a munkahely utáni vadászat.

Eltelt egy hét. Semmi eredmény. Még csak segédmunkát sem találtak.

– Nesze neked rendszerváltás, kapitalizmus, demokrácia! – kesergett az idősebb Kis-testvér. – Hiszen ez még a kommunizmusnál is pocsékabb. Hol az a rend, béke és jóllét, amiért annyi vér folyt itt nemrég? Bár tagadhatatlan tény, hogy egy elnök elpatkolt, de itt a másik helyette, és fenemód hasonlítanak egymásra. Kivéve abban, hogy az első folyton *vicsorgott*, ez meg úgy *vigyorog*, hogy egy idő után kinyílik a bicska az ember zsebében.

Persze nem repesett Viktória sem az örömtől, különösen, amikor régi osztálytársa, az egykori vékony bajszú őrmester is elkezdte újfent zaklatni.

– Adós fizess! Te megígértél egyszer valamit. Hát teljesítsd!

– Abból nem eszel! – jelentette ki méltósággal. – Egy kényszerrel kicsikart ígéret betartására senki sem kötelezhető.

– Majd meglátjuk – fenyegette meg a férfi. – Fogsz te még könyörögni, amikor elfogy a pénzetek. Mert egyszer az is elfogy, ha sehol sem melóztok.

– Milyen jól informált itt valaki! És ha mégis melóznánk?

– Arról én, illetve az apám is értesül, tekintettel arra, hogy pechedre épp a polgármesteri hivatalban ügyködik. Uff, hát emiatt nem kapnak ők munkát sehol sem! De ezt hogy közölje Viktorral?

Egy tavaszi délután testvére szakadt ruhában, bevért orral esett be a szobába.

– Veled meg mi történt? A kocsmában vagy a stadionban tépáztak meg a haverok?

– Rossz kérdés: az utcán, apa egyik sített megjárta *ügyfele*. Ő mindenestre ezt mondta.

– Az Iliescu-rendszer egyik reformja: szabadságot az egyháznak! Eredmény? Elkezdtek olvasni a Bibliát. 2. parancsolat: megbüntettem az atyák vétkét a fiakban, harmad és negyedíziglen, akik engem gyűlönek. Sajnos nem ez az első alkalom, mert ugyanígy jártam magam is.

– A picsába, bocs, fenébe, ki volt az a fanatikus? – fehéredett el Kis Viktor, aki bármikor és bármiért tűzbe ment volna a hűgáért.

– Már nem számít! Eső után köpenyeg, viszont arra számíthatsz, megpróbálkoznak ezzel még néhányan. Ahogy apát ismertem, akad még itt-ott *híve* a városban.

– Igen, valószínűleg. Mennyi pénzünk maradt még? – szegezte váratlanul a kérdést Vicusnak. – Kihúzzuk még egy hónapig?

– Esetleg. Ha összehúzzuk a nadrágszíjunkat.

– Még jobban? Mostanában egyre azon töprengek, mégiscsak be kellett volna fektetni a pénzünket.

– Mibe?

– Egy magyarországi akcióba – bökte ki titokzatos mosollyal.
A lány szeme megrebbent. Eszébe ötlött ez már neki is, de annyi gondja, baja volt, hogy még nem foglalkozhatott vele érdemben.

– Pontosabban?

– Magyarországra kellene expatriálnunk. Most miért hallgatsz? Szerinted hülyeség?

– Szó sincs róla, csak...

– Fasza, bocs, szplendid! Ezek szerint benne vagy? – ujjongott fel a göndör hajú fiatalember.

– Nézd, nem akarok hazudni, megfordult ez már nekem is a fejemben. Csakhogy a dolog távolról sem olyan egyszerű, mert egy kivándorlási kérelmet meg is kell ám indokolni, és abban nyilván nem szerepelhet olyasmi: elegünk van a hazánkból, máshol próbálnánk szerencsét. Apropó, ha már szóba került! Miért éppen a csóró magyaroknál kívánsz új életet kezdeni, más szóval cseberből vederbe esni, amikor Ausztriában vagy németben akár meg is tollasodhatnánk, ha szerencsénk van?

– Te miért?

– Én? – esett gondolkozóba Viktória. – Talán a nyelvek miatt. Tudok ugyan németül, de csak annyira, hogy bevásároljak a piacon. Te?

– Hát csak azért, mert magyar vagyok. Ne vess csak! – bántódott meg Kis Viktor. – Azért tőled több empátiát vártam volna.

– Bocs, ne érts félre, csak ez az egész annyira... Szokatlan, igen, ez a helyes kifejezés, hiszen a minap még domnu Chişnek neveztek. Ch-val az elején.

– Stimmel. Igaz, ettől még egy csöppet sem érzem magam magyarnak, még kevésbé büszkének, amiért magyar vagyok. Mert mi az, hogy román, magyar? Egy állapot, örökség, ami egyáltalán nem a mi érdemünk ugyanúgy, mint amikor valaki lánynak, fiúnak, barnának vagy szökének születik.

– Érdekes felfogás. De hova akarsz ezzel kilyukadni?

– Csak úgy eszembe jutott a Chiş névvel kapcsolatban. Ettől függetlenül kíváncsi vagyok magamra, mint... magyar emberre. Honnan jöttem, merre tartunk momentán? Tanultunk mi erről egy szót is a gimiben? Ki volt Szent István, Puskás Tivadar, Petőfi, milyen a Balaton, a makói vöröshagyma... Na nem azért, hogy bárkinek is ezzel dicsekedjek, mert ha nekünk Makónk van, másnak Mekkája, Fekete tengere... Pedzed már?

– Hm, és az anyánk hol marad? Vagy rá már nem is vagy kíváncsi?

– Ne ugrass, kérlek, ne ugrass! Mit nem adnék, ha megint láthatnám! Emlékszel, milyen szép sudár asszony volt, meleg tekintetű, barátságos? – mélázott el a fiatalember.

– Szóval emigráljunk magyarba – zökkentette vissza a jelenbe Viktória.

– Magyarba, már azért is, mert apának is megígértük, felkeressük anyát, és bocsánatot kérünk tőle.

– Egyszer biztosan. Ami azonban az emigrációt illeti, az egy kicsit más kérdés, mert akármilyen is az új kormány, most is csak indokolt esetben expatriálhatunk külföldre.

– Hivatalosan. De van egy nem hivatalos módszer is. Úgy hívják, hogy... zöldhatár.
A lány még csak meg sem lepődött. Akkoriban sokan disszidáltak az országból. Előrelátható volt, hogy előbb-utóbb a bátyja is ilyen úton próbál meglépni.

– Én nem javaslok – jelentette ki határozottan –, sőt, direkt ellenzem. Túlságosan veszélyes. Azok ott a gránicán nem tréfálnak. Először lőnek, aztán kérdezik, állj meg vándor, hova mész? De tegyük fel, hogy sikerül. Akkor meg a magyarok toloncolnak vissza azonnal. Eláruljam hová? Egyenest a jilavai börtönbe.

– Majd menedékjogot kérek, mert, ugye, ilyen is van, és ahogy én tudom, mostanában meg is adják magyarban.

– Mindegy, akárhogy is spekulálsz, én mindenképp ellenzem, és ha egy kicsit is szereted a húgodat, nem hagyod itt a farkasok közt egyedül.

– Akkor... akkor szökjünk együtt, testvérem! – fogta kézen hűgát Kis Viktor, mintha máris szaladni akarna vele a határhoz.

– Hát ez még az előbbi tippednél is örültebb! Szinte el sem hiszem, hogy elnéznéd, amikor engem is Jilavára hurcolnak.

– Hű, de gyagya vagyok! Erre nem is gondoltam. Persze, hogy nem nézném. Apa, anya, istenem, miért hagyatok itt bennünket? – gurult ki egy kövér könnycsepp hirtelen a szeméből.

– Nyugi, nincs semmi baj! Majd csak lábra állunk mi is valahogy – simogatta meg a derék lány, és egy furcsa, megmagyarázhatatlan ösztöntől kergetve kibuggyantotta kebleit a blúzából.

A fiú megigézve meredt a formás, körte alakú halmokra, és a múlt ködfátyolán keresztül elébe villantak édesanyja tejtől duzzadó mellei.

– Ó, de klassz! Istenem, elvesztem! – vette szájába a bimbókat. – Ugye... ugye, megengeded, hogy megbasszalak?

Viktória összerázkódott. Most ébredt csak tudatára, mi történt.

– Doamne dumnezeule, ce-am făcut?¹ – kiáltott fel fogvacogva, és kiszaladt a szobából.

Egy óra múlva viszonylag lecsihadva sompolygott vissza Vikihez.

– Hol voltál?

– Meditáltam egy kicsit a nagyparkban.

Még most sem fogta fel, miért cselekedett úgy, ahogy cselekedett, de azt megfogadta: először és utoljára feledkezett meg magáról. Hasonlóképp fogadkozott Viktor is, és ettől kezdve még csak szóba sem került az incidens.

Annál többet beszéltek viszont az anyjukról. A megadott cím alapján írtak is neki néhány levelet. Megkapta, nem kapta meg? Valószínűleg igen, mert vissza nem küldtek egyet sem. Csupán azt nem értették, akkor miért nem válaszol.

– Talán még mindig haragszik – találgatta Viktória.

– Vagy eldugják előle a levelet. Ne felejtse, hogy férjnél van, és melyik férj túri el szó nélkül, ha becses neje más férfival korrespondál? – simogatta állát a fiatal ember. – Milyen szimpla lenne minden, ha kiváltanánk egy turistaútlevelet magyarba, és hipp-hopp, ott leszek, ahol akarok. Ehhez viszont suska kell, mi pedig már az albérletet sem tudjuk fizetni.

– Eltaláltad – számolta meg egykori tőkájük roncsait Viktória. – Ha holnap sem kapunk állást, mehetünk az állomásra aludni.

Szerencsájuk volt: Viktornak sikerült. Felvették rakodómunkásnak a vasúthoz.

– Evoé, megfogtad az isten lábát, testvérem!

A férfi másnap vidáman jelentkezett a pályaudvaron.

– Sajnáljuk: a hely betelt, nincs szükségünk több rakodómunkásra.

– Hogy a dracuba? A tegnap még volt. Maguk szórakoznak velem, elvtársak?

– Az akkor volt, most ez van, és ajánlom, ne nagyon ugráljon, mert még megütheti a bokáját – fenyegette meg egy könyökvédős, kopasz hivatalnok.

– Igazán? Csókoljátok meg a segedelmemet! – mutatott az alfelére Kis Viktor. – Képzeld el, hogy jártam! – számolt be otthon az esetről.

– Semmi kétség, ő volt az! – szölte el magát ekkor Viktória. – Az lett volna csoda, ha felvesznek.

– Ő? Ki az az ő, és miért lett volna csoda, ha felvesznek?

A lányt régóta nyomasztotta a titok, hát bevallotta.

– A gazember! Add meg a címét, beperelem molesztálásért és a hivatali hatalommal való visszaélésért.

– Egy önkormányzati főtitkárviselőt? Felejtse el! Inkább nyeljük le a békát, és pucoljunk innen, míg nem késő.

– Csakhogy belátod! – élénkült meg Kis Viktor. – Tehát...

– Költözzünk Zsombolyára!

A fiú elnémult.

– Elmagyarázom, miért választottam éppen ezt a porfészket. Egy az, hogy megszabadulunk attól a keselyűtől. Odáig, remélem, már nem érnek el a karmai. Mellesleg Zsombolya mégiscsak kisváros, vagyis: olcsóbb, nyugisabb, ahol könnyebben találunk állást is.

– Nu, nu, nu! Ha a törvény nem támogat, segítségül hívom az ökleim, és, ahelyett hogy te félnél, az a keselyű kap majd frászt mitőlünk.

– Hogyne, hogy utána havonta látogassalak meg a dutyiban. Kösz, ebből inkább nem kérek. Ennél sokkal kecsgetőbb viszont az Ágoston bácsi-variáció, főleg, ha tekintetbe vesszük, miszerint ő az egyetlen,

aki ismeri anyánk lakcímét – vágta ki utolsó tromfját Viktória. – Elvégre el is költözhetett, hibás a cím, vagy... Mit tudom én!

Viktor egy pillanatra megingott, de eszébe jutott a mogyorófavessző, s már hallani sem akart többé Zsombolyáról. Ekkor erélyesen kopogtattak a testvérek ajtaján. A házigazda! Ez is mindig akkor jön, amikor a legrosszabb passzba kerültek!

– Szabad!

– Jó napot adjon isten! Zavarok?

– Ön? Ugyan, ön sosem diszturbál!² Parancsoljon, foglaljon helyet minálunk! Vicus, hozz egy pohár cujkát a házi bácsinak! – hajlongott Viktor szolgálatkészen.

– Köszönöm, bár ihatnék, de nekem sajna nem szabad. Csak azért jöttem, hogy figyelmeztessem magukat, még nem fizették ki a lakbérüket.

– Kifizetjük, kérem, kifizetjük, amint kapunk munkát a városban. Várjon még két hetet! Addig biztosan sikerül.

– Még két hetet? Egy napot sem. Vagy fizetnek azonnal, és visszaadom a kauciót, vagy lelakják, aztán fel is út, le is út, búcsút veszünk egymástól. Én is pénzből élek, uraim, és higgyék el, bárhogy is spórolok, alig tudom kifizetni a rezsimet, az adót, gyógyszert, hogy a ruháról már ne is beszéljünk, mert arra bizony nem telik. Nézzék meg a zakómat! 20 éve hordom, és olyan ó, hogy csak itthon nem szégyellem viselni.

– Rendben van, elmegyünk, vagy legalább várjon reggelig. Addig majd csak kitervelünk valamit.

– Na, hogy döntöttek? – állított be a háziúr úgy hét óra körül ismét Kisékhez. – Fizetnek, vagy búcsúznak. Viktor a bőröndökre mutatott.

– Tessék a kaució! Igazán nagyon szégyellem, de ilyen az élet, ilyen az élet! Ha jobban állnék, várnék még, mert maguk nagyon rendes emberek.

A testvérek elesetten, szomorúan hagyták el szűk, elhanyagolt, de mégis védelmet nyújtó fészüküket. Kezükből két-két bőrönd: minden vagyonuk. Szép májusi vasárnap reggel volt. Nekivágtak a városnak anélkül, hogy tudták volna, hová is tartanak.

– Na, ebből elegendem van! A kurva istenit ennek a városnak! – káromkodta el magát pár száz méter lödörgés után Kis Viktor, letette a bőröndöket, és rájuk ült.

– Pszt, kérlek, ne akadályozd a forgalmat! Nézd, milyen furcsán néz ránk az az úriember!

– Hadd nézzen! Valami nem tetszik, hapsikám? – kiáltotta oda a férfinak.

– Állj fel, kérlek, eszembe jutott valaki. Egy... egy nagyon jó barátnőm. Festőnö. Épp ott lakik, abban a keskeny utcában.

– Az lehet. Én viszont itt lakom – húzódkodott bőröndjeivel egy földön kéregető koldus mellé, előhalászott egy furulyát, és sapkáját a földre téve elkezdett furulyázni.

A járókelők közül többen megálltak, meghallgatták a fiút, és pénzt dobáltak a sapkába.

– Köszönöm! Hálásan köszönöm! Éljen Ceaușescu!

Az emberek szeme összevillant.

– Éljen!

– Doamne, ajută! Uram, segíts! Vikikém, ha szeretsz, azonnal felállsz, és velem jössz.

– Minek? Nagyon jól érzem magam én az utcán, akarom mondani otthon is. Oké, megyek, de csak a kedvedért!

– Szia, haver! – köszönt oda a koldusnak. – Éljen, Ceaușescu!

– Te nem vagy normális.

– Köszönöm a bókot. Mehetünk.

– Itt lakik – mutatott nemsokára Viktória egy kétemeletes bérházra. Talán megengedi, hogy pár napig meghúzzuk nála magunkat.

– Természetesen, ameddig csak szükséges. Egy jó barátnak mindig segítenie kell a másikon. Erre valók a barátok – biztosította a lányt a fekete körmű és ajkú Dorina, azzal már be is mutatta legújabb barátját, a pirosas szemű, fehér szemöldökű Edömért.

– Egy albínó! – csodálkozott Viktória; ezek ketten szépen egymásra találtak! – Te is bokszoló vagy?

– Is? Miért is? Dorina, neked bokszoló barátod is van?

- Nincs, dehogy. Kivéve Mihait, de ő az unokatestvérem – találta fel magát a festőnő. – Miért?
  - Semmi, nem érdekes!
  - Vigyázz, mit mondasz: féltékeny a zsenikém – súgta oda Viktóriának. – Edömér filozófus, reformer és darus a november 7 építész-telepen.
  - Darus és reformer? Elég szokatlan társítás. Aztán miben reformer? A műszaki tudományokban, vagyis újító, feltaláló, vagy csak úgy általában?
  - Csak úgy általában.
  - Ez sem rossz – figyelt fel a fura szerzetre Viktor is. – De mégis minek a reformálásán töröd a fejedet?
  - Dorina!
  - Igen?
  - Megbízható ez a fiatalember?
  - Abszolút.
- A férfi erre elkezdett összevissza cikázni a szobában. Megvizsgálta a telefonkagylót, lámpát, falat, képeket...
- Mit keres? – forgatta a szemét jobbra-balra Viktória.
  - Poloskát. Azt hiszi, titokban lehallgatják a Szekuritátén.
  - De hisz ez abszurdum! Tudomásom szerint megszüntették.
  - Beszélj, kérlek, halkabban, nehogy meghalljon! Szerinte van, csak Ceaușescu helyett most Iliescunak dolgoznak.
  - Az ember sohasem lehet elég óvatos – ült vissza az asztalhoz Edömér.
  - Pedig állítólag már a kapitalizmust építjük. Szereted a krimet, akciófilmeket?
  - Szeretem.
  - A horrort?
  - Már kevésbé, de mi köze ennek ahhoz, amit kérdeztem?
  - Itt van a kutya elásva. Te szereted a krimet, mások a horrort, történelmi, háborús és egyéb vérfürdős maszlagot. Minél több a hulla, verekedés stb. annál izgalmasabb, ugyebár?
  - Ne túlozz, ez csak film, játék. Ki veszi őket komolyan?
  - Te, Dorina, mindenki, lassan, fokozatosan, csak magatok sem tudjátok. Úgy ám, barátocskám, mert minél többször látsz, hallasz valamit, annál biztosabb, hogy rabul ejt. Mint a marihuánás cigaretta. Először csak diszkrétén, akár le is mondatsz róla, ha többször nem szívod. Később egyre jobban kívánod, és meg sem állsz az LSD-ig, kokainig, heroinig.
  - Van benne valami. Viszont a filmeknél...
  - Ugyanúgy, amihez tedd hozzá a rádiót, újságot, könyveket, és mindazt a borzalmat, ami nap mint nap körülvesz bennünket. A végén annyira megszokod, hogy ki sem elégít a passzív fogyasztó szerepe. Viktor minden levertsége ellenére elmosolyogta magát.
  - Fura darukezelő vagy te, Edömér! De azt csak nem akarod nekünk beadni, hogy valakiből azért lett zsebmetsző, mert látott egy-két filmet ezzel kapcsolatban a tévében.
  - De, pontosan ezt állítom. Ma még csak a futballbírókat verik meg, de holnap rákerül a sor a törvényszéki bírókra is, meglátod, aztán jönnek a politikusok, tanárok... Emlékszel még a januári bányászjárásra, amikor a Mosolygós kijelentette, siessenek Bukarestbe, és csináljanak rendet, mert veszélyben a demokrácia?
  - Emlékszem.
  - Akkor is elég volt egy szó ahhoz, hogy kiröppenjen a szellem a palackból. Hasonló erőszaknak voltunk tanúi két hónappal ezelőtt is, lásd a marosvásárhelyi pogromot, a fekete márciust! Sőt, tovább megyek, akár le is tenném a nagyesküt, hogy ezek a lupényi bányászok a következő hónapban is szétvágják dorongjaikkal a fő- vagy más város utcáin.
  - Optimista nem vagy, az bizonyos. De hogy akarod megreformálni te ezt az agresszióra épült világot? Mert azt akarod, ha nem tévedek.
  - Kutyaharapást szőrével – halkította le hangját sejtelmesen a filozófus darukezelő.
  - Szerintem hagyjuk a politikát későbbre! – próbálta más irányba terelni a beszélgetést Dorina.
  - Igazából még meg sem kérdeztem, mi történt az én szegény barátnőmmel, amióta nem láttam.

A testvérek arca egyből elborult, csakhogy Edömér nem hagyta ám magát ilyen könnyen lerázni.

– Én csak arra válaszoltam, amiről kérdezték. De ha untatok...

– Folytasd csak, engem nem untatsz – biztosította érdeklődéséről a fiatalember. – Tehát kutyaharapást szőrével.

– Ezt úgy értem, hogy ugyanazt kellene tenni a béke, progresszió, mint eddig az agresszió érdekében. Például: általános és teljes leszerelés az egész világon.

– Lerágott csont – jegyezte meg Viktória. – Más?

– Ha én lennék a Világköztársaság elnöke...

– Miféle Világköztársaság?

– A leendő világköztársaságé – kommentálta Kis Viktor. – Nemde, így gondoltad?

– Így. Jelenleg ugyan más a trend. Most még mindenki önállóságra törekszik: külön nyelv, külön nép, pénz, ország. De nem adok húsz-harminc évet sem, amikor épp az ellenkezőjét akarjuk. Először a legkisebb földrész, Európa egyesül, utána megalakul az Ázsiai Unió, ezt követi az ausztráliai... Kezdetben, amíg ezek is egyetlen államba, a világköztársaságba nem tömörülnek.

– Aminek te leszel az elnöke – hunyorított a hűgára titokban.

Edömér észrevette.

– Köszönöm az érdeklődést. Nincs több mondanivalóm.

– Kár, mert valóban érdekelne, mit tenne világnőkként egy magadfajta reformer.

– Engem meg az, mikor szállsz le rólam.

– Csak nem sértődtél meg, pajtikám?

– Nem, de azt sem szeretem, ha flúgosnak tartanak.

– Kérlek, ne haragudj! Én, nem tartalak. Jelenleg min dolgozol, Dorina?

– Ezen! – vezette Viktort legújabb alkotásához a festőnő.

A festmény egy lepusztult, nyomasztó hangulatot árasztó tájat ábrázolt. Bágyadt napfény, romok, röpködő madarak, a háttérben hatalmas folyó hömpölygött.

– Én így látom a világot. Csak nem húsz-harminc, hanem húszezer év múlva.

– Egy bolond százat csinál – gondolta a fiatalember. – Bájos. Még az a szerencse, hogy ezt már aligha érzük meg.

Este a műteremben aludtak. Ágy híján egy-egy leterített szivacsos matracon. Nem a legideálisabb fekvőhely, egy pályaudvarnál azért tűrhetőbb.

– Kicsit hideg van – takaródzott be a lány fázósan. – Te nem fázol?

– Várj, mindjárt megmasszírozlak – feküdt át Viktor a hűgához. – Így la! Jólesik? – dörzsölte meg a hátát, karjait.

– Finomabban, hé, finomabban! Most, most már jó. Egész tehetséges masszőr vagy – simult Viktória a fiúhoz, hogy a bátyja is felmelegedjék egy keveset.

A fiatalember meghatódott. Egyszerre erősnek, és magabiztosnak érezte magát.

– Jó éjszakát! Szép álmokat! – simogatta meg hűga arcát, akár egy apa, aki féltő gonddal védi, ápolja gondjára bízott gyermekét. – De hiszen te sírsz – érezte meg a lány kibuggyanó könnyeit.

Viktória bátyjánál jóval realisabb gondolkozású, kiegyensúlyozott személyiség volt, ezenkívül bátor, talpraesett, aki ritkán esett kétségbe. Hanem ez a jelenlegi helyzet az ő idegeit is felőrölte.

– Szedd össze, magad, hiszen te olyan bátor, erős kislány vagy. Kiről vegyek példát, ha te is ennyire bűnnek eresztetted a fejedet. Ha hinnél istenben, most azt mondanám, imádkozz. Állítólag jót tesz, még ha nincs is semmi értelme. Akár a könnyeknek, de legalább megkönnyebbülünk tőle, ezért mit szólnál hozzá, ha mégis...

– Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy – szólalt meg hirtelen Viktória a sötétben –, szenteljék, nem: szenteltesse meg a te neved, legyen meg a te akaratod... Fals: add meg nekünk a mi mindennapi kenyerünket, amint a mennyben, úgy a földön is, helyesebben... Elfelejtettem, minden összekavarok – adta fel csüggedten.

– Akkor ne forszírozd. Ha van isten, ima nélkül is megsegít, ha viszont nincs, fohászkodni sem érdemes. Még meghánytak-vetettek egy-két kérdést, problémát, aztán a napi izgalmtól fáradtan álomba merültek. Úgy fél órát alhattak, amikor a fiú érezte, hogy szorgalmasan matatnak a fütyijén. Előbb azt hitte, álmodik.

Tévedett: Viktória volt az, s bizony erősen meg is izzasztotta Kis Viktort.

– Vicus?

A lány nem felelt. Ezek szerint ő álmodik, vagy... Vagy ki tudja, mindenesetre az a legbiztosabb, ha visszacsúszik a helyére. A múltkor is hogy megfeledkezett magáról, de az akkor volt. Ilyesminek sohasem szabad megtörténnie még egyszer.

Amikor reggel fölkeltek, Edömér már réges-rég elrobogott az építőtelepre, és Dorina is menni készült a színházba.

– Ugyanis itt dolgozom, mint díszlettervező – magyarázta menet közben a festőnő. – Reggeli az asztalon. Ha szükségetek van még valamire, kukkantsatok a frizsibe. Pá, pá! Négy körül találkozunk.

– Hogy aludtál? – firkészett Viktor húga arcába.

– Kösz, jól. És te?

Úgy tűnik, ártatlan! Bizonyára álmában babrált rajta olyan serényen.

– Mint a bunda. Nézzük, mi a reggeli!

Viktória csinált néhány szendvicset, közben elolvasták a tegnapi újságot, s már meg is született az aznapi haditerv: beugranak Freidorfra, és megnézik, milyen az az állatgondozói állás, amit az újságban hirdetnek. A település alig pár kilométerre húzódott a várostól és inkább külterületnek, mint falunak számított. Nem is olyan régen itt működött az ország legnagyobb sertésfeldolgozó üzeme és hizlaldája, amíg meg nem szüntették. Lehetséges, hogy most ismét beindul?

¹ Úristen, mit tettem! (rom.)

¹ Zavar. (rom.)

BARNA KRISZTINA

Elveszett bárányok II.

Az olasz nyár ebben az évben nedves és esős volt. Szokatlan a mediterrán éghajlat száraz évszakához képest. És a párás időnek köszönhetően egyre gyorsabb iramban szedte áldozatait országszerte a spanyolnátha.

Két hónap alatt a kolostor templomát teljesen átrendezték, s szalmazsákokból ágyakat alakítottak ki a betegek számára. Eddig még ugyan nem volt sok ember akit ápolni kellett volna, de az a néhány akit kezeltek, hamar lábra állt, s a kórház hírére a gyógyultak szétvitték az egész vidéken.

Minden úgy történt, ahogy azt Philip perjel előre eltervezte: a rendház egyre jobban tönkrement, Chrysis lett a kórház vezetője fiatal kora ellenére, s a tanulni vágyó nők már nem az apácázárdába mentek, hanem a kórház szolgálatába álltak, mint novíciák.

Philip minden nap – akár többször is – meglátogatta a nővéreket, s mindig elégedett mosoly ült ki ilyenkor az arcára.

Ahogy egyre jobban az őszi időben jártak, mindennapossá vált az esőzés, ami fokozta a földek és települések ártó kigőzölgéseit, s így a betegségeket is. Egyre többen kerültek be a kórházba, s jóformán mindenki ugyanazokkal a tünetekkel: kezdeti végtagfájdalom és rossz közérzet, majd köhögés, és végül magas láz. Volt azonban olyan is, aki mellkasi fájdalomról és nehéz légzésről panaszkodott. Sajnos rá kellett jönniük, hogy aki ezekkel a problémákkal küszködik a többivel együtt, az már a végső stádiumban van, s vagy egy idő után megfullad, vagy a magas láz viszi el.

Egy késő őszi napon is ugyanolyan iramban folyt a megszokott munka, mikor Philip perjel félrevonta Chrysis.

- Mi lehet ez a betegség? – kérdezte a lánytól halkán.

- Ez a spanyolnátha, perjel uram.

- Isten irgalmazzon nekünk! – vetett keresztet Philip, s sápadt arcáról könnyű volt leolvasni a félelmet – Gyógyítható egyáltalán?

- Az első felében igen, de a másodikban... - csóválta meg fejét a lány lemondóan.

- Ez rettenetes! Ez a Sátán műve! – tördelte kezeit a perjel – Ő küldi az emberekre ezt a szörnyűséget.

- Nem hinném. – vágott a szavába Chrysis – Amelyik családban eleinte egy beteg van, ott hamarosan a többi is az lesz. De ahol egyik családtag sem beteg, ott senki más sem lesz az.

- Tehát?

- Lehet, hogy az emberek akaratlanul is átadják egymásnak.

- Hogyan?

- Még nem tudom. Mindenesetre utasítottam a többi ápolót, hogy valamilyen kendővel fedjék el szájukat és orrukat. És a továbbiakban mindenkinek ezt javasolnám, aki ide be akar jönni.

- Isten áldása van rajtad... - mondta Philip, s a lány vállára tette kezét.

- Perjel uram! – szaladt be hozzájuk Peter – Siess kérlek, az egyik társunk rosszul lett, és összeesett!

- Melyik testvér?

- Justus...

Philip perjel a mellette álló Chrysisre nézett, aki egy pillanat alatt falfehérré vált.

- Hozzátok! Gyorsan! – kiáltott magából kikelve a lány.

Hamarosan meg is jelentek: két testvér hozta, karjai alatt tartva. A szerzetes már nem volt magánál. Feje öntudatlanul előrehanyatlott; s ahogy az egyik szalmaágyra fektették, kezei és lábai, mint egy marionett bábnak, ha nincs irányítója, magatehetetlenül lógtak le az ágyról. Szemei le voltak csukódva, szőke szemöldökeit pedig mintha haragudna, összevonta.

Chrysis megérintette a homlokát, majd lélegzését hallgatta, amely nehéz és hörgős volt.

- Mióta volt beteg?! – kérdezte a lány a mögötte állókra nézve.

- Már legalább két hete. – válaszolta az egyik – Három hete, hogy eltemették az apját. Pár napja

említette, mennyire fáj neki a levegővétel. Javasoltuk, hogy jöjjön el hozzátok, de hallani sem akart róla. Mikor a két testvér elment, Philip lépett oda Chrysishez.

- Hiába, hiszen te mondtad. Az állapota már túlságosan is súlyos ahhoz, hogy visszafordítható legyen.

- Nem adom fel! – állt fel a lány farkasszemet nézve a perjellel – Őt nem engedem át a Halál rátekeredő, csontos ujjainak. Mindenkit, de őt nem!

Philip némán bólintott, s magára hagyta Chrysiset. Ő ugyan nem értette milyen elkeseredett, de teljes szívéből sajnálta. Úgy gondolta, előbb-utóbb úgy is rájön: nem tehet semmit érte. Hát búcsúzzon el tőle nyugodtan. De a lány nem így gondolta... Alkonyodott. Éjjel csak egy nővérnek kellett felügyelnie a betegeket.

- Lucretia nővér! – szólította meg az idős nőt – Átvállalom ma tőled a felvigyázást. Menj csak, pihenj le te is a többiekkel.

- Az Isten áldjon meg érte, gyermekem. – mondta hálásan a nővér a többi után ballagva.

Chrysis egyedül maradt. A lábánál fekvő fiatal férfire nézett, kinek mindig nyugodt arca most a fájdalomtól eltorzult.

- Ne engem áldjon meg, hanem rajta segítsen. – sóhajtott a lány Lucretia nővér szavaira válaszolva. A templomban csak néhány gyertya halovány fénye világította meg a szenvedők arcát. Justus a templom egyik sarkában feküdt, ahová a fény már csak alig ért el.

Chrysis sokáig magatehetetlenül állt a férfi teste fölött, majd sarkon fordult, és elszaladt. Hamarosan egy ember nagyságú lepedővel tért vissza, s egy vödör hideg vízzel. Majd Justus mellé térdelt.

- Bocsáss meg nekem, kérlek. – súgta a férfi fülébe annak ellenére, hogy tudta, nem hallja.

A lány lassan levette Justusról a barna szőttes csuhát, hogy csak a hosszú, vékony alsóruha maradt rajta. Ezt is derékig lehúzta róla. Majd a lepedőt belemártotta a vödör vízbe, s kicsavarás nélkül körbetekerte vele a férfit. Az remegni kezdett a hőmérsékletkülönbségtől. Mikor aztán a hidegrázás abbamaradt, Chrysis egy gyertyával a kezében a kolostor hátsó udvarába ment.

Nem kellett neki sokáig keresgélni, s meg is találta mind a fára feltekeredő komlót, mind a kövek közül kinőtt kövirózsát. Zsebeit teleszedve a konyha felé indult, ahol most nem tartózkodott senki. Gyorsan megfőzte a komlóból készült teát, és szaladt vissza a templomba. Justus most békésen aludt, de a testét átölelő lepedő teljesen átmelegedett. Chrysis levette róla, újra a vízbe mártotta, s ismét visszatette a férfira. Ezek után elővette zsebeiből a kövirózsaleveleket, melyek köztudomásul csillapítják a lázat. Egyik kezével óvatosan szétnyitotta Justus zárt ajkait, a másikkal pedig a levélből kipréselte a levét a férfi szájába. Az öntudatlanul nyelte le újra és újra, míg el nem fogyott. Majd a lány a csésze meleg teát illesztette az alvó szájához, és enyhén megdöntötte. Justus megitta, de lélegzetvétele nem tetszett Chrysisnek: alig kapott levegőt. A lány egy kisebbfajta szalmazsákot rakott a szerzetes feje alá, és így annak teste enyhe ülő pozícióba került. Az eddig összehúzott homlok ellazult. Tehát ezt a problémát orvosolta. Egyenlőre csak ennyit tehet érte. De reggel folytatja.

Leült Justus ágya mellé, s hamarosan el is aludt lábait felhúzza, térdeit karjaival átkulcsolva, míg fáradságtól tompa fejét a háta mögötti hideg falnak támasztotta.

Álmából Philip perjel ébresztette fel, aki enyhén megrázta a vállát.

- Nővérem ébredj, reggel van! – majd Justusra pillantott – Mi rajta ez a lepedő?

- A láz ellen való. – mondta a lány félkábultan.

- Ha nem tudnám, hogy testvérünk mennyire beteg, azt mondanám, meggyaláztad őt azzal, hogy testét érintetted.

- De mivel tudod, ezért ne szólj semmit. És ha nem akartok az ő helyébe kerülni, tegyétek azt, amit mondok: kendőt kenjetek meg allium sativumból¹ kipréselt nedvvel, azzal járjatok ne csak a templomban, hanem a kolostorban is. E mellett minden nap egyétek a hippophaë rhamnoides² termését, és igyatok sör meg bor helyett citrus paradisi³ levét. Ez a három növény mind megakadályozza, hogy a betegséget elkapjátok.

- Rendben. – egyezett bele a perjel.

- Ezen kívül – folytatta Chrysis – szükségem lesz még pulmonaria officinalis-ra⁴, tussilago farfara-ra⁵, és mézre.

- Meglesz. – válaszolta Philip.

- Justus testvér át fogja aludni az egész betegséget, mivel altató hatású humulus lupulus⁶ teát adok neki. A te feladatod lesz, perjel uram, hogy mindenki betartsa, amiket mondtam.

- És te?

- Én itt maradok, míg a testvér fel nem épül.

- Az lehet, hogy több hét, nővérem...

- Akkor addig.

- Az is lehet, hogy belehal...

- Akkor én is nyugodtan elkaphatom a betegséget. – válaszolta a lány fájdalmas mosollyal.

Philip perjelben tudatosult: ez a lány oly elszánt, hogy a végsőkiig ki fog tartani. Némán meghajolt és távozott, hogy minél előbb végrehajtsa a többiekkel az elővigyázatossági formációkat.

Másnap kora reggel már kendővel az arca előtt tért vissza a virrasztó Chrysishez.

- Nos? Hogy van a testvér?

- Aggaszt a szíve.

- A szíve?! – hökkent meg Philip.

- Alig hallom a szívverését. És a légzése is egyre lassul. Lehet, hogy a szíve miatt.

- Mit tehetünk érte?

- Egy növényt ismerek, ami gyorsítja a szívverést... - töprengett a lány.

- Melyik az?

- Crataegus laevigata⁷.

- Talán tudok szerezni. Megyek is. – mondta a perjel, s halkán távozott.

Chrysis ismét egyedül maradt a nagybeteg Justussal, akire éjjel rátörtek a lázálmok, s csak hánykolódott össze-vissza fekvőhelyén, miközben félig nyitott szemmel beszélt hol összefüggő mondatokat, hol értelmetlen szavakat. Chrysis óránként cserélte a borogatást a testén, s adta neki a lázcsillapító füveket és altató teákat.

A hajnal beköszöntével elmúltak lázálmai, s mély álomba merülve, egyenletesen lélegzett, csak az volt a probléma, hogy a lélegzetek közötti szünetek egyre hosszabbak lettek.

A lány megérintette Justus mellkasát: hűvös volt. Itt valami nincs rendben. Még éjjel majdhogynem forró volt. De akkor még jobban lélegzett. Istenem... Csak nem?! Csak nem jár annyira a halál szélén, hogy a teste már kihűl?! Ó, Uram, ne engedd! – esett kétségbe a lány. Hol lehet már ennyi ideig Philip perjel?! Csak hozná már azt a füvet! És mintha az ég csak erre várt volna, az ajtón Peter nyitott be egy csészével a kezében. Egyenesen Chrysishez vitte, és átadta neki.

- Philip perjel küldi. A biztonság kedvéért meg is főzette a gyógyfüvet.

- Az Isten áldása kísérje minden lépését! – örvendezett a lány.

Peter kiment, ő pedig rögtön megitta a férfivel a teát. Mikor elfogyott, gyors kézzel bontotta őt ki a nedves lepedőből, majd két kezét Justus mellkasára helyezte, s dörzsölni kezdte annak szívájékát. Már égték a tenyerei, de egy pillanatra sem hagyta abba.

Fél óra is eltelhetett így, mikor végre abbahagyta. Majd kitapintotta szívét, s várt. Fáradtságtól elgyötört arca felderült: érezte a tenyere alatt ritmikusan dobogó motort. A szerzetes légzése is láthatóan javult. Kendőbe bugyolált, felmelegített mustármagokat helyezett a mellkasára, ezek után pedig gyorsan pokrócba bugyolálta, hogy felmelegítse a férfi testét.

A nap folyamán többször dörzsölte még meg a beteg mellkasát, miközben meghatározott időközönként adagolta neki a gyógyteákat, de az altatótea adagját megduplázta.

Következő napra Justus állapota úgy tűnt, stabilizálódott: láza nem tért vissza, s egész éjjel jól aludt. Ezért Philip erőnek erejével zavarta el mellőle Chrysis reggelizni, mivel már harmadik napja nem evett semmit.

1 – Fokhagyma

2 – Homoktövis

3 – Grapefruit

4 - Orvosi tüdőfű

5 – Martilapu

6 - Felfutó komló

7 - Cseregalagonya

Egy hét telt el úgy, hogy Justust altatásban tartották. E közben a rajta kikísérletezett praktikákat a többi betegen is alkalmazni kezdték, s így a halálozások aránya a felére csökkent.

Chrysis a komlótea használatát csak másfél hét után hagyta abba, mikor már teljesen megbizonyosodott afelől, hogy a testvér állapota újra normális. Csak ezalatt a másfél hét alatt lefogyott, hiszen jóformán csak teát kapott. De a lány is vékonyabb lett a sok aggodalom hatására.

Szerda éjjel volt már, mikor Chrysiset valami különös ébresztette fel: megfogták a kezét. Justus bágyadt zöld szemei pihentek rajta. Végre felébredt! A lány a megkönnyebbüléstől felsóhajtott.

- Mióta fekszem itt? – hallatszott a férfi suttogó hangja.

- Másfél hete... - jött rá a válasz.

- Uram Isten!

- Most az a legfontosabb, hogy sokat aludj, pihenj, és ne erőltesd magad még a beszéddel sem.

Justus lecsukta szemeit annak jeléül, hogy megértette, s Chrysis kezét szorosan fogva újra elaludt. De ez az álom már az övé volt: jóleső, édes álom. Keze szorítása csak akkor engedett, mikor újra belemerült az álmvilágba.

Már elmúlt a hajnal, mikor a lány felébredt. Hátát a falnak támasztva, lábait átkulcsolva aludt mindezidáig, de most fáradt tekintetét végighordozta a templomon: a Nap sugarai bevilágítottak a kis ablakokon. Végül szemét a mellette fekvő Justuson pihentette meg. De pillantása összetalálkozott a férfival, aki már napkeltétől éberén figyelte.

Zavarában Chrysis lesütötte szemeit.

- Mi történt velem? – kérdezte halkán a férfi.

- Spanyolnátha. Olyan beteg voltál, hogy majdnem belehaltál. – az utolsó szónál hangja megremegett – Úgy féltem... - mondta a lány elhaló hangon, s elfordult, hogy Justus ne lássa, amint az arcán végigfolyó könnycseppeket letörli.

- Köszönöm... - mondta a férfi, és elmosolyodott – Isten veled van.

- És veled. – néztek egymásra.

Chrysis még sokáig nem hagyta a férfinak elhagyni az ágyat. Hiába bizonygatta az, hogy már vissza tud térni testvéreihez, a leány nem engedett. Justus kérlelte, hogy legalább hadd kelhessen föl. Ezzel csak azt érte el, hogy lehetősége nyílt felülni az ágyában, és hátát a falnak támasztani. Így a férfi, más dolga nem lévén, egész nap a többi beteget és a körülötte szorgoskodó Chrysiset figyelte. Órákig elnézte a szótlan fiatal lányt, kinek régi, kedves arcán most minduntalan szomorúság bujkált.

Éjjelente még mindig mellette aludt összehúzva magát. Néha Justus az egész éjszakát átvirrasztotta túltengő életereje miatt, mely hihetetlenül gyorsan visszatért belé. Ilyenkor az alvó Chrysiset figyelte, s szíve megtelt iránta hálával és csodálattal. Azonban néha elkomorult: a lány szabad, és bármikor elmehet nemcsak a rendházból, de a városból is. Valamiért már képtelen lett volna nélküle elképzelni a kolostori életet.

Egy reggel mikor felébredt, nem Chrysis ült mellette, hanem Philip perjel. Justus kérdően nézett rá.

- Jó hírem van, Justus testvér. – kezdte mondandóját a perjel – Chrysis nővér azt mondta, holnap visszajöhetsz végre a kolostorba.

Justus szíve összerándult: már holnap el kell hagynia ezt a helyet, ráadásul a lány javaslatára. De hát miért? Ő mindig is úgy hitte, Chrysis szeretné, ha minél tovább itt maradna. Tévedett volna?

- Hol van a nővér? – kérdezte meg végül a perjelt.

- Elment gyógyfűvekért, mert már fogyóban voltak.

- Mikorra tér vissza?

- Azt mondta, estére visszajön.

Estére?! Az még nagyon sokára lesz.

- Addig Peter testvér veszi át a helyét, s ő fog rólad gondoskodni.

Justus csalódottan bólintott. Philip perjel távozása után hamarosan megérkezett Peter. Ő már elnézőbb és engedékenyebb volt, s megengedte hogy felálljon, és sétáljon néhány kört. A férfi nehezen lábra állt. Három hete csak feküdt, és most szokatlan volt neki a járás. De gyorsan belejött. Legszívesebben ugrált vagy szaladozott volna örömeiben, hogy újra egészséges. Ám eszébe jutott, mit szólna a lány ezért a viselkedéséért. Örülhet, ha a séta miatt nem fogja őt letorkolni.

Egész nap gondolkodott hol ülve, hol fekvé, hol sétálgatva. Alkonyatkor – maga sem értette, miért – már

izgatott volt. Leszállt az est, de még mindig semmi. Justus egyre idegesebbé vált. Hol lehet? Miért nem jön? Amikor végre kinyílt a templom ajtaja, s belépett rajta Chrysis, és a férfi ágyához ment.

- Jó estét, nővérem! – köszöntötte őt a férfi már jó előre.

A lány viszont csak bólintott, s némán Justus ágya mellé telepedett.

- Hallottam, már sétáltál. – szólalt meg végül hosszú idő után Chrysis.

- Már elég erősnek éreztem magam hozzá.

- De könnyen visszaeshetsz.

- Ha ennyire féltesz engem, akkor miért kell már holnap visszamennem a kolostorba?

A lány meghökkent, és csodálkozva nézett rá.

- Azt hittem visszavágyódsz, és nem akarod, hogy a közeledben legyek.

- Miért gondolsz ilyet?

- Mert a múltkor azt mondtad, hogy... És én nem mondhatom ki, hogy... - akadozott Chrysis.

Justus felült az ágyában, majd kezeivel megérintette a lány karjait, s közelebb húzta őt magához, a fülébe súgva:

- Mond ki...

Chrysis sírva fakadt, és megrázta a fejét.

- Nem lehet. – mondta.

- De lehet. Mond ki... - ismételte meg Justus.

- Szeretlek. – mondta ki halkán.

A férfi közelebb húzta a lány fejét, megcsókolva annak homlokát, majd lecsókolta arcáról a könnyeket, s végül ajkaik találkoztak. Chrysis lassan átkulcsolta Justus nyakát, ő pedig a lány karcsú derekát, s maga mellé húzta az ágyra.

- Chrysis... Drága Chrysis... - súgta a férfi Chrysis fülébe, majd ismét csókokkal halmozta el szerelmét.

Mert szerette. Ezt az érzést sokáig nem tudta magában megfogalmazni, de ez az egyedül töltött nap végre megvilágosította: szerette a lányt, s boldoggá akarta tenni. Egész éjjel együtt maradtak...

Kora reggel a lány ébredt fel előbb, s megsimította a mellette édesen alvó Justus szőke haját. Boldog volt. Olyan mérhetetlenül boldog volt, hogy ez az örömteli érzés majd szétfeszítette egész belsejét. De... ma vissza kell térnie a kolostorba. De nem számít. Ők már úgyis egymáséi, és többé nem választhatják őket el egymástól.

Eközben a férfi is felébredt, s magához vonta Chrysis, megcsókolva rózsaszín ajkait.

- Mi lesz velünk? – tette fel a lány a kérdést.

- Megszökünk... Minél előbb. – válaszolta Justus teljesen komolyan – Legkésőbb holnap.

- Azzal magunkra vonnánk az Egyház átkát!

- Többé nem hiszek benne. A püspök betegségtől óvó imája sem segített, hiszen ugyanúgy betört a mi városunkba is a spanyolnátha. Sőt, még a szerzeteseket is megtizedelte. Akkor a püspök átka miért hatna?

Justusnak igaza volt, ezt a lány is felismerte. De mégis: még annyi kérdés válaszolatlanul hevert.

- Hová akarsz menni?

- Átkelünk a tavon, majd minél messzebb innen. Oda, ahol senki nem kérdezi honnan jöttünk.

- Elmehetnénk a birtokomra. – mondta a lány – Az már magánterület lenne, a teljes biztonság.

- Ez jó ötlet. – bólintott a férfi – Csak azt nem tudom, hogyan szökjünk meg.

- Én tudom. – csillant fel Chrysis szeme – A perjel segítségével...

Philip perjel a reggeli miséről tért vissza a városból, mikor egy fehérruhás nő szaladt feléje lefelé a domboldalon. Csak akkor ismerte fel, mikor már a siető elérte őt: Chrysis volt. Kifulladásig, levegő után kapkodva szólította őt meg:

- Perjel uram! Kérlek, segíts nekem... Eddig én voltam a te segítségedre...

- Amiért rendkívül hálás vagyok. – hajtotta meg fejét Philip – De nem tudom, hogyan segíthetnék rajtad.

- Segíts megszökni.

- Megszökni?! – csodálkozott a perjel – Hiszen te szabad ember vagy!

- Nem nekem... Justusnak.

- Hogyan?!

- El akarunk innen menni a tavon át. – magyarázta a lány, miközben felfelé haladtak a fák és sűrű bokrok szegélyezte úton.

- És mit tehetek én?

- A mai naptól kezdve Justus újra a kolostorban lakik. A szerzetesekre pedig te felügyelsz: ki hol van, mivel foglalatostkodik éppen.

- Értem. De... csónak is kéne.

- Azzal nem lesz gond. – mosolygott sejtelmesen a lány.

Tovább haladtak beszélgetés közben, fel sem figyelve a bokrok közül fel-felhangzó léptek zajára; a néha elő-előbukkanó fehér fátyolra; s két szúrós, barna szempárra.

Justus halkán benyitott az ajtón, s becsukta maga után. A helységben az asztalon egy gyertya égett, mellette - az ajtónak háttal - a széken egy ősz hajú nő üldögélt. A férfi mögélopakodott.

- Dicsértessék az Úr, édesanyám! – köszöntötte hangosan.

Az asszony megfordult, majd hirtelen Justus nyakába borult.

- Drága fiam! Azt hittem, te is meghaltál...

- Halott voltam. – mosolygott a férfi – De az őrangyalom feltámasztott. Anyám, igazad volt: a püspök is ember, mint mi, csak hatalomvágya emelte mindenki fölé. Szava nem szentírás, s tettei nem csodák, ahogy senkié sem.

- Fiam... - csapta össze kezeit a meglepetéstől az anya.

- Nem akarom többé az Egyházat szolgálni.

- Mit akarsz hát tenni?

- A védőangyalom kezét fogva távozom ebből a világból a boldog ismeretlen felé.

A nő megértette ezt a burkolt beszédet, s lelkét öröm töltötte el.

- Csak szólj, és mindenben segítek.

- Ezért is jöttem. Szükségem lenne unokafivérem csónakjára holnap éjjel, a tónál.

- Ott lesz, édes fiam. – mondta az anya, s megcsókolta fia homlokát – Bár szegény atyád is megélhetne volna ezt a napot...

Miután Justus mindent elintézett a városban, visszaindult a kolostor felé. Az udvaron, egy padon üldögélt Chrysis egy könyv fölé hajolva, de tekintete a férfi minden mozdulatát követte. Justus ránézve kérdően felvonta szemöldökeit. A lány erre hosszan lecsukta szemeit; majd rajta volt a kérdés sora, mire Justus ugyanúgy válaszolt. Tehát mindkettőjük sikerrel járt. Ugyanis még reggel megegyeztek, hogy a szökésig egy szót sem váltanak egymással, nehogy bárki is gyanút fogjon. Ez nehéz volt mindkettejüknek, hiszen égtek a vágytól, hogy legalább beszélhessenek egymással.

Éjjel mindketten éberem forgolódtak ágyukban. Mindkettőjük a holnapi napra gondolt: Csak sikerüljön! Ám ezen az éjjelen egy harmadik személy szemére sem jött álom: Philipére. Vajon Isten nem nézi rossz szemmel, amit ez a két fiatal véghez akar vinni? S nem haragszik e meg rá, hogy segít nekik? De nem neheztelhet rájuk, hiszen az igaz embereket az Úr szereti, s az ő szerelmüktől igazabb nem is lehetne...

Másnap reggel minden csendes volt, csak a szerzetesek éneke törte meg ezt a hangtalanságot, ahogy a város templomába igyekeztek kettős oszlopban, arcukat csuklyájukkal elfedve. A gyanútlan járókelő ilyenkor könnyen menetelő kísértetek csoportjának hihette őket, amint a ködbe burkolózva, egyszerre lépve vonulnak.

Chrysis a betegápoló nővéreket oktatta a templomban. Mikor kilépett a szabadba, Berenicé nővér ment oda hozzá.

- Jó reggelt, nővérem! – köszöntötte a lányt.

- Neked is, Berenicé nővér. – csodálkozott Chrysis.

- Csak azt akartam elmondani, hogy mennyire csodállak, amiért ilyen elszántan végzed a munkádat.

És sok szerencsét akartam kívánni a továbbiakra. – mondta, az utolsó mondat szavait furcsa hangsúllyal ejtve.

- Köszönöm. Isten áldjon! – sietett tovább a lány.

Mindig rossz érzés kerítette hatalmába, ahányszor Berenicé nővérrel találta szemben magát. Gondolataiba mélyedve már nem láthatta, ahogy Berenicé elmosolyodik, s fekete szemei vészjóslóan megcsillannak.

- Téged viszont nem fog. – mondta az elköszönésre választ adva, majd ő is tovahaladt.

Délután végre előbukkant a Nap a felhők mögül, ezért minden szerzetest a kertbe hívtak felásni a földet. Justus is menni akart, de Philip perjel erőteljesen lekorholta:

- Te még lábadozol, testvérem. Az erődöt tartogasd későbbre... - s a fiatal férfira nézve távozott.

Ám a vacsora vége felé, mikor minden szerzetes az étkezéskor volt, felállt és beszélni kezdett:

- Vacsora végeztével Justus testvér, Peter testvér, és Francis testvér elmennek a város templomába, és elhozzák onnan Krisztus Urunk fából készült feszületét, amit holnap reggelre Claudius testvérnek meg kell javítani, hogy a déli istentiszteletra már készen legyen.

Ez volt a jel! Út közben kell elszöknie. Justus hálásan nézett a perjelre, de az lesütött szemmel ült vissza a helyére.

Mikor befejeződött a vacsora, Justus; Peter és Francis nekivágott a sötét, esti útnak. Az eget elborították a fényesen ragyogó csillagok. S a Hold, mint egy nagy, kerek sajt helyezkedett el a millió kis fénypont között, megvilágítva az idelenti néma tájat.

Justus ment hátul. A dombról lefelé menet hirtelen felkiáltott:

- Várjatok! Leesett az olvasóm.

- Siess hát testvérem, s keresd meg. – felelte Francis.

A férfi térdre ereszkedett, s kezével a földet kezdte tapogatni, de látszólag nem talált semmit.

- Menjetek csak előre, amint megtaláltam, utánaatok megyek. – mondta végül.

- Rendben. – hagyta rá a másik kettő, és elindultak.

Justus a földön tapogatózott mindaddig, míg a lámpás messzire ható fénye a kanyarban el nem tűnt a szeme elől. Akkor aztán felugrott, és futásnak eredt a tó irányába. Hogy megfognak lepődni a testvérek, ha soha nem megy utánuk!

Chrysis már várta a szomorúfűz lehajló ágai alá rejtőzve. A férfi odasietett hozzá, és átölelte.

- Kedvesem... - karolta át a lány is.

- Szállj be. – mondta végül a férfi, fejével a csónak felé biccentve, amit akkor húzott elő a kákák közül.

Beszálltak, majd ellökték magukat a parttól, s a kis csónak lassan ringatózva haladt előre az éj borította tavon. Eleinte csak nehezen lehetett haladni a nádtenger miatt. Már majdnem a nyílt vízre értek, mikor Chrysis megszólalt:

- Hallod?

- Mit? Nem hallok semmit. – figyelt a férfi.

- Hát éppen ez az. Minden csendes. Elhallgattak a nádi állatok.

- Bizonyára csak alszanak, vagy valamiféle nagyobb ragadozó jár erre, és az elől bújtak el.

- Nekem ez akkor sem tetszik. – csóválta meg fejét a lány.

Justus lehajolt hozzá, hogy megnyugtassa, de abban a pillanatban valami átsüvített a levegőn. Éppenhogy nem találta el a férfit.

- Bukj le! – kiáltott Chrysis, s ő is lehasalt – Ez nyíl volt.

És hogy mondandója hitelességet nyerjen, egyszerre vagy tíz nyílvesző zúgott el a fejük felett. Majd ismét csend telepedett a tájra.

- A püspök nevében megölni az ámulókat! – kiáltott valaki a sás közül, s a nyílzápor újra megeredt, de már közelebbről.

- Dőlj neki! – kiáltott Justus, s teljes erejéből megnyomta a csónak oldalát.

Chrysis is ezt tette. Felborultak s mindkettejüket elnyelte a víz, a csónak pedig aljával fölfelé ringott tovább a tó felszínén. Ekkor a nád között csónakok jelentek meg, s a felborult ladik mellé érve száztól is több nyílvesztőt lőttek a vízbe a két eltűnt után. Aztán figyeltek, de semmi neszt nem hallottak. Belefulladtak a vízbe!

A Hold baljóslatú fényvel vetült a támadókra, akik, ahogy lesben álló macska várja prédáját, úgy ültek a ladikokban támadóállást felvéve. Még egy fertály órát ott időztek, de még a szél sem lebbent, így a partra eveztek. Már ott állt Philip perjel néhány szerzetessel, s nővérrel, és a katonák parancsnokával: a püspök emberével.

A katonák kiszálltak, ahogy csónakjuk elérte a homokos fövenyt.

- Megfulladtak. – jelentette az egyik katona – A testeket ugyan elnyelte a mélység, de a biztonság kedvéért még utánuk küldtünk pár nyílvesztőt.

A parancsnok csak bólintott, s lassan elhaladt a csoport előtt. Berenicéhez érve azonban rövid ideig megállt.

- A püspök úr nagyon hálás mindenért. – mondta halkabban, s feléje bólintott.

Az viszonzta a köszöntést kárörvendő mosollyal az arcán, s szemei úgy csillogtak, akár a keselyűé, amely dögöt lát.

A szerzetesek keresztet vetettek, majd imát mormolva visszazálingóztak a kolostorba. Hamarosan a part teljesen kihalt. Csak egyvalaki állt ott még mindig mozdulatlanul, a tükörsima vízfelszínre nézve: Philip perjel.

Nem bírta elhinni a történeteket. Egyszerűen képtelen volt felfogni. Feje zúgott, s nem bírt gondolkodni. Üresnek érezte egész lényét. Két lélek szerencsétlensége szárad a lelkén.

- Istenem, miért?! – kiáltott fel, az égre emelve tekintetét, s térdre roskadt.

Ökölbe szorította erős kezeit, és a földre ütött velük, majd homlokát is a talajhoz érintve zokogni kezdett. Bárhogyan próbált is gondolkodni, csak egy evangéliumi részlet jutott az eszébe. Hát fennhangon belekezdett:

- „Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert övék a mennyek országa.”

Csodálkozva vette észre, hogy elmondását követően viharvert lelke megnyugodott. Megértette az idézetet. Felnézett a csillagokkal teliszórt égre, s elmosolyodott.

„...mert övék a mennyek országa.”

BESZÁMOLÓ

Verőcei megemlékezés

Nilről és Rozsnyayról

Irodalomtörténeti eseményre került sor november 17-én szombaton, a verőcei temetőben. A község helytörténeti köre szervezésében, a Verőcéért Alapítvány támogatásával felújították Nil, (*polgári nevén Dapsy Gizella*. 1885-1940) költőné és férje *Rozsnyay Kálmán* színész, grafikus, irodalmár (1872-1948) sírját. Nyughelyük előtt *Pakus Tamásné* nyugdíjas magyartanár, a helytörténeti kör vezetője mondott emlékbeszédet, méltatva a két néhai alkotó életét, munkásságát. Jelen volt a bensőséges hangulatú megemlékezésen *Horváth Lajosné* is, aki megmentette és hosszú évekig pusztán kegyeletből, gondozta a lassanként feledésbe merült sírt, mivel az elhunytaknak nem voltak utódaik. A sírra ültetett virágokat a Torma virágbolt tulajdonosa ajándékozta.

A helyszínen történt megemlékezés után a résztvevők a községi könyvtárban meghallgatták *Mándli Gyulának*, a váci Katona Lajos Városi Könyvtár igazgatójának vetített képes előadását, aki kutatásai alapján mutatta be a két alkotó munkásságát, kapcsolatait, Verőce korabeli irodalmi életét, melynek Nil és Rozsnyay meghatározó személyiségei voltak. Mindketten Ady rajongók, akik a költővel szívélyes barátságot ápoltak.

Nil, a múlt század első évtizedében a Békés megyei Szeghalmon volt óvónő, s közben versei jelentek meg lapokban, folyóiratokban. Az Aradon született és világot járt Rozsnyay Kálmánnal 1910-ben kötöttek házasságot. Rozsnyay sokoldalú művész, Angliában neves színészként is működött és *Oskar Wilde* baráti köréhez tartozott..

A múlt század húszas éveiben települtek át Verőcére, ahol még rendezésre váró hagyatékuk egy része is megtalálható. Ma már sok információval szolgálhatnak róluk a verőcei könyvtár munkatársai is. Életműük kutatója és alapos munkával történt feltárója Mándli Gyula.

Nilről és Rozsnyairól, *Szeghalomtól Verőcéig címmel, Miklya Jenő*, a szeghalmi múzeum néhai igazgatója írt könyvet. (*Megjelent a Sárréti füzetek. C . sorozatban, 1984-ben. Szerkesztette: U.nagy István. Lektorálta: Czine Mihály.*)

A Börzsönyi Helikon 2011 július-augusztusi száma 58-61. oldalán hosszabb cikk jelent meg a Különleges olvasmányaim c. sorozat keretében Szeghalomtól Verőcéig címmel Nil-ről.

Kovács T. István

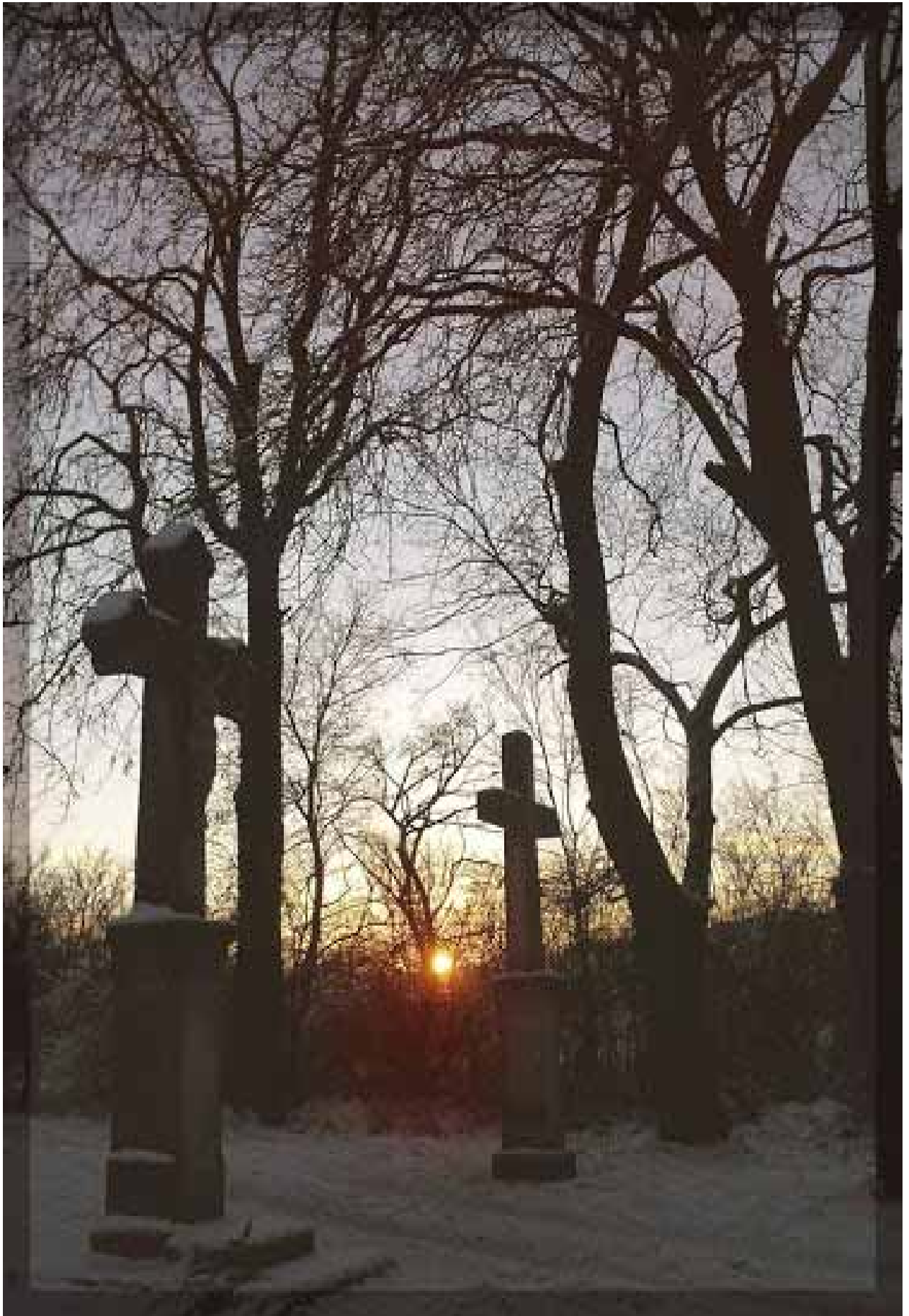
Megemlékezés a verőcei temetőben

DOBROSI ANDREA

Kint, egyedül

Dalolni kezd a tópart, a csend susog.
Hallgatom. A felhők – égi mágusok –
vörös köpenyükben most rám borulnak,
a Nap letűnik, felbukik a holnap.
Az azúr víztükör aranyba fordul,
ruhájára habvirág kerül fodrul.
Nézem. Az idill hullámvasútjára
váltottam jegyet. Egyre jár a
vonatkocsi, e képpel jut a csúcsra.
Mosolyt csahol a nap vérebe. Furcsa,
bágyadt ráncaim a szépség edzi meg,
úgy kell nekem, mint testnek az enzimek.
A táj kontúrja ér. Szemem az estére
ír csodát, s kérdem, szívemig kísér-e?

ELBERT ANITA

A karácsonyi angyal

A bocskoros idő megkarcolta a földet, amire kristályos, fehér hótakaró szállingózott. A Magashegy csúcsáról szemlélem térdig hóban gázolva a cukorsüveges domborulatokat, s tekintetem most megáll egy fenyőfán, ami zöld, vékony fenyőtüskéivel betűket ró az égboltozatra. Az ige annyi csak, szeretet. Karácsony szentéje van. Mikor leértem az országútra, fogtam két lovamat, Békét, és Üdvösséget, s szánommal messzi röppentem. Útközben számos fában gyűrűzött a vágy, bárcsak lehetne ő fenyőfa, melyet minden család csodál. Ám ezekre a platánfákra csak deszkákat szögelnek, s ágaikat tüzelésre használják. Ha egy fának szárnya lenne, az óceánban verne gyökeret, mert ott talán nem zavarnák az emberek. Hajdan Paradicsom volt a Föld, tele kristályokkal, növényekkel és állatokkal. Mára mindet a kipusztulás fenyeget. Talán ez az ember következménye. Árva voltom nem tagadom, nevelőapámhoz visz az utam. Zsindelyes parasztházban húzom meg magamat, egy öregúrnál, az ünnepek alatt. Színes papírlapokból vágok ki mintákat, télapót, csillagokat, virágot, hópelyheket, és angyalokat, mindezt a fára aggatom, mintha valós volna minden a fákon. Majd nehéz szívvel, de lelkembe kiált a pillanat, minden illúzió ezen a világon. Hisz világítanak a díszek, az izzósor, meleg sütemény illata száll, az emlékek felhorgadnak, de elülnek rögvest, amint arra jutok, az élet illúzió, mert a ragyogás holnap lehanyaglik, az öröm fekete ürömmé válik, s akkor mi értelme egy nap ünneplésnek. A semmi megint köztémává válik, felesleges másra gondolni, skarlátosak a hangok, a béke elült, elhallgatott. Én legjobban az elalvás előtti csendet rebesgetem. Ekkor már nem zavarnak a zajok, a gipszangyal, és a művirágcsokor. Csak magam vagyok és az éjjel. Suhanó gondolataimnak sercegése hirtelen megáll. Egy fénylő angyal közelített meg engem. Arra kért, engedjem, hogy tizenegy percre meghaljak. Oly ájtatos volt a hangja, hogy engedtem. Először lepergett előttem életem, és rájöttem, hogy a múltam már rég elfeledtem, csorbáim voltak szép számmal, emberek, kiket megbántottam. A jelenem most a halál. Az angyal felmutatott az égre, itt van az Élet Könyve. Kinyitotta a nevemnél, és ennyit súgott, gyermekem életed leáldozott.

De még egy napot adj nekem, angyal, hadd mondjam el az embereknek, milyen a halál. – kérleltem az angyalt.

Nem lehet, ezt élő ember nem tudhatja meg. – válaszolta az angyal.

Tudom már, mennyi bűnöm megbocsátott az Isten, hadd áruljam el neked, mi az élet. – könyörögtem az angyalnak.

Az élet: tapasztalat, annak a megtapasztalása, hogy az anyag illúzió, s hogy a szívünk legmélyebb rekeszében van az Isten. Mibennünk van az Isten szikrája, s csak arra vár, hogy lángoszloppá váljunk. Hidd el nekem, mindezt tudja már a világ. – mondta morcosan az angyal.

Egy napot kérek. – vágtam oda kereken.

Rendben van. – egyezett bele az angyal. (Egy nap!)

Szőrcsuhát vettem, bozontos volt a hajam, s egy zöld gyertyát tartottam, a remény ígérését. Minden házba bekopogtattam, s hirdettem, közel van az Isten országa. De sokan kirúgtak, mások meg sem hallgattak, sokan elverték. Kimentem a pusztába, ahol egy hang kiáltott felém: „Menj végig ezen az úton, ott már vár rád egy koldus”. Fogalmam sem volt honnan jött ez az ige, de követtem, s megláttam a koldust. Elmondtam neki, hogy élete nem élet, s ezt is csak ráadásul kapta. Láttam, nem értett engem. Csóválta a fejét, fekete kabátján több volt a kosz, mint a világ összes szmogfelhője együttvéve. Gombjai töredezetek, s beszédében is több volt a törlés, mint a hang.

Vezess engem az Isten elé. – kérte a koldus.

Nem lehet. Hisz Isten a szívedben lakik. – válaszoltam.

Ne akarj engem félrevezetni. Hisz a halál után Elysiumba vándorol a lelkünk. – tette hozzá a koldus.

A paradicsom is a szívedben van. – feleltem a koldusnak.

Minden vagyonom két fillér, neked adom, ha a mennybe juttatsz. – mondta fenyegetően a koldus.

(Nevettem.) Sajnos nincs menetjegy a mennybe, ha lenne, megvásárolná minden ember. De tudod mit,

szólok a karácsonyi angyalnak, hátha majd ő segít neked. – kacagtam.

-Hiába hívogatom, nem jön az a rusnya angyal! Már megint átverték! – dühöngött a koldus.

A koldus majd visszafordult, arca megváltozott, ruhája fényes lett, mintha fényből lett volna tetőtől talpig, szikrázott a sötétben. Megijedtem. De a koldus nagy hanggal ennyit mondott: „Az első próbatételt, ím, sikeresen letetted.” Bennem csak úgy cikázott a gondolat, tördelve kezeimet, mi volt ez az egész. De hosszas gondolkodás után sem jöttem rá. Majd kimentem a sivatag szélére, ahol egy asszonyt láttam három száraz, megfeketedett kenyérral. Az asszony nagyon sovány volt, mégsem evett a kenyérből, olyan volt az eszmélete, akár a szenteknek. Fogtam magamat, és három ropogós kenyeret adtam neki. Először megijedt tőlem, majd azt hitte, Isten jött el hozzá emberi alakban. Leborult előttem. Én rögvest fogtam kezeit, és felállítottam. Megmagyaráztam neki, hogy ember vagyok, s a halálról beszélek neki néhány szót, mert ő már visszajött egyszer onnan. Az asszony megette a három kenyeret, és hívta a barátait, hallgassanak meg engem. Mindenhol csak annyit mondtam tömören, vigyázzanak, mert ez a világ illúzió. Ez az ember megbocsátott nekem három kenyérral. Az Isten jele van a homlokán! És még a halálból is visszajött értem! Áldott legyen az Úr! – kiáltotta a szent asszony. Nem vagyok méltó arra sem, hogy beszéljek, de hallgatni sem szeretnék. Ezért elmondok röviden egy történetet. Élt hajdanán egy gazdag mézárus, és egy szegény költő. A mézárus életében ingyen semmit sem adott senkinek. Egyszer odament hozzá a költő, aki kért tőle egy csupor mézet, de az nem adott neki. Meghalt mindkettő. A költőnek verseit több évezred olvasta, a mézárus vagyont pedig unokaöccsei eltékozták. A mézárus a pokolra, a költő a mennybe jutott. Gondoljatok a jövőre, mert eljön az a nap, s már itt is van, amikor tetteitek alapján megítéltettek. – prédikáltam. Ember, megint bizonyítottál, a megbocsátás a tiéd. A második próbát is kiálltad. – kuncogta az angyal. Bárcsak tudnám, mik ezek a próbák, na mindegy. Sok mérföldnyi gyaloglás után megláttam egy kis őzet, aki beleakadt egy kerítésbe. Az őz lába rendkívül vérzett. Pont ezért egy fogóval szétkaptam a fokokat, és az őzike lábát pólómmal betekertem. Még így is átütött a szövetszemcséken a vér. Ölbe fogtam, és kerestem egy állatorvost. Az rögvest meggyógyította, összevarrta a sebet, és az őzike vígan ment tova. Ám még mielőtt az őzike elnyargalt volna, visszanézett. S ennyit mondott: „A harmadik próbát is elnyerted!”. Isten katonáinak könnyű jót mondani, mert ők fogékonyak az igazságra, de a többiek rám sem hederítenek. Talán felesleges volt visszajönnöm a halál után a világba. Gondoltam, anyagnak anyag kell, hát fogtam szárny nélküli gipszangyalokat, és ingyen osztogattam őket. Vizsgáztattam az embereket, hiányzik-e belőle a fény és a szárny? Már nyolc órája figyeltem a tekinteteket, de semmi. Majd egy babakocsis nő ment el mellettem, a kicsike kiszólt, milyen szép fényes az az angyalka, és még szárnyai is vannak! Meglepődtem. Hol lát ez a gyermek ilyesmit ebben az egyszerű figurában? Nem tudtam rájönni, de elgondolkodtatott. Lehetséges, az anyag sem haszontalan, hisz az anyagban rejlik a hit, amely újabb szeretetre ösztönöz. Minden dolognak ugyanis van isteni oldala, csak meg kell tanulni kibontakoztatni. S aki szépnek látja a világot, és akár egy gipszangyalt is, annak lelkében is szép a szférák zenéje, mely, mint suttagó, közvetíti a csendet. Az emberek sajnos kötelességből élnek. Ugyanis minden, ami pénzből áll, az kötelesség. S karácsony napját is a pénz ünnepévé tették. Pedig a karácsony hangulat, tökéletesség. Az ajándék szükséges, de nem kötelességből, hanem szívből, s minden egyes gesztus közelebb visz egy fényhídon az emberekhez. Ez az ünnep, a szívben, nem a világmindenségben. S ekkor a béke megint nagy lesz, az örömkönnyek hullnak kérges arcokról, belezuhanva a semmi óceánjába. Tükörben nézve magukat emberek naphosszat, elhiszik, hogy maguk tükörképek, s minden, amit mondanak a másoknak, az tükörként visszaverődik rájuk. Pedig nincsenek tükrök, magunkban moshatjuk meg arcunkat, mert az út nem kifelé, de befelé vezet. Ilyen a világ, benzinnel felturbózott emlékkép. S egyetlen gyermek döbbsentett rá arra, a művirág is szép, mert minden kis kő beszél, s önmagában szép. Csak a saját szememmel nézve förmedvény, ugyanis amit a másokban látok, az olyan, mintha magamban látnám, s akinek a lelke szép, maga körül mindent egy csodának vél. Már nem ítélek meg senkit sem, nem bosszant a külvilág zaja, s tudom, él a vonzás törvénye. Most átlépek a másvilágba. S lassan ecsetelem. Istenem, én e ajándék nappal annyit gazdagodtam, mint tíz egész életemmel. Hálás vagyok a tapasztalatokért, s kérem, a karácsonyi angyal véssze minden egyes ember szívébe: „Ez a világ illúzió. S úgy érzem, csak a túlvilág után, a mennyben élek, a Földön haldoklottam, holott a mennyország mindvégig a szívemben lakott, csak én ezt nem észleltem!”. Mindezt pedig akkor látja meg mindenki, amikor karácsony napján újra bekopogtatok az ajtókon, mint karácsonyi angyal, és egy kívánságot teljesítek. S fura lesz bizonyára, de megkérlek, halj meg egy napra, s megváltozik az egész életed!

HÖRÖMPŐ GERGELY

November

Ereszkedik le a felhő,
zúg alatta már az erdő,
figyelik a kopasz ágak,
hogy a varjak merre szállnak,
melegebbre, más vidékre,
hangjuk foszlik messze szélbe,
tágul az ég, jön a felhő,
apró árnyék nagyra megnő.
Hideg este, őszi este
ereszkedik le a ködbe,
ködös, borús szürke árnyak
lengik be már az utcákat,
összehúzódnak a házak,
padlásukon huzat vágat.
Csönd van és köd. Csak szobánkba
világít a sárga lámpa,
kályha meleg sarka mellett
olvasgatjuk könyveinket.

CSÁKY KÁROLY

Hont megye két kegyhelyének szakrális emlékei II.

Ipolyvisk

Kis falutörténet

Ipolyvisk a hajdani megyeszékhelytől, Ipolyságtól nyugatra települt. A folyó itt ma sem képez országhatárt, tehát a falu az Ipoly két partján helyezkedik el. Egykor igen jelentős helység volt: fontos útvonal haladt át errefelé; a XIV. század elején vár is állott itt, a község pedig vásároshely, illetve vámhely volt, sőt városi rangra is emelkedett. Okleveleinkben **1266-ban** szerepel **Wysk** alakban a falu neve, de egyes források a helység **1156-os** írásos előfordulásáról szólnak. (Wikipédia lexikon; Harminc, 1969:432; Historia Domus) A falu azonban még régebbtől lakott hely: határában őskori kőedényeket és kőeszközöket tártak fel, de előkerültek bronzkori leletek is. Virágzott errefelé a vonaldíszes, a magyaradi, a lengyeli és a halstadti kultúra. A rómaiaknak táborhelyük volt itt (a Historia Domus szerinti a Mahér dombon), s előkerültek avar településnyomok is.

A viski egyházashely

Visk Hont megye régi egyházashelye volt. A **Historia Domus** szerint már 1156-ban találunk „*a falu nevére való hivatkozást*“, **1234-ben** pedig abban az oklevélben szerepel, „*mellyel Viski Jakab mestert Kemencére küldték az érsek határperének megvizsgálására*“. A XIV. században – mint a pápai tizedjegyzék mutatja – „*Visk jelentékeny község lehetett*“. Az itteni egyház papjának jövedelmét 1332-ben egy márkára becsülték, s hat garas tizedet fizetett. (Györffy, 1987:171, 264) Papját az okiratok *Andreas plebanus de Visk*-ként emlegetik. 1470-ben *Dionisius plebanus*, 1647-ben *Nagysarlay Mihály licentiatus*, 1669-ben *Nováky Márton*, 1675-ben *Missovics János*, 1679-ben *Palánky Mihály* a falu papja. (Bakács, 1971:81; Historia Domus)

A község templomának története

A viski tmeplomról több forrásmunkában találunk adatokat. **Fábián János** egyháztörténész például így írt róla: „*A viski templomot a jámbor hívek építették; mikor, annak sehol semmi nyoma. Az 1779-iki egyházi látogatás csak megújítását említi, ami 1700-ban történt, a mint a szentegyház akkori felirata is bizonyítja. /.../ E szentegyház azonban, már a fenérintett egyházi látogatáskor dűlőfélben volt, s kétségkívül nem sokára utána le is dűlt, s akkor építettett a mostani templom.*“ (1864:510-511) Fábián megjegyzi, hogy az 1700-as felújításkor **Palásti Bendek** lelkészkedett Visken. A régi neves plébánosok közül még szól **Tóth Imréről** (1818-1837), aki később esztergomi kanonok, majd püspök lett; **gróf Forgách Agástonról** (1837-1945), aki aztán pozsonyi kanonok és esztergomi püspök volt. **Vidra Györgyről** is olvashatunk dolgozatában. Ő az 1779-es visitatio szerint *Szent György* tiszteletére építettett oltárt Visken. (1864:512-513) Ugyancsak említést tesz Fábián dolgozatában az 1829-ben épült kápolnáról s az *1836-ban* alapított kálváriáról. (1864:514)

A *Magyar Katolikus Lexikon* adatai szerint Ipolyvisk „*plébánia a valamikori esztergomi egyházmegye bái esperesi kerületében. Templomát 1397 előtt Antiochiai Szt. Margit tiszteletére szentelték*“ *Kegyura* 1880-ban *gróf Breunner Ágost* volt. (2000:342)

Más források megemlítik, hogy „*A falu temploma 1332-ben a pápai tizedjegyzékben szerepel, eredetileg*

gótikus stílusban épült“. (Wikipédia) Az 1700-as felújítás során megmaradtak a középkori templom falmaradványai. A szakrális emléket 1711-ben és 1798-ben is felújították, illetve 1811-ben tornyot építettek hozzá. (Harminc és koll., 1969:433) A *Historia Domus*ban azt írják, hogy „Az ipolyviski templom 1798-ban épült részben a vallásalap, részben az akkori kegyúr (**Forgács és Eszterházy grófi családok**) költségén. A torony későbbi időből való, s valószínűleg 1811-ben emeltetett. A régi templom a mostani helyén állt, s temető vette körül. E temetőt környékező fal nyomai itt-ott még ma is láthatók“.

Ipolyvisk kegyhelye, a Szent Kút és a Hétfájdalmú Szűzanya kápolnája

Az Ipoly mentén megannyi olyan forrás, kegytemplom, kápolna van, melyet a nép évszázadok óta tiszteletben tart; ahová rendszeresen eljárnak az ájtatos hívek. A legtöbb csodatevő kutacska, az e mellé épült szent építmény a Szűzanya nevéhez fűződik. Ezek egyike az ipolyviski kápolna és a Szent Kút.

A kápolna és a Szent Kút említése az írott forrásokban

A viski kegyhelyről már **Fábián János** egyháztörténész is hírt adott a *Magyar Sion* 1864-es számában. Így írt többek közt: „1829-ben építettett, nem tudni, ki által a viski határban egy kised kápolna a bold. Szűz Mária tiszteletére, mely a vidéknek kegyeletes helye“. (1864:514)

1865-ben **Ettenberger János** jegyző küldött e helyet is érintő adatokat **Pesty Frigyes** geográfus Helynévtára részére. Ebben olvassuk, hogy Visken a *Németföldek*, illetve a *Szőlők möge* szántóföldeknél, „egy part oldalban, nagy árkok felett fekszik **Szent Kúti Kápolna**, hová olykor szomszéd községekből is ájtatoskodni által jönnek; sőt ezen kúti víz, mely szárazságokban kiszáradni szokott, már több esetekben hasznos gyógyerejéről ismeretes. Ezen kápolnának erányában nap Keletről egy *Urasági kis erdőtske* létezik a nagy *Árok* felett – *Szőlők, Öreg hegy és Elletések* név alatt, mellyek aljain bor pinczék és pincze házak vannak“. (Pesty, 1984:312)

Két évtizede magam is publikáltam „*Fájdalomnak ünnepére, jöttünk ide e szent helyre*“ címmel írást a kegyhelyről katolikus hetilapunkban (Remény), mely önálló kötetemben is megjelent. (Csáky, 1993:99-101) A kápolnát jegyzi a *Pozsony-Nagyszombati Egyházmegye Schematizmusa* is, ahol az olvasható, hogy a *Hétfájdalmú Szűzanya kápolnája* 1850-ben épült. (1995:102) Az *Esztergomi Főegyházmegye* című gyűjtemény az építés dátuma nélkül említi a helyet, így: „*Hétfájdalmú Szűzanya kápolna van a faluban*“. (2000:248) A ismert forrásokat felhasználva a *Néprajzi Látóhatárban Hála József* is közölt írást a viski *kútyikáról* és kápolnáról, kiegészítve azt az itt gyűjtött korábbi és újabb recens adatokkal. (2000: 323-354)

Amit a népi emlékezet őriz

Az ipolyviski csodatevő forrás, illetve az itteni búcsújárás eredete is, akárcsak a közeli *hontcsitárié* vagy a *bényié, Mária-jelenés*re vezethető vissza. Egy nagy fa alatt ugyanis, ahol a csodatevő víz fakadt, a hiedelem szerint Szűz Mária szokott mosakodni és fésülni. Ezért járt volna oda a nép. A kutat azonban hajdan egy gazdaember, akinek földterületén volt a forrás, fősvényisége folytán betemette, akárcsak a bényit az ottani birtokos. De mikor a fiának gyógyíthatatlan betegsége lett, kitisztította a kutacska, megmosta vizében gyermeke gennyes sebeit. Közben a Hétfájdalmú Szűzanyához imádkozott, fia pedig meggyógyult. Hálából aztán a földet a viski egyházközségnek ajándékozta. A víz egyébként a szemfájásokra volt a leghatékonyabb, mint a nem meszire lévő *Medvekúté* is. (Szulcsíkné Szalatnyai Julianna adatközlése. Hála, 2000:344) Valószínűleg eme forrás közelében épült 1829-ben a ma is meglévő kápolna. A víz sajnos itt is elapadt (akárcsak a közeli *Ipolyszécsénykén* és *Pribélen*). Mint Fábián János is írta, kezdetben csak

nyáron, de miután egy asszony abba belemosta gyermeke pelenkáját, örökre kiszáradt a *kútyika*. A helyiek szerint az asszony az itt dolgozó szlovák aratók közül való volt. (Csáky, 1993:100; Hála, 2000:345) Később a forrás melletti nagy fát is ki akarták vágni, de nem lehetett, mert *vér csurgott belőle*. (Hála, 2000: 345) Visken azonban újra csoda történt: a dülő oldala alatti mély árokban, nem messzire a kápolnától, új forrás fakadt. Ez ma is megvan, vize jó minőségű, s ugyanúgy gyógyerejűnek hiszik. A kutat rendszerben tartják, föléje egy védőtetőcskét építettek.

A gyógyító forráshoz s a kápolnához a XIX. század elejétől hosszú évtizedeken át elzarándolkoltak a hívek, a búcsúsok. Némi kihagyás (tiltás) után az 1980-es évek végén újra felújították a szép hagyományt s a kápolnát is. Ebben nagy érdeme volt az akkori plébánosnak, *Orosch János*nak, a Nagyszombati Egyházmegye mai segédpüspökének.

Azelőtt bõjtben minden szombaton elmentek a kúthoz imádkozni. Ezenkívül Mária-ünnepekkor jártak oda. A *kápolnai búcsút* szeptember harmadik vasárnapján tartották, a *Hétfájdalmú Szűzanya* tiszteletére. Ilyenkor „*prosecióval*“ jöttek ide Ipoylvisk és a környék – *Alsószemeréd, Deménd, Szete, Százd, Pereszlény* – lakói. Amint adatközlőm, *Tóth Gézáné Bartal Erzsébet* (1915) elmondta, a menet élén haladtak a lányok, fehér ruhába öltözve. A nagyobbak vállukon vitték a Hétfájdalmú Szűzanya szobrát, a kisebbek a szoborhoz kötött sokszínű szalagokat fogták. Őket követte a fiatalasszonyok és az idősebb emberek csoportja. A menet lassan haladt, s az út körülbelül másfél óráig tartott. Közben elmondták az *Örvendetes*, a *Fájdalmas* és a *Dicsőséges Rózsafüzért*, és szép *Mária-énekeket* énekeltek. Megérkezésükkor a szobrot a kápolna elé tették. (Csáky, 1993:100) A közeli keresztnél ezt az éneket énekeltek:

„*Fájdalomnak ünnepére,
Jöttünk ide e szent helyre.
Messze földről anyánk, tehozzád siettünk,
Hogy fájdalmaidról emlékezzünk.
Köszönteni jöttünk, gyászba borult rózsza,
Mária, Hétfájdalmú Szűzanya.
Előtted sír özvegy, árva,
Akinek nincs pártfogója.
Vigasztald meg őket, Fájdalmas Szűzanya,
Fogadj mindnyájunkat oltalmadba!
Köszönteni jöttünk, gyászba borult rózsza,
Mária, Hétfájdalmú Szűzanya.*“

A kápolnába az alábbi énekkel léptek:

„*Fájdalmas Szűz, hozzád jöttünk,
Szentképedre sírva nézünk.
Látjuk, mint hull könnyed fiad holttestére,
Szent szíve hét törrel van átverve.
Köszönteni jöttünk...*“
(Tóthné adatközlése)

A kápolna oltáránál mondták a *Beköszöntő imádságot*, aztán az *Ima a viski Szent Kútnál* című fohászt, végül a *Hazaindulás előtti imát*.

A főbúcsú napján szentmise is volt a kegyhelyen. Ezt egyébként csak ilyenkor engedélyezték. Körülbelül délután 4-5 óra tájban indultak haza a zarándokok. Előtte még elimádkozták az *Isten hozzád viski Szűzanya* kezdetű imát.

A kegyhely ma

A kegyhelyet ma is becsben tartják a viskiek. A kápolna meg a forrás környéke rendezett és gondozott, bár az építmény újabb javításra szorulna. A táj romantikus, igaz, nem egyszerű dolog ide eljutni. A *kápolnáról* azt írják a honlapokon, hogy az **1829**-ben épült **késő barokk stílusban**, s mellette

a **Szentkút** nevű forrás tör fel. (<http://hu.wikipedia.org/wiki/Ipolyvisk>) A kápolna valóban áll az adott helyen, hisz néhány évtizede felújították, ám a mai forrás nem az épület mellett található, hanem, mint már említettük, attól északra, egy mély árokban.

Az építmény észak-déli tájolású. A hajó déli oldalán karcsú háromszintes **harangtorony** áll. Bejárati ajtaja kőkeretes, enyhén félköríves végződésű. A második szinten, az ajtó felett félköríves ablaknyílás látható. A legfelső szinten három csúcsíves végződésű ablak van, ezek kelet, nyugat és dél felé néznek. A tornyot hegyes bádogsisak fedi, tetején kereszttel. A téglalap alakú **hajónak** két kis félköríves ablaka van, ezek kelet és nyugati tájolásúak. Ennek északi felében áll a kápolna **oltára**. Az oltárasztalon oszlopdíszes szoborszekrény látható, benne a **Hétfájdalmú Szűzanya** szobrával, felette egy kis feszülettel. Mária bordó ruhában, kék palástban, fehér fátyolban van. Ölében fehér ágyéktakaróban halott fia, kinek édesanyja a fejét tartja s a kezét fogja. Ez a szobor újabb alkotás, az eredeti kegyszobor ma a falu templomában látható. Máriát ez törrel a szívében ábrázolja.

A kápolna előtt egy szabadtéri misére alkalmas teret alakítottak ki. A régi **kereszt** helyén ma egy újabb található. Ez műkőből készült. Betonlapzatra helyezték az egylépcsős oszlopot fekete márványtáblával, rajta eme dedikációval: „*Isten dicsőségére/ állította/ Kováčik Ernő/ és családja/ 2004*“. A téglalap alakú oszlopfőn egyenes szárvégű kereszt áll, felső részén kis fekete márvány keresztalakzattal, ezen pedig egy ezüstözött vaskorpusszal.

A kegyhely kútját egy ácsolt deszkából készült, nyeregtetővel védett kerettel látták el, s a forrás vize ma már egy betoncsőkeretbe van vezetve. Az a fakreszt azonban, melynek egy fém korpusza is volt, ma már nincs meg a forrás mellett.

Irodalom, forrásmunkák

AZ IPOLYVISKI PLÉBÁNIA HISTORIA DOMUSA

BAKÁCS ISTVÁN

1943 Hont vármegye középkori egyházas helyei. Budapest

1971 Hont vármegye Mohács előtt. Budapest

BÁLINT SÁNDOR

É.n. Ünnepi kalendárium II. Internetes változat. <http://mek.oszk.hu>

BARNA GÁBOR

1990 Búcsújáróhelyek Magyarországon. Budapest

BELÁNYI JÁNOS

2011 Deménd és az egykori Hébec áttekintő történelme. Honti Lapok, 2011. július. 9.

BOROVSKY SAMU, szerk.

é.n.(1906) Magyarország vármegyéi és városai. Hont megye és Selmecebánya sz. kir.város. Budapest

DÚBRAVICKÝ, DUŠAN, összeáll.

é.n. Hýbec. Farský úrad Demandice

CSÁKY KÁROLY

1985 Honti barangolások. Bratislava

1993 Isten házai és szolgái. Dunaszerdahely

2003 A Dunától a Szitnyáig. Komárom

DANCZI LAJOS

1991 A hébeci kegyhely. Remény. II. évf. 32. sz. 4.

DIÓS István, főszerk.

1993-2005 Magyar Katolikus Lexikon. Budapest

FÁBIÁN JÁNOS

1864 Visk és Alsó-Szemeréd. Magyar Sion. II. évf. 7.sz. 510-521.

- FARNOST Bratislavosko-trnavskej arcidiecezy. www.mariasoft.szm.sk
- GYÖRFFY GYÖRGY
1987 Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Budapest
- GYÜRKY ANTAL
1882 Ötvennégy év Hontvármegye történetéből II. Vác
- HÁLA JÓZSEF
2000 Adalékok az Ipoly és a Garam menti gyógyforrások és szent kutak ismeretéhez. Néprajzi Látóhatár. IX. évf. (2000) 3.sz.323-354.
- HARMINC, IVAN a kol.
1968-69 Súpis pamiatok na Slovensku I-III.
- HEGEDŰS ANDRÁS – TÓTH KRISZTINA, összeáll.
2000 Esztergomi Főegyházmegye I-II. Esztergom
- HORVÁTHY FERENCZ
1830 Egyházi beszéd, mellyet Pünkösdt után 12-dik Vasárnapon 1830. Hébeczen tartott Horváthy Ferencz kőhíd-gyarmati káplány. Esztergam
- HÓKE LAJOS
1866 Adatok Hontvármegye egyházi archeológiájából. Magyar Sion IV. 822-845.
- IPOLYVÖLGYI NÉMETH. J. KRIZOSZTOM
- KUDORA MIHÁLY
É.n.(1906) Hont vármegye története. A római katolikus egyház. In: Borovszky Samu, szerk. 279-413. Budapest
- LÁSZLÓOVÁ, HENRIETTA, összeáll.
2002 Demandice. Nové Zámky
- MAJER ISTVÁN (István bácsi)
1858a Hébecz- A regélő István Bácsi. Mulattató család-könyv a nép Számára. 239-242. Pest
1858b A hébeczi remete. Regélő István Bácsi. 242-245. Pest
- PESTY FRIGYES
1984 Kéziratos Helynévtárából. Szentendre
- REŠKO SÁNDOR – ŠTUTIKA GYULA – LÁSZLÓ HENRIETTA
2000 Deménd. Látnivalók. Komárom
- SZÁNTÓ KONRÁD O.F.M.
1986 A katolikus egyház története I. Budapest
- ŠÁŠKY, LADISLAV
1989 Umenie Slovenska, Bratislava
- SCHEMATIZMUS
1995 Schematizmus Bratislavosko-trnavskej arcidiecezy. Trnava.
- SZÉNÁSSY ÁRPÁD
2001 Felvidéki Árpád-kori templomok lexikona I. Komárom

Internetes honlapok

Deménd – <http://webche.googleusercontent.com/search>

Ipolyvisk – <http://hu.wikipedia.org/wiki/Ipolyvisk>

Kudora János – <http://www.kislexikon.hu/kudora.html>; <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html>

Fehér Ipoly pannonhalmi főapát portréja – <http://collections.osb.hu/cgi-bin>

Ipolyvisk – Vyškovce nad Ipľom – <http://jupiter.elte.hu/ipolyvisk/visktortenet.htm>

Az ipolyviski kegykápolna (Csáky Károly felvétele)

A kápolna oltára (Csáky Károly felvétele)

Hátatáblák a templomban (Csáky Károly felvétele)

Egy régi templomi lobogó (Csáky Károly felvétele)

A kápolna előtti kereszt (Csáky Károly felvétele)

A kutacska ma (Csáky Károly felvétele)

A központi temetőkereszt (Csáky Károly felvétele)

Régi fakereszt (Csáky Károly felvétele)

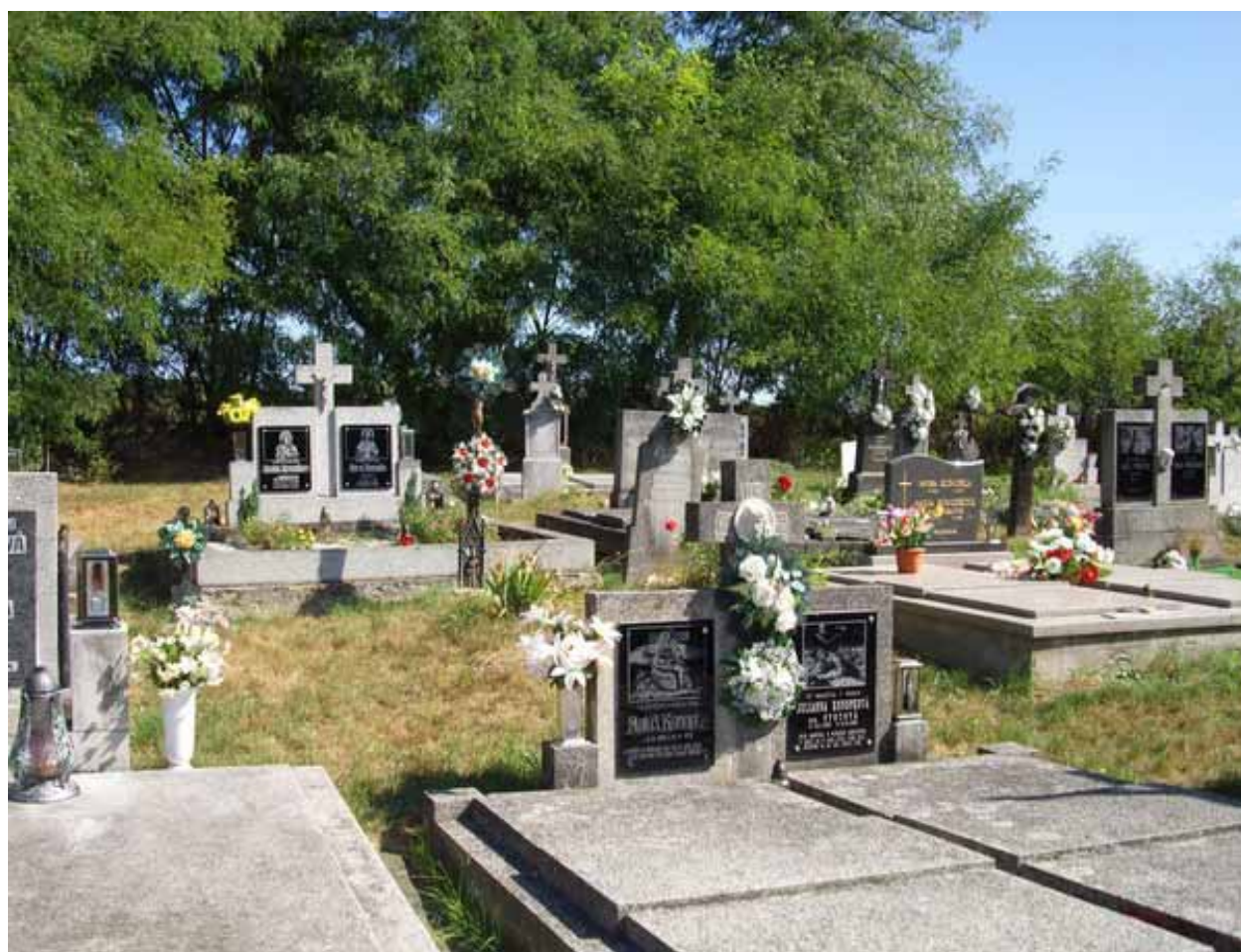

Korpuszos öntöttvas kesreszt (Csáéky Károly felvétele)

Fehér Ipoly, Pannonhalmi főapát, Visk szülötte (világháló)

A kis temető (Csáky Károly felvétele)

H. TÚRI KLÁRA

A pók és hálója

Feszes fák közt, hulló harmat-fényben,
ez istenadta hús reggelen...
pillanatnyi hálórezdülésben
egy pók izgatja lelkem, oly nagyon
/óh, borzalom, óh jaj, önérzetem/ -!
hogyan lesben állva...én is legyeket
vágynék vadászni az űrben:
házasságtörők...s sok-sok hűtlen s eszement
akad hálómbe, - járdán üveg-törők,
öreg-csúfolók, vagy ő...amott,
egy sexual-magazint magával nem-szűnőn
futtató lantművész - ahogy bazsajog,
S míg e tökéletesség csapdája csillan
- mert nincs gondom arra, minek lenni kell!-
...bár félek, hogy tán mindez ...megfekszi gyomrom -
a pók lennék ma - mely mindent lenyel,
válogatás nélkül...mindent-! S villan:
közbeszól az Ég -: Menj menj menj innen el!
Tépd össze hálód! bosszút ne élvezz!
Életed imákkal éld, és ne ítélkezz!
S én magam mögött - veszni,
gondolkodás nélkül...veszni hagyom -
messzi magam mögött hálóm az avaron...

VÉGH JÓZSEF

Adalékok a zsidóság nyugat-nógrádi történetéhez

Jelen dolgozat nem terjed ki a zsidó múlt nyugat-nógrádi teljes történetének feltérképezésére. Mindössze csak annyira vállalkozik, hogy felvillant néhány részletet. Megismerkedhetünk az alsópetényi zsidóság, a nagyoroszi zsidó iskola történetével, találkozhatunk három irodalmat kedvelő és művelő emberrel, a rétsági és diósjenői emlékművek történetével pedig megsejthetjük azokat a borzalmakat, amelyek a holocaust során érte e kultúrkör közöttünk élő polgárait.

Az alsópetényi zsidóság történetéből

Az első adatunk 1746-ból származik, mikor egy összeírás szerint mindössze egy zsidó házaspár lakott itt egyetlen leánykájukkal. Mikor azonban 1783-ban megjelent II. József zsidórendelete, melyben feloldotta a zsidóságra vonatkozó gazdasági tilalmakat, megindult a betelepülés. Ez a rendelet engedélyezte, hogy a zsidók földet műveljenek, kereskedjenek, és ipart űzzenek. A megye zsidóságának térbeli elhelyezkedése elsősorban a helyi földesurak beleegyezésétől függött. Alsópetényben a Gyurcsányi birtok nyújtott megtelepülési lehetőséget számukra. Olyannyira jól érezték itt magukat, hogy az 1784-1785-ös összeírásig számuk 90 főre növekedett, és 19 háztartást számoltak össze. Az ideköltözés azonban nem állt meg, hiszen az itt élők száma 1814-re elérte a 136 főt. Ez akkor tűnik szinte hihetetlennek, ha hozzávesszük, hogy a korabeli településen mintegy 700 ember lakott összesen, elsősorban katolikus, kisebb részt evangélikus vallásúak. Ilyen népesség mellett természetes az, hogy a vallásgyakorlás színterét is megteremtették. A helyi Zsidóság egy zsinagógát épített maguknak. 1840 táján Nógrád megyében nyolc olyan település van, ahol száznál több volt a zsidó lakosság száma. Ezek egyike Alsópetény. Felvetődik a kérdés, hogy egy a világtól elzárt kis faluban mivel foglalkozik egy ilyen nagyszámú népes csoport, akik nem rendelkeznek a környezet évszázadok során kialakult földműves kultúrájával?

Mocsáry Antal így ír erről 1820-ban megjelent monográfiájában:

“A’ Zsidóknak száma két ezer léleknél többre megyen ezen Vármegyében, kik mind házallo kereskedésből élnek, és a’ nyereségből táplálják mind magokat, mind házok népét, abból fizetik a’ tolerantziális adót is. Kéntelenek tsalni, hogy hasznát láthassák fáradságoknak, és a’ hitelbe vett portékák árrát kifizethessék...”

Az is hozzájárult a zsidó népesség mozgásához, hogy a bányavárosok környékéről kitiltották őket. Az igazi választ az 1848. évi összeírás adatai közt leljük meg, bár valamilyen okból a létszámot tekintve pontatlannak tűnik, hiszen mindössze 8 család 31 tagját említi, három évvel később viszont Fényes Elek már ismét 112 főről tudósít. Ez a részleges felmérés is jól példázza azonban az alsópetényi zsidóság életkörülményeit: két külföldi születésű ember volt közöttük. Az egyik 36 évvel ezelőtt érkezett Morvaországból, a másik egy csehországi üveges is már 16 éve él itt. Letelepédési engedélye egyiknek sincs. A többiek valamennyien a megyénkben születtek, s van köztük 3 rongykereskedő, 2 kocsmáros, 1 boltos, 1 üveges és 1 kőműves. Az alsópetényi zsidók is tehát kereskedésből éltek elsősorban. Miközben kocsijukkal járták a környéket, ruhaneművel, esetleg borral, s a háztartáshoz szükséges minden aprósággal kereskedtek. A szorgalmas falusi nép számára valamelyest anyagi biztonságot jelentett a szőlőtermelés, így az időről-időre megjelenő kereskedők vevőköre is kialakulhatott.

Éppen ezért meglepetéssel olvashatjuk Borovszkynál 1911-ben, hogy Alsópetény lakosai valamennyien

római katolikusok. A levéltári kutatások során azonban egyértelműen kiderült, hogy az egyébként nagy tudású monográfus itt pontatlan volt, hiszen a képviselőtestületi iratokból kitűnik, hogy még 1915-ben is a község virilisei - azok, kik a legtöbb adót fizetve szavazattal rendelkeznek a testületben - elsősorban a helyi zsidóságból kerülnek ki.

Mi okozhatta mégis azt, hogy ez a viszonylag jelentős népesség néhány évtized alatt eltűnt a községből, annak ellenére, hogy itt tartózkodásukat hosszú távra tervezték, hiszen ezt bizonyítja a zsinagóga építése is?

Valószínűleg több tényező együttes hatásaként történt mindez. Az egyik ilyen ok lehetett az, hogy a falu lakosságának a fele áldozata lett az 1873-as kolerajárványnak. A másik az lehetett, hogy a lakosság elszegényedett, miután a filoxéra tönkretette a szőlőültetvényeket. A nyomorban élők hangulatát a sajtó által is terjesztett zsidóellenesség tette ellenségessé. Száraz György így ír erről tanulmányában: "ettől kezdve a falusi zsinagógákra forduló szemekben kíváncsiság, vagy idegenkedés helyett borzadály csillog, a tincses, kaftános ortodox zsidó pedig mulatságos vagy szánalmas, rokon- vagy ellenszenves figurából ijesztő, kést rejtegető rémalakká változik." A zsidóellenes hisztériát látva Kossuth így nyilatkozott: "Én az antiszemitikus agitációt, mint a 19. század embere szégyellem, mint magyar restellem, mint hazafi kárhoztatom." Még századunk elején is a zsidókkal fenyegették az apróbb gyermekeket Alsópetényben. A fentiekén túl minden bizonnyal hozzájárult az alsópetényi zsidóság elköltözéséhez, hogy az a Gyurcsányi család, amely egy évszázaddal előtte befogadta őket, kihalt és örökébe a zsidóellenes nézeteiről híres Andreánszky báró került, ki az 1880-as években csatlakozva az antiszemita mozgalomhoz, annak egyik országos szószólójává vált.

Egy évszázad lezárult a falu életében, amelyben minden bizonnyal jelentős szerepet vállaltak a zsidók. Talán néhányan Amerikába is kivándoroltak, hiszen az 1880-as évek legelején megindult folyamatról így ír egy tudósítás: "Nógrád megye egyes helységeinek lakosain valóságos lázas erőt vett a vágy, hogy szülőfalujuknak hátat fordítva Amerikába vándoroljon." Tudomásunk van alsópetényi kivándorlókról is. Valószínűleg legtöbbjük csupán a városokba költözött, hol a nagyobb vallásközösségek biztonságosabb életet jelenthettek számukra.

A kultúrház valamikor a Rosenberg kereskedőcsalád tulajdona volt

Sétánk után visszatérhetünk a falu főterére, hol - még 1946-ban is - állott a zsinagógájuk. Az izraelita egyház az elmúlt években a községnek ajándékozta a területet annak fejében, hogy rendben tartják a zsidótemetőt. Az egykoron Kárpáti utca nevet viselő főútnak a falu főterévé szélesülő terét egyébként 1938-ban Szent István térre keresztelték át, nagy királyunk halálának 900. évfordulója alkalmából.

Zsidó iskola Nagyorosziban

Talán ma már kevesen tudják, de ilyen is működött Nagyorosziban, ahol 1883-ban alakult meg az orthodox hitközség. Alapítói az itt letelepedett kereskedők voltak. Az első rabbija Ungár Akiba volt, aki rövid, de eredményes tevékenysége után Szügyben hunyt el. Első elöljárói Hoffmann Dávid földbirtokos, Gráber Nándor végrehajtó, Kalmár Ármin orvos és Kiszner Mór kereskedő voltak. A kis hitközség, szegénysége miatt nem építhetett magának templomot, így az istentiszteleteket magánházakban kényszerültek megtartani.

Az izraelita elemi magániskola 1887-ben alapított. A benne folyó tanítás nyelve mindvégig magyar volt. 1900-ban Löwy Ignác volt az iskola tanítója és tulajdonosa is egyben. A feljegyzések szerint az iskola felszerelése "megfelelő", tanulóinak létszáma tíz év átlagában kilenc fő volt.

A hitközség tagjai közül Wiener Mór és Csillag Soma saját, Roth Vilmos bérelt birtokon gazdálkodott. A hitközség anyakönyvi kerületéhez tartoztak még az alábbi települések: Agárd, Alsó- és Felsőpetény, Alsó- és Felsősap, Bánk, Borsosberény, Debercs, Diósjenő, Érsekvadkert, Keszeg, Kétybodony, Kisecset, Kosd, Legénd, Nógrád, Nógrádverőce, Nőtincs, Penc, Pusztaberki, Pusztaszécsényke, Rád, Rétság, Romhány, Szátok, Szendehely, Sente és Tolmács is. Csak érdekességként említjük, hogy a sor elején szereplő Alsópetényben egykoron olyan jelentős zsidó népesség élt, hogy még zsinagógát is építettek a maguk számára.

A nagyoroszi hitközség lélekszáma (1929. évi kiadványban megjelent adat) 132 fő, az adófizető családok száma pedig 14 volt. Foglalkozásukat tekintve túlnyomórészt kereskedők voltak. Az első világháborúban részt vevő zsidók közül hárman hunytak el a harctereken. A hitközség 1929. évi vezetősége a következő volt: Lőrinc Izsák rabbi, Kiszner Mór elnök, Berger Bernát pénztárnok, Bissitz Ármin jegyző.

Egy 1934-ben napvilágot látott megyemonográfia említi, hogy Pollák Zakariás izraelita lelkész

1933 óta működik Nagyorosziban, hol ő a Jesiba vezetője. Róla azt is tudjuk, hogy 1909-ben született Sátoraljaújhelyen, s ott járt középiskolába is. A rabbiképzőt pedig a balassagyarmati, a paksi és az újhelyi rabbinál végezte. A hitközség tevékenységének a zsidók elhurcolása vetett véget. (Történetírásunk a mai napig kissé szegénylősen foglalkozik ezzel a témával.) Nagyorosziban azóta csak a temető őrzi nyomát ennek az ősi kultúrának.

Síremlékek a nagyoroszi temetőben (Végh József felvételei)

Egy nagyoroszi születésű író: Fehér Márton

Fehér Márton Nagyorosziban született 1878. szeptember 6-án. közíró. Budapesten szerzett jogi doktorátust, majd ügyvédként és újságíróként tevékenykedett. 1906-tól a Nagyvárad, 1908-tól a nagyvárad Szabadság szerkesztője volt. Szakmunkákat írt a sajtójogról, a választójogról és a nők polgárjogáról. 1919-ben Budapesten utópisztikus államregénye jelent meg Aranyország címmel, 1920-ban Nagyváradon politikai tanulmányt adott ki *Olvasókönyv felnőttek számára* címmel. Szerepet vállalt az izrealita hitközségben, s mint az OMP nagyvárad titkára a zsidóságnak a magyar kisebbséggel való politikai és kulturális együtt haladása mellett foglalt állást. Cikkeit a helyi sajtó s a Magyar Kisebbség közölte, *A zsidók és a zsidóság* c. munkájában (Nv. 1926) szembeszállt a cionizmussal. Ugron Gáborról és Kecskeméti Lipótról írt monográfiája kéziratban maradt.

1938. október 11-én hunyt el Nagyváradon.

Így fogalmazott 1918 február 20-án, a 4-es honvédek 33-as zászló alatt című írásának előszavában:

Bajtársaim felkérésére szíves készséggel vállalkoztam a m. kir. 33. népfelkelő gyalogezredbe beosztott 4-es zászlóaljunk történetének vázlatos megírására. Tettem ezt annál is inkább, mert így alkalom nyílik, hogy a háború legszánandóbb áldozatai, elhunyt hőseink özvegyei és árvái javára létesített ezredalapunkat néhány ezer koronával gyarapíthassam.

Megjegyezni kívánom azt, hogy teljes tárgyilagossággal igyekeztem megírni könyvem, a képek elhelyezésénél pedig a nyomda-technikai célszerűség mellett az vezetett, hogy a képek oly sorrendben következzenek egymásután, mint ahogyan a szövegben azokról említés van téve.

Kedves kötelességemnek tartom, hogy dr. Bárdos Imre főhadnagy barátomnak ez úton mondjak köszönetet, amiért szíves volt naplójegyzeteit felhasználás végett rendelkezésemre bocsájtani és könyvem megírásában jóakarató tanácsaival támogatni.

Könyve tiszta jövedelmének felét a 4-es honvédek özvegy- és árvaalapja, a másik felét pedig a Szurmay alapra ajánlotta fel.

Lenkey Sándor a rétsági drámaíró ügyvéd

Hetényi Rezső, a későbbi rétsági főszolgabíró írta visszaemlékezésében a következő sorokat, arról az időről, mikor 1919-ben Rétságra költözött nagyanyjához: “Új lakóhelyemen mindenkit ismertem. Mint egyetemi hallgatót, a felnőtt értelmiség is befogadott, a járásbíró, a főszolgabíró és az ott állomásozó katonaság tisztjei is. Különösen meleg barátságot kötöttem a háborúból visszatért Dr. Lenkey Sándor ügyvéddel. Ez a barátság 1944. nyaráig, barátom mártírhaláláig tartott.

Háromheti rétsági tartózkodásom után megalakult a Tanácsköztársaság. A járási direktórium tagjai között helyet foglalt Dr. Lenkey Sándor is. A tanácsköztársaság bukása után kezdetét vette a bosszúállás. A Nógrádi Járásban a tanácskorszak alatt senkinek a haja szála sem görbült. A direktórium tagok, s egy pár tanító és politikai vezető ellen az eljárást mégis megindították. Más vádpont híján rekvirálás és osztályellenes izgatás címén tudtak vádat emelni.

Szeptemberben bevonult a román királyi hadsereg. Hallottuk, hogy Vácon kihallgatás nélkül lőtték agyon a kommunistákat. Jellemző, hogy az a járás, amelyik a tanácsköztársaság idején a városoknak csak rekvirálás útján juttatott élelmet, a román őrnagy parancsára 24 órán belül óriási mennyiségű állatot, gabonát és takarmányt szolgáltatott be.

A legfontosabb volt, hogy senki a románok kezére ne kerüljön. Kegyetlen eszközökkel dolgoztak. A Rétságon állomásozó katonaság, kivonulása előtt, Boskó Antal gazdálkodó pincéjében helyezte el - annak tudta és megkérdezése nélkül - a gépfegyvereit és lőszerait, nehogy a románok kezébe kerüljön. A románok megtalálták, és az idős emberre kihallgatás nélkül száz botütést mértek. Hetekig feküdt vérbe fagyva. Ezt látva, a rétsági járásbíró Dr. Lenkey Sándort sürgősen átadta a balassagyarmati ügyészségnek, nehogy a románok kihallgatás nélkül agyonlőjék.

Ennek megtörténte után, másnap Lenkey feleségével és három éves kislányával kocsiba ültünk és Balassagyarmatra utaztunk Ébneth Lajos főügyészhez, akinek a fia jó barátom volt. A volt rétsági főbíró, Baross József, akkor a gyarmati járásban szolgált. Őket akartam fölkeresni és beszélni Lenkey érdekében. Szívesen fogadtak, kérésemet teljesítették és bűncselekmény hiánya címén Sándor barátomat szabadlábra helyezték.”

Szintén Hetényitől tudjuk, hogy Lenkey 1917-ben a Magyar Tudományos Akadémia pályázatán “Magvetők” című verses drámájával 100 aranyat nyert. A jutalmazott mű a Martinovics féle összeesküvésről szólt. “Sajnos a Horthy-korszakban nem adták ki és színre sem került.” - írja róla a jó barát.

Sajnálatos módon, az akadémia levéltárában nem maradt fenn a díjnyertes mű. Minden bizonnyal annak a következtében, hogy a pályázatot támogató alapítvány alapszabálya szerint: “A szerzőnek jutalmat nyert színműve, tulajdona marad”, s így a nyertes pályamű kézírata kötelezően nem kellett, hogy megőrzésre kerüljön.

Sajnálatos tény, hiszen szívesen közreadtunk volna belőle e helyütt is részleteket. A kutatás során azonban mégis kiderült a pályázat körülményeiről néhány dolog.

Az alapítványt tüzberki Kóczán Ferenc /1841-1894/ tette, ki földbirtokos volt a Pest megyei Gyömrőn. Emlékeztét megörökítette azon nemes tettével, hogy 1887. június 6-án kelt alapító levelében 12.000 forint alapítványt tett a Magyar Tudományos Akadémiánál, oly célból, hogy annak kamataiból 100 darab arany adassék évenként a pályatársai között legjobb magyar történelmi színmű szerzőjének és 2000 forintot, melynek évi 100 forintnyi kamatából e pályázat bírálói díjaztassanak. Ehhez képest az akadémia évenként a pályázó színművek tárgykörét akképpen jelöli ki, hogy e körök kisebb korszakokban az ősmundákon kezdve, az egész magyar történelmet felöleljék 1848-ig.

A nagylelkű adakozó családjában általános volt az irodalom szeretete, olyannyira, hogy Kóczán Ferenc maga is publikált olykor-olykor. Cikkei jelentek meg a Családi Körben és az Országvilágban. Sőt, édesapja, Kóczán József is jó tollú író hírében állott.

A földbirtokos által tett alapítvány ügyrendje azt is kimondja, hogy a “jutalmat a viszonylag legjobb műnek mindig ki kell adni”, akkor is, ha az nem áll a kimagasló irodalom színvonalán. Ezzel a kitételrel az akadémia ugyan nem értett egyet, de tiszteletben tartotta az alapító akaratát. De ugyancsak az alapítvány ügyrendjében az Akadémia rögzítette, hogy a Kóczán-jutalomban részesült pályaművek megjelentetésére szolgáló, az Akadémia kiadásában megjelenő “Magyar Történelmi Színműtár” című sorozatban csak azok a nyertes

pályaművek kerülhetnek kiadásra, amelyek irodalmi színvonalat képviselnek.

Az 1917. évi Kóczán-pályázatra öt pályamű érkezett: Az akadémiai bírálóbizottság - Szinnyei Ferenc bölcséleti doktor, egyetemi magántanár, Heinrich Gusztáv, a MTA és a Kisfaludy társaság tagja és Ambrus Zoltán irodalomkritikus - a díjat Lenkei Sándor művének ítélte oda, mivel "A magvetők" című pályamunka "némileg a többi pályamunka fölé emelkedett". A kérdéses írás sem a Magyar Történeti Színműtár sorozatban, sem egyéb kiadásban nem jelent meg.

Az Akadémia hivatalos lapjában, az Akadémiai Értesítő, 1918. 352. Oldalán olvasható az "MTA jegyzőkönyvei" című rovatban a következő: "A bíráló bizottság... a beérkezett öt pályamű közül a 3. Számú "A magvetők" című, "Gradus ad...?" jellegű darabot ajánlja jutalomra. A bizottság javaslata elfogadtván, a felbontott jeligés levél szerint a darab szerzője Lenkei Sándor népfelkelő honvédhadnagy, ki jelenleg Kassán tartalékos tiszt iskolá oktató tisztje".

Egy név Nagyoroszi múltjából: Schichtancz Ármin

Schichtancz Ármin pedagógus, Nagyorosziban született 1862. október 30-án. A tanítóképző elvégzése után Szigetváron lett főtanító. 1886-ban a Pesti Izraelita Hitközség iskolájához került. Időközben megszerezvén a tanári diplomát, részt vett a hitközség polgári fiúiskolájának megszervezésében, amelynek számára tantervet dolgozott ki. Itt tanított 1905-ig, amikor a Wesselényi-utcai leánypolgári iskolához került, melynek 1908-tól igazgatója lett. A zsidó tanítóság mozgalmaiban évtizedekig vezető szerepet játszott s 1919-től elnöke volt az Országos Izraelita Tanító egyesületnek. A Tanítóegyesületek Országos Szövetségének tiszteletbeli tagja. Különböző szaklapokban számos pedagógiai cikke jelent meg. Említését az Újvári Péter által 1929-ben szerkesztett Magyar Zsidó Lexikonban találtuk meg.

A holocaust Rétságáról elhurcolt áldozatai:

Ádler Izidor
Ádler Izidorné
Dr. Fehér József
Dr. Fehér Józsefné
Fehér Sándor
Fehér Vera
Dr. Lenkey Sándor
Dr. Lenkey Sándorné
Rosenfeld István
Rosenfeld József
Rosenfeld Mártonné
Roth György

Holocaust emlékmű Diósjenőn

Diósjenőn, a református temető szomszédságában található egy másik sírkert is. Az egykoron itt élt zsidók nyughelye. Sajnálatos módon az örök nyugalomnak ez a kertje sem menekedhetett meg a vandál kezek pusztításától. A féktelen harácsolás nem kímélte, s legszebb, anyagában is értékes márvány síremlékeit sorra elrabolták, mint ahogyan a legtöbb hasonló temetőben. Az anyagi haszonszerzés vágya elnyomta a kegyelet érzését, s kihasználta, hogy az elmúlt rendszer nem teljesítette az utódok abbéli kötelességét, hogy ápolnia kell az elődök emlékezetét. Persze a zsidók esetében ez sem ilyen egyszerű. A fajgyűlölő, elvakult örület szinte maradék nélkül elpusztította a falvakban élő izraelita vallású népességet, hol aztán jószerivel nem maradt leszármazott, ki az utódok kötelességét teljesíthette volna. A hivatalos állam figyelme pedig nem terjedt ki igazán ezeknek a kultúrtörténeti szempontból is értékes emlékek megőrzésére. Diósjenőn is így volt. Néha-néha rendbe tették a környékét, lekaszálták, kiirtották az olykor méteresre nőtt bozótot, de ezen időszakok között bőven volt olyan is, mikor a lelketlen sírbrólok kedvükre garázdálkodhattak. Szinte csak a legrégebb síremlékek, meg egy emlékmű maradt érintetlenül. Előbbiek azért, mert anyagukban nem voltak alkalmasak az újrafelhasználásra, utóbbi pedig annak következtében, hogy szimbolikus őrzője volt csupán a Rétság környékéről elhurcolt és elpusztított zsidóság emlékének.

1944 nyarán az egykori járás valamennyi településéről lovaskocsikkal, teherautókkal a balassagyarmati gettóba szállították a zsidókat. A városban két gettó is volt. A nagyobbik a zsinagóga környékén állott. Ide zárták a város zsidóságát, míg a kisebb az Óváros környékén, hová a balassagyarmati és a rétsági járás területén élők kerültek. A zsúfoltság, a kijárási tilalom, a nehéz életkörülmények, a folytonos reszketés az ellenőrzésektől, razziáktól, állandófélelemben tartotta őket. Pedig az igazán elviselhetetlen sors csak ezután következett számukra. Kihajtották őket a nyírjesi táborba, hol emberhez nem méltó körülmények között tartották őket, majd egy napon bevagonírozták őket heringek módjára, s szinte meg sem álltak az auschwitzi haláltáborig. Ott rövid válogatás következett, s a “szerencsésebbek” munkatáborba kerültek. Az idősek, betegek, a gyermekek, a terhes nők, a munkára nem alkalmasak - ekkorra a megérkezők túlnyomó része legyengült - egyenesen a gázkamrákba. Megrázó történeteket meséltek el azon kevesek, kik megélve a tábor felszabadítását, visszatérhettek.

Halmos Ernő, Diósjenő megbecsült polgára volt. Az első világháborúban szerzett érdemeiért hivatalosan itthon maradhatott. A magyar királyi hadsereg tisztje volt, ki hősiessége folytán méltán kapott katonai elismeréseket. Birtokosa volt a nagy ezüst, kis ezüst, bronz vitézségi érem, a “signum laudis” kitüntető címeknek. A járásban úgy mondták akkor, hogy ő volt a “legszebben dekorált” tiszt. Ő mentesült a borzalmak alól, de talán az a tudat is közrejátszott korai halálában, hogy a családját már nem tudta megmenteni. Az érdemek csak neki személyesen jelentettek mentességet.

Művelt ember volt, ki anyanyelvi szinten beszélt németül és latinul, s mikor a sors rákényszerítette, megtanult egy kicsit oroszul is. Felesége pedig - Fiuméből származott, beszélt a német és francia mellett horvátul is. Házasságukból négy gyermekük született. A család sem kerülhette el a gettót. Bár egy alkalommal még sikerült rövid időre hazaszöktetni őket, a szabadság azonban nem sikerült tartósra, hamarosan visszahurcolták őket. A két idősebb fiú a gettóban kapta meg a nyilas behívót. A kisebbik még csak tizenhat éves volt. Az anya a két kisebb gyermekével a nyírjesi táborba, majd Auschwitzba, s megérkezésük másnapján a gázkamrákba kerültek. A katonafiak közül az ifjabbikat - aknaszedőként megjárta Galíciát is - 1945 márciusában Nagycenken lelőtték a nyilasok, a másik fogságba esett, s csodával határos módon, ha legyengülve, csonttá soványodva is, de túlélte a koncentrációs tábor borzalmait. Mikor hazatért, a saját apja nem ismerte meg őt.

Halmos Ernő mindig is közéleti ember volt. Sokat tett a falu békéjéért. Ő volt a helyi Nemzeti Bizottság elnöke. Előfordult olyan eset, hogy az ÁVO által ártatlanul elhurcoltakat kellett kimenekítenie, de mikor a nyilas párt nyolc diósjenői tagját vitték el, őket is kiszabadította, mondván, hogy ők végeredményben nem csináltak semmit, csak tagjai voltak a pártnak. Temetésekor sok százan tisztelegtek emlékének. Ott volt mindenki pártállásától, meggyőződésétől függetlenül. A tevékeny, igaz embert gyászolták.

A háború után felkereste a rétsági járásban élő valamennyi túlélőt, s közös összefogással, de nagyjából saját pénzéből egy emlékművet állíttatott az elhurcoltaknak. A diósjenői temetőben ma is ott látható örök mementóul, emlékeztetve arra, hogy az ember az, ki legkegyetlenebbé válhat minden élőlény közül.

A legidősebb fiú, Halmos György, apja halála után elköltözött Diósjenőről, s hamarosan Budapesten talált egzisztenciát magának. Egy jó nevű építővállalat főosztályvezetője lett, de egész élete során szoros kapcsolatban állt a Nógrád megyei, különösen a diósjenői emberekkel. Ahol tudta segítette, munkához juttatta őket.

A közelmúltban a magyar állam "kárpótlásul" fizetett az elhunyt szülők után 30.000,-, a testvér után 15.000,- Ft-ot. Az így kapott összeget családja emlékezetére fordította. Van Budapesten a dohány utcában egy sírkert, s benne egy szomorúfűz-fa fémből. Két levelet vett erre. Az egyikre ráíratta édesapját, Pista öccsét és önmagát, a másikra a koncentrációs táborban együtt elpusztult édesanyját, Edit húgát és Laci öccsét.

Íme a fájdalmasan hosszú névsor a Rétsági Járásból elhurcolt zsidók emlékművéről:

Ádler Izidor	Ádler Izidorné	Ádler Imréné
Ádler Gyuri	Berger Bernátné	Berger Adolf
Berger Adolfné	Berger László	Berger Gizella
Bischitz Ármin	Bischitz Árminné	Bischitz György
Blau Józsefné	Blau Ernő	Blau Márton
Blau Herman	Blau Hermanné	Blau Dániel
Blau Fáni	Blau Józsefné	Blau Jenőné
Bloch József	Bloch Józsefné	Bloch Iván
Bloch Lászlóné	Braun Dezső	Braun Dezsőné
Braun László	Braun Lászlóné	Braun Tibor
Engel Fülöp	Engel Fülöpné	Engel Rózsi
Eisler Hendrich	Eisler Hendrichné	Eisler Jenő
Dr. Fehér József	Dr. Fehér Józsefné	Fehér Vera
Fehér Sándor	Fischer Nándorné	Fischer Péter
Fischer Kató	Fixel Béláné	Frank Aladár
Grósz Fülöp	Grósz Fülöpné	Grósz József
Grósz Ági	Halmos Ernőné	Halmos István
Halmos László	Halmos Edit	Hevesi Adolfné
Hevesi Piroska	Herczfeld Mór	Hirschfeld Ernő
Hirschfeld Ernőné	Hirschfeld Miklós	Hirschfeld Jenő
Hirschfeld Imre	Hoffmann Dezső	Hoffmann Dezsőné
Hoffmann Ödön	Hoffmann Tibor	Hoffmann Aranka
Dr. Hoffmann Sándor	Dr. Hoffmann Sándorné	Kohn Sándor
Kohn Sándorné	Kohn Jenő	Kohn Jenőné
Kohn György	Kohn Zsigmondné	Kohn Béla
Kohn Béláné	Kohn Erna	Kohn Miklós
Kohn Emil	Kohn Emilné	Kohn Géza
Kohn Dezső	Kohn Dezsőné	Kohn Miklós
Kohn Éva	Kohn Rózsi	Kohn Sándor
Kohn Sándorné	Kohn László	Kohn Sándorné
Kohn Edit	Kohn Marika	Kohn Róza
Kolman Ernő	Kolman Ernőné	Kolman György
Láng Mór	Láng Mórné	Láng Lajos
Láng György	Lengyel Mórné	Dr. Lenkey Sándor
Lichtmann Nándor	Lichtmann Nándorné	Lichtmann László
Lichtmann Évi	Lichtmann Magda	Lichtmann Béla

Magyar Adolf	Menczer Riza	Mérő Dávid
Mérő Dávidné	Mérő József	Müller Miklós
Müller Miklósné	Müller Vera	Müller Éva
Neuhauser Bemát	Neuhauser Bernátné	Neuhauser Róbert
Neuhauser László	Nikolszburger Bertalan	Nikolszburger Bertalanné
Nikolszburger Ilonka	Nikolszburger Lajos	Nikolszburger Olga
Paskus Aranka	Paskus Irén	Dr. Pásztor Gábor
Pick Adolfné	Pfeifer Sándor	Pfeifer Sándorné
Pfeifer Miklós	Pfeifer Ferenc	
Pollák Zakariásné	Pollák Zakariás és négy gyermekük	
Reich Miksáné	Reich Ági	
Reich Éva	Reiner Ármin	Reiner Jenő
Reitzer Mór	Reitzer Mórné	Reitzer Adolf
Reitzer Olga	Reitzer Frida	Reitzer Ibolya
Reitzer Béla	Dr. Révész József	Rosenfeld Dezső
Rosenfeld Dezsőné	Rosenfeld György	Rosenfeld Bernátné
Rosenfeld József	Rosenfeld Mártonné	Rosenfeld István
Rosenfeld Adolf	Rosenfeld Adolfné	Rosenberg József
Rosenberg Józsefné	Roth György	Roth Györgyné
Roth László	Roth Baba	Roth Jenő
Roth Jenőné	Roth Simonné	Rotschild Árpád
Rosenthal Rózsa	Rosenbaum Márton	Rosenbaum Mártonné
Sámuel Bernátné	Sámuel Dávid	Sámuel Sándor
Sámuel Sándorné	Sámuel Mórné	Sámuel Rezső
Sámuel Rezsőné	Sámuel László	Sámuel Ödön
Sámuel Ödönné	Sámuel Ibolya	Sámuel Jenő
Sámuel Jenőné	Sámuel Rózsi	Sas Ernő
Sas Ernőné	Schöchter Mór	Schöchter Mórné
Schiffer Géza	Schneller József	Schneller Józsefné
Schreier Vilmos	Schreier Vilmosné	Schreier Cili
Schreier Ignác	Spitzer Ármin	Spitzer Árminné
Spitzer Ilona	Spitzer Béla	Strausz Ármin
Strausz Árminné	Schwarcz Józsefné	Schwarcz Vera
Schönfeld Dezső	Steinberger Mórné	Steinberger Frida
Steinberger Barna	Steinberger Klári	Steinberger Vera
Steinberger Dezső	Steimetz Miksa	Steinmetz Miksáné
Schweizer Jenő	Schweizer Jenőné	Schweizer Sándor
Schweizer Vera	Schweizer László	Schwarczvald Erzsébet
Schwarcz Gyuláné	Ungár Jakab	Ungár Jakabné
Ungár Emmi	Ungár Sándor	Varga Márkné
Wéber Gyula	Wéber Gyuláné	Wéber Éva
Weisz Jakab	Weisz Jakabné	Weisz Miksa
Weisz Miksáné	Weixler Lajos	Weixler Lajosné
Wienerberger Lajos	Wienerberger Lajosné	Wienerberger Károly
Wienerberger Ernő	Wienerberger Ernőné	Wollner Fülöp
Wollner Fülöpné	Breuer Károly	Breuer Károlyné
Kiszner Ármin	Kiszner Árminné	Kiszner Ernő
Kiszner Éva	Kiszner Márton	Kiszner Miklós
Kiszner Blanka	Hoffmann György	

255 ember!

“Megölte őket a gyűlölet, Megőrzi őket a szeretet”

A Rétsági Járásból elhurcoltak emlékműve a diósjenői izraelita temetőben

Az alsópetőnyi zsidó temető részletei

B. TÓTH KLÁRA

Sült krumpli gyertyafényben

A hajdani karácsonyok emléke úgy lengi be az eltelt időt, hogy szinte tapintható közelségben érzem a hatalmas karácsonyfát, hallom a csillagszórók sercegését, érzem a bejgli illatát, mindazt a varázslatot, titkot, amit a karácsonyvárás jelentett.

Szüleink az ötvenes évek legnagyobb nélkülözései ellenére is vigyáztak arra, hogy ne veszítsék el a humorukat, a játékos kedvüket. Hatgyermekes lelkészcsalád lévén jóformán nem is pénzből éltünk, hanem az Isten kegyelméből.

Mikor nem sikerült húst szerezni az ünnepekre (sem. . .), apukám készített egy helyes kismalacot krumpliból, hogy mégis legyen malac az ünnepi asztalon. . . Hurkapálcikából volt a négy lába, szalonnabőrből a fülei, kunkori farka kócból, és derűsen szemlélt minket az asztal körül. Míg jóllaktunk sült krumplival, remekül eljátszottunk a kismalaccal is.

Azok voltak a legizgalmasabb vacsorák, amikor már tényleg semmi nem volt a háznál, csak krumpli, mert azt megtermeltük a kertben. Amikor már olcsó Liga margarin sem volt, amit rákenjünk a krumplira, akkor találta ki a papánk:

- Ma különleges vacsora lesz: sült krumpli mesével!

Mindig új mesét talált ki, sosem untuk meg. A legizgalmasabb résznél váratlanul rámutatott valakire: Folytasd! Így alakult ki a körmese. Megtanultunk türelmesen figyelni egymásra, továbbfűzni mások gondolatait, és amíg kimentettük a törpelánykát a gonosz manók fogságából, vagy más, megoldhatatlannak tűnő helyzetből, észre sem vettük, hogy közben az önálló, felnőtt életre készülünk. . .

1957 karácsonyán a kis faluban nem lehetett fenyőfát kapni. Apukám nem esett kétségbe, vett egy seprűnyelet, fenyőágakat szerzett a szomszéd faluból, és szabályos lukakat fűrt a seprűnyélbe. Sosem volt olyan szabályos karácsonyfánk, mint akkor! Csodájára jártak a szomszédok.

Az ajándékkészítés volt mindig a legizgalmasabb. Kitalálni, hogy kinek mit készítsünk, amivel valóban örömet tudunk szerezni. Megérezni, kipuhatolni, mire vágnak a testvéreink, szüleink, barátaink. Hetekkel, hónapokkal előbb elkezdtünk puhatolózni, mert idő, míg beérik az ötlet, és tetté nemesül. Így a karácsonyvárás időszaka aktív sürgés-forgásban telt. Ilyenkor a titkolózás bocsánatos bűn volt, persze azért voltak szövetségesek, beavatottak a testvérek között, hiszen csak az előtt kellett titkolózni, akinek az ajándék készült.

Mikor szüleink nem tudtak nekünk mesekönyvet venni, hiszen egyrészt nem telt rá, másrészt olyan volt a színvonala, hogy nem kértünk belőle, titokban, éjszakánként elkészítették a saját mesekönyvüket. Együtt találták ki a történetet, anyu versbe szedte, apu megfestette a képeket.

A Fényesszemű manó története végigkísérte a gyermekkorunkat. Copfocskát, a kis törpelányt elrabolják a gonosz manók, és egy faodú-börtön mélyére vetik, ahol Fényesszemű manó vigyáz rá, aki beleszeret, és megszökteti. Változatos kalandok között jutnak el Törpeországba, ahol Fényesszemű őszinte szívvel törpévé akar változni, de ennek is megvannak a feltételei. Többször volt szó a kiadásáról, de a kiadónak az aktuális politikai elvárások szerint feltételei voltak: a jószágos törpekirály legyen inkább párttitkár, az öreg törpe pap,- aki összeadja Copfocskát és Fényesszemű manót - legyen anyakönyvvezető, a törpék legyenek sztahanovista gyári munkások. . . Így aztán szüleink letettek a kiadásról.

A sors úgy hozta, hogy ötven év telt el, mire mégis kiadásra került a mesekönyv.

Amikor végre eljött a várva várt karácsony estéje, átmentünk a templomba az ünnepi istentiszteletre, ahol a lelki felkészítés megtörtént. Otthon, mikor meghallottuk az első csengőt, átöltöztünk ünneplőbe, hiszen kívül-belül méltó módon akartunk ünnepelni. A második csengetésnél sorban álltunk a titkot rejtő ajtó előtt, mind a hatan, mint az orgonásipok, és elkezdtünk énekelni. A hosszú évek alatt kialakult a

repertoár. Ez a várankozás, az összemosalýgás volt a legnagyobbszerűbb. Hiszen tudtuk, hogy ki mit készített a másíknak, vártuk, hogy fog-e örűlni az ajándéknak?

Ilyen boldog egyűtt-várankozással telt az idő a harmadik csengetésíg. Akkor aztán feltárult az ajtó, ott állt a karácsonyfa teljes pompájában, mint maga a Rejtély, a titokzatos égi lény, aki hosszú készűlődés után végre kítárulkozík az ámuló világnak.

A gyertyák imbolygó fényében alíg kivehetően csillogtak az ajándékok, a szikrázva égő csillagszórók a Tejutat hozták le közénk, mint egy mennyei ösvényt, amin járnunk kell, hisz megnyílt az ég, az Ige testet öltött, lejtött a földre, beáramlott a szobába, fénykoszorút vonva apám homlokára, ahogy kezében a Bibliával ott állt teljes papi méltóságában, mégis gyermekien tiszta lélekkel, mintha egy picit elemelkedett volna a földtől, szemében tükröződött a mennybolt, és én azt akartam, hogy ne műljon el a pillanat. . .

Azóta minden karácsony estén, mikor én olvasom fel Lukács evangéliumát és körbeáll a család, ott látom őt fényglóriával a homlokán, ahogy kissé felemelkedik a földről, áldásra emeli a kezét, palástja, mint sötét angyalszárny lebben utána, égszínkék szemében felfénylik az örökkévalóság.

HORVÁTH ÖDÖN

versei

AZ ÓRIÁSOK MINDENT MEGESZNEK ciklusból

A Fény ébredése

A felvirradó nap csigalépcsőjén
a napkorong két hegycsúcs mögül jött fel;
a rügyeken már táncoló vörös fény
megbotlott néhány összehordott kőben.

A kerti ösvényen arra menőben,
éreztem karom félmeztelen bőrén
a napsugarak szinte ingerlően
lágy simítását. Tavaszi légörvény

ölelt magához, élveztem a csöndet.
Korán volt. Minden hangulatot keltő,
apró lény tápáskodott körülöttem

a hosszúra nyúlt éj után. Szűz-dallam:
madáracsicsérgés, lombsuhogás, szellő
összhangja hallatszott száz változatban.

A lábak meséje

Te, végtelen felé igyekező Út!
Dombokon át mész; sötétzöld mezőkön,
csöpp, fehér falvak mentén órahosszat,
városba be és városból ki, újra

a tág szabadba, hívó messzeségbe,
méltóságteljes, kék hegyek hátára,
le a folyóhoz, majd a folyó partján,
át a hídon, s felkapaszkodva ismét

valami távoli pont közelébe.
Aztán a lapos térben kóborolva;
homok-pusztán, sótól virágzó földön,

s így lassacskán elérve egy tanyához,
ahol unszó fény ég az ablakban,
ahol még mindig nyitva áll az ajtó.

A kinnrekedtek

Egyszer az történt, iszonyú robajjal
becsapódott a vaskapu. Mi éppen
kinnrekedtünk; közeledő viharral
lehetett számolni, a messzeségben

villámlott; nemsokára tompa dörgés
morgott fülünkbe. Összenéztünk, merre
találunk búvóhelyet? Szamárbögés
hallatszott a közelben. Pár méterre

megláttuk gazdáját is. Köszöntöttük.
Öreg volt, hosszú szakállal. Az állat
hátán nagy rözsekupac. Láthatóan

most érkeztek ők is. Gondoltuk, jól van,
talán ismerik a járást. De vártak.
Mi mást tehettünk? Vártunk velük együtt.

Ájtatosság

Ujjainkra tekert rózsafüzérrel
motyogjuk el engesztelő imánkat,
ám korunk intó jeleire még nem
figyelünk eléggé, pedig a század

elég érthető nyelven beszél, végső
percekhez érünk. A nagy Bumm esélye
itt van a nyakunkon, jövőt ígérő
javulásról nincsen szó, gyorssegélyre

volna szükség, de mi mindnyájan hitvány,
kis vágyainkkal vagyunk elfoglalva.
Közben kifordul a világ négy sarka

helyéből s elménk, ez a rossz tanítvány
technikai bravúrjaival henceg,
mialatt körben már kénkőszag terjeng.

És egy aktuális ajándékszonett a költőtől, aki így üdvözli a kedves olvasót.

Bátran vagy gyáván

A bátrak mindig töretlenül hittek
igazukban és harcoltak is érte.
A gyávák, minden változástól félve
odajutottak: már csak rosszban hisznek.

Benn a városban nem sok jót ígérve
már kóvályognak a vészjósló hírek
a világvégéről. „Hú, ez jó! Végre
felráznak bennünket és több jó tippet

hallunk veszély esetén mit kell tennünk,”
– mondják a bátrak és hintaszékükben,
jókedvűen ide-oda hintáznak.

A gyávák nyögnek: „Jaj hová kell lennünk
a ránk szakadó csapásban?” – s rémülten
hajuk tépik, vagy az ágy alá másznak.

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

EGY SZELET CSOKOLÁDÉ

Soós úr kedvetlenül figyelte a boltban lézengő vásárlókat, s a pokolba kívánta valamennyiüket. A ma reggeli fegyelmi csúnyán megviselte a lelkét, s úgy érezte, ekkora igazságtalanság még nem történt vele, amióta boltvezető.

Hát tehet ő arról, hogy lopnak?

Senki se jókedvében dugja el az árut, bizonyára éhesek a szerencsétlenek. Kalmár úr, a területi főnök könnyen beszél, az irodájából nem láthatja, hogy az öregek és a kukázók ott állnak az élelmiszerpultok, vagy a hűtő előtt, és akkorákat nyelnek, hogy a pénztárig hallatszik. Nem a húszeszes bírság bántotta, hanem hogy képtelenek megérteni: minden vevő mellé nem állíthat ellenőrt, és azt sem csinálhatja, hogy egyenként bevigye az embereket az irodába motozásra. Szegény környék, tele nyugdíjossal és munkanélkülivel, csoda, hogy még egyáltalán vásárolnak.

Bezzeg valamikor ez a lakótelep volt a legirigyeltebb az egész kerületben. Akkoriban Soós úr is nagyobb lelkesedéssel járt be reggelente, pezsgett a bolt és három pénztárgép is kevés volt a csúcsgyűlöletben. Most meg?... Soós úrnak ez volt az utolsó éve nyugdíjig, kihúzza, ha belegebed is, aztán majd megnyitja saját kis szatócsüzletét. A házában már készül az utcára néző, elkülönített helyiség, raktárral, csinosan.

Töprengésében egy öregasszony zavarta meg. Eddig is figyelte, de csak most fogta fel, mi a feltűnő a viselkedésében?: legalább 4 perce álldogált egyhelyben a leggyanúsabb részen, az édességek polca előtt, ahová csak akkor lehet jól odalátni, ha oldalról nézi az ember. Soósban felébredt a boltosöszön és egyszerűen éberré vált: *hohó, az öregasszony lopni akar!*

Juli, a kövér eladónő szemével csipentett a néni irányába, jelezve főnökének: vigyázzon! Soós visszaintett: jó, jó, majd elrendezi. Addig csak hadd motoszkáljon, kiszökni úgyse tud.

Az öregasszony e pillanatban megelevenedett, nyilván azt hitte, senki sem látja. Megmarkolt egy vékonyka szelet csokoládét és villámgyorsan zsebre vágta. Utána körbesandított és sántikálva, csoszogva a tejhez lépett.

Soós úr elfoglalta őrhelyét a pénztárnál és várta a tolvajt. Már előre dörzsölte a markát, amikor felötlött benne egy furcsa, homályos érzés: a néni arcában volt valami érthetetlenül ismerős, pedig nem a törzsvásárlók közé tartozott, azokat kivétel nélkül ismerte. Ez már a szakmai tapasztalatból adódik: a jó kereskedőnek elég egyszer látni egy vevő arcát, utána évekig emlékszik rá. Márpedig ez az öregasszony sohasem járt az üzletben, erre akár meg is esküdött volna. S mégis... valahol találkozott vele. De hol?

A néni már a kenyérnél volt és egy negyedkilós darabot forgatott nagy gondossággal. Tűnődve csücsörített, s ahogy beszívta alsó ajkát igyekezetében, Soós úr kis híján felkiáltott döbbenetében: *A néni az édesanyjára emlékeztette!* Olyan élesen, tisztán, hogy ha nem hallgat a józan eszére, odarohan és karjaiba zárja. Butaság – a mama már öt éve halott! Rokon lenne? Nem valószínű, arról a tudnia kéne. Egy olyan pici faluban, mint Okány, a Viharsarok legeldugottabb része, lehetetlenség csak úgy előbukkanni az ismeretlenségből. Ahogy magát kicsire összehúzza oson a pultok között, oda rebben... igen, pontosan úgy, mint a mama. Végigfutott hátán a hideg és érezte, hogy homlokát kiveri a veríték.

A néni ekkor ért a pénztárhoz. Aprópénzt szedett elő, hunyorogva számolgatta, de újra és újra összekeverte. Ideges zavarában remegni kezdett és a boltvezetőhöz fordult:

- Kérem... nem látok? jól. Segítene?

Soós úr kínosan feszengett. Ő leleplezni akarta az öregasszonyt, nem körüludvariaskodni, ám nem volt mit tennie. Átvette a maréknyi aprót és válogatni kezdte a fémpénzeket, s közben megkérdezte:

- Ugye, nem a környéken tetszik lakni?

- Nem, kedveském, csak erre volt dolgom, s ha már így adódott, gondoltam megveszem ezt a kis tejet és a kenyeret.

- És a csokit, ugye?...

A néni arca lángvörösre gyúlt.

- Miféle csokit??

- Hát azt, amit a zsebébe dugott. Sajnálom, a saját szememmel láttam. Kár tagadnia.

A csöppnyi körbe az öregasszony valósággal megsemmisült. Rémülten tekintgetett körbe, menekülni akart, de a boltvezető eléje állt és szigorúan mondta:

- Tessék velem jönni! Vegye vissza a pénztárt.- szólt oda az eladónőnek az irodába.

A vevők kíváncsian fordultak feléjük, volt, aki kárörvendően nevetett és volt olyan, aki hangosan zúgolódott:

- Maguk is csak az ilyen kisembereket látják meg! Bezzeg, aki milliókat lop, azelőtt kétrét hajolnak. Szégyellhetik magukat!

Soós úr nem törődött a kiabálókka, hanem terelte maga előtt a nénit. Az, szegényke, lehajtott fejjel, mint egy rajtakapott gyerek, kosarát magához szorítva, riadtan tipegett az iroda felé, közben olyan hangosan sóhajtozott, hogy a bolt túlsó végében is hallani lehetett.

- Jaj, Istenem, mi lesz most énvelem? Mibe keveredtem, Szűz Anyám? - mondta.

- Üljön le és rakja ki a csokoládét. mondta Soós úr

Ám hiába próbált kimérvé lenni, a hasonlóság megzavarta, s képtelen volt úgy viselkedni, ahogyan egy leleplezett tolvajjal illik. Megsajnálta a reszkető-szepegő öregasszonyt és legszívesebben azonnal elzavarta volna, tejestől, kenyerstől, csokistól együtt. Nem, nem, ha elbocsátják is, ő képtelen megjátszani a rendőrt. Még ha egy komoly értékről volna szó... Inkább saját zsebből befizeti, de nem fog itt huzakodni.

- Nézze, néni, ha annyira szereti a csokoládét, gyorsan egye meg, én elfordulok, aztán siessen innen, nehogy valaki belekössön, amiért nem jelentem fel.

- Áldja meg a Teremtő! -hálálkodott az öregasszony hüppögve. De ha nem haragszik, inkább magammal vinném. Én nem ehetek édeset, tetszik tudni, cukros vagyok...

- Hát akkor meg? Ha egyszer nem eheti, miért kellett... már?- lett ingerült Soós úr. Ne haragudjon... mi az ördögért akarta ellopni?

A néni zsebkendőjét vett elő, azzal törölgette könnybe lábadt szemeit.

- Nem magamnak, hanem szegény jó uram miatt...

- Ő van annyira oda a csokoládéért?

- Dehogya is, kedveském, neki pláne nem szabad ilyesmit ennie. Tizenkét éve csak fekszik, még megmozdulni sem tud egyedül. Egy csokoládé neki halálos mérég volna!

Soós úr tehetetlenül tárta szét a karját.

- Akkor végképp nem értem, miért kellett elemelnie a pultról.

- Megmagyarázom, ha nem szól folyton közbe. Tizenkét éve, hogy az uram agyi infarktust kapott, azóta teljesen béna, még beszélni sem tud, se olvasni, én látom el mindennel, amíg bírom. Hogy aztán mi lesz...! Szóval az ő számára tizenkét évvel ezelőtt megállt a világ és fogalma sincs, milyen drága lett közben minden, s hogy az a kis pénz, amit az államtól kapunk ketten, arra se elég, hogy egy csirkeaprólékot vegyek levesnek, néhanapján. De én nem akarom, hogy ő ezt megtudja és emiatt bántódjon, inkább próbálok szerezni hol ezt, hol azt, hogy lássa, ilyesmire is telik, nem állunk mi olyan rosszul. Ilyenkor örül, szaporán pislog, csak így képes szegénykém kifejezni az örömét. Szóval ezt a szelet csokit az ő kedvéért akartam hazavinni... hogy lássa... hogy örülhessen, aztán odaadom valakinek. De ha maga engem elvitet a rendőrökkel, még ágytálat se adhatok neki, és ott fog éhen pusztulni a szerencsétlen...

Soós úr megrendülve nézett maga elé. Ilyet még nem hallott hosszú pályafutása alatt. Hogy valaki azért lopjon, hogy a párját megnyugtassa: íme, ha akarná, futná a pénzükből. Dehogya is fog felvenni semmiféle jegyzőkönyvet, inkább a kezét vágatja le, döntötte el.

- Nagyon hasonlít az édesanyámra! - szaladt ki önkéntelenül a száján.

- Tényleg? Ne mondja!

- Igen. Ő is ilyen kicsi volt és törekeny és keményen dolgozott egész életében. Apa nélkül nevelt fel bennünket, négy fiút. Apánkat a háború vitte el.

- Akkor ne csodálkozzon, ha az édesanyját juttatom az eszébe. Honnan tudja, hogy nem került-e ő is hasonló helyzetbe, mint most én?

Ekkor Soós úrban felderengett egy rég elmosódott kép, megfakult emlék.

Karácsony... vagy valamilyen más ünnep? Reggel még nem volt egy falat kenyér se... és a mama délután egy kosáryi mindenféle cukorkával jött meg. Ők, a gyerekek üvöltve rávetették magukat és falták, ropogtatták, most is érzi szájában az ízét, a mama pedig az ágy szélén ült és csöndesen sírdogált.

Lehet, hogy...? Igen! Sosem gondolt rá, de lehet!

Ha most meg kellett volna szólalnia, alighanem elsírja magát, olyan fájoan és elevenen merült fel a múltból a bizonyosság: az ő anyja is lopott értük, akár ez a madárcsontú, remegő kis öregasszony.

- Menjen...- mondta csöndesen, elszoruló torokkal.

Önmaga legnagyobb döbbenetére lehajolt, és megcsókolta a néni ráncos kezét.

BOZGOR ELIAN

Minimálok

Igaz történet

Már alszik, de azért csörteti még gépesített félálom-dandárjait a Szennyek Városa; arra, amerre e neoprimitívképzeletű pokol virrasztására egybenőtt... utolsó buszok-trolibuszok, kocsiszínbe tartó, lompos villamosok. Autók is... emberekből inkább csak bátrabbja.

A temetők csúszómászói is egészen elnehezülnek a mai sok friss zsíros ennivalótól. Nem hatódnak meg semmi mítosztól, locsogástól...

Bizonnyal akad ilyenkor is kényelmetlenebb dolog, mint utcán aludni. Nyilván-homály. A társadalmi szolidaritás kitettsége. Kis gonoszkodó; lógatja orrát, leeszi magát – le, egészen lábak hegyéig. Oda való, ahová jutott.

Itt a tél.

Alig valaminek, alig valakinek, itten – vidámkodhatnékja?...

Hajléktalan fekszik papundeklidobozokra telepített grandhotel-szobán; talán nem is zavarja semmi, még a csillagvert ég se, mely igazán lefittyedt ez egyszer, nem ígér sok romantikát; testen: Segélyvörös-szolgálat gyors-kabátja.

A rozsdás álom életkerekeit némi szesz hajtja benne – még, utoljára... könnyőreletes a véges világ...

Társaságban hát... magános-zajosan; más is dülöngél, nevetgél abban; éjbe vegyül valami varjúhang...

És éppen ott: kiválik, járdára hajló kabátszárnyat nézeget, pislog, majd ejti fekvőnek lába felé, öntudatlan öntudattal: "Az ember se nem rossz, se nem jó..." Így. Vakogásfélén. "Igaz-e, pajtás...?"

A pajtás azonban – nem felel; a pajtás: alszik.

Mire ez... zsebébe nyúl; s mind körül is seregli. Toporgás, tülekedés... Cigaretta kerül szájba.

Gyufát gyújt; szél cibálja a kicsi lángot. Az meg tenyerében védelmezi, esetlen... kettő, három lobbanás...

Próbálkozik, próbálkozik. Egyre türelmetlenebb. "Au!... ez fáj!..."

De aztán valahogy, mégis... mégis lobban, s lobog –

Aztán lángrakap utcai-sarki Papírvilágváros is, takaróféle rongy, ruha, haj, az is lobban; s lobog..., de hiába száll pörzsölt hajbodor, papírpernye-pihe, bőr- s hússzag hiába; a fekvő nem mozdul, meg se moccan...

*

A mentőorvoshoz beszél már; küszködve, nyafogva; zavarosan: "De hát, én, kérem... izé, nem akartam... Kérem szépen, én... én csak... úgy emlékszem, ó, jaj!... Én, csak, rá... én, csak rá-rá..., rá-gyúj-tot-tam...!"

Most már sír is; józan ugyan, s komái hiába pátyolgatnák, ő vígasztalhatatlan...

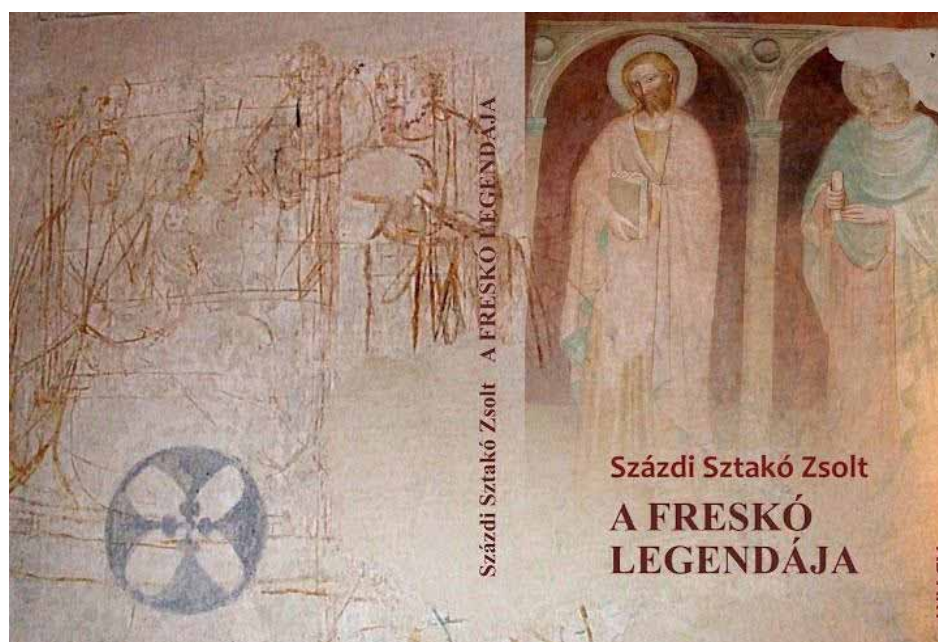

KÖNYVAJÁNLÓ

- Megengeded, hogy tegezzek?
- Tekintve, hogy Te, Én vagyok, kissé körülményes volna a magázódás.
- Akkor talán kezdjük az interjút. . .
- Kezdjük. Habár kicsit skizofrén helyzet lesz. . .
- Mi is a könyved címe?
- A freskó legendája. Ennyit azonban tudhatnál, ha egyszer már arra vállalkoztál, hogy interjút készíts.
- Tudtam is, hiszen, mint azt olyan éles elmével megjegyezted, Én Te vagyok. . . vagy fordítva. Mesélj arról, hogy mi volt a célod a könyvvel.
- A könyvben a százdi templom freskóinak, jobban mondva faliképeinek a középkori történetét dolgozom fel, szépirodalmi eszközökkel. Magyarán, fikció, ezért aztán senki se várjon a könyvtől művészettörténeti hitelességet. Cserébe viszont szabadjára engedtem a fantáziámat, és reményeim szerint, egy igazán izgalmas szellemi kalandra hívom az olvasót. A céloom pedig az volt, hogy így is „reklámot” csináljak a faliképeknek.
- Azt mondtad, hogy ez egy fikció. Ezek szerint az első betűtől az utolsóig a fantáziád műve ez a regény?
- Azt azért nem. Nem a manapság olyan népszerű alternatív történelmet írtam, hanem a főbb történelmi eseményekhez azért igyekeztem igazodni. Ez a kor, a 14-15 század amúgy is roppant izgalmas mind Magyarország, mind pedig Európa történelmében.
- Mintha nem láttalak volna az elmúlt években könyvtárakban, irattárakban, könyvek, régi iratok fölött gömnyedni. . .
- Mert nincs is rá szükség. Az internet ma már olyan hatalmas tudásbázissal rendelkezik, hogy azzal csak a legnagyobb könyvtárak veszik fel a versenyt. De hát, azok is rajta vannak az interneten.
- A könyvet regénynek nevezed, mégis négy különálló történetből áll. Hogy is van ez?
- A történetek több mint egy évszázadot ívelnek át a középkor történelméből, és egy valami köti őket össze, ez pedig villa Zaazd, a mai Százd templomának Európa híré freskója, és kolostorának népe, amelynek létezése azért több mint legenda, szerintem. Azt akarom bebizonyítani, hogy nemcsak a történelem fő áramában történtek izgalmas események. Ez a nép történelme, nem a királyoké, főuraké.
- Mi lesz, ha a regény sikeres lesz? Elképzelhető, hogy lesz folytatása?
- Az én tarsolyomban vannak még történetek, úgyhogy, nem elképzelhetetlen. . .
- Köszönöm, Neked, Magamnak az interjút!

Százdi Sztakó Zsolt

HÍREK

ATHÉNÉS HÍREK

2013. január 12. szombat 14.00: Felolvasás az étteremben, majd barátkozás a galériában.
február 09. szombat 14.00: Felolvasás az étteremben, majd barátkozás a galériában.

Az éppen élő egyéni és csoportos kiállítások mellett,
képzőművészeink is részt vesznek alkotásaikkal
a szécsényi őszi tárlaton.

Képzőművészeink és irodalmáraink közül is többen szerepelnek
a Múza Összművészeti Fesztiválon.

Jókai Anna szellemi támogatásával és két írásával
Karácsonyra megjelenik „Athéné Almanach 2013” című kiadványunk.

2013. év elején tartjuk következő előírt közgyűlésünket, ahol megbeszéljük
aktuális feladatainkat, melyekkel kapcsolatban a tagság szavazataival dönthet
azok fontosságáról, ill. elutasításáról.

Felhívásainkra, rendezvényeinkre és programjainkra
minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Érdeklődni lehet: athene.paszto@gmail.com

Részletek és egyéb információk: www.athenefala.hu

PROGRAMAJÁNLÓ

Pál József Alkotói Kör programja

- 2012. december 21. 16.30–17.30: Karácsonyi gondolatok az irodalomban.** Hagyományos ábrázolásmódok és kortárs újrafogalmazásai a helyi alkotók szemszögéből és válogatásában. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. január 18. 16.30–17.30: Madách Imre Az ember tragédiája című drámakölteményének hatása a nógrádi irodalomra** – egészen napjainkig. Beszélgetés szerzőkkel, szerzőkről és művekről – fölolvadásokkal egybekötve. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. február 15. 16.30–17.30: Verspillanat a tél jegyében,** a helyi szerzők tolmácsolásában, saját művek és egykor élt alkotók műveinek felolvasásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. március 15. 16.30–17.30: Szepesi József, a köztünk élő.** Versek és prózák Szepesi Józseftől az emlékezés jegyében. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. április 19. 16.30–17.30: Marschalkó Zsolt költészete.** Kortársai emlékezése egy drámaíróra, és vershagyatéka általuk való megszólaltatása. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. május 17. 16.30–17.30: Ravasz István költő 75 éves lenne.** Az 1956-ban tragikus hirtelenséggel véget ért pálya felidézése visszaemlékezések és versei bevonásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. június 21. 16.30–17.30: Verspillanat a nyár jegyében,** a helyi szerzők tolmácsolásában, saját művek és egykor élt alkotók műveinek felolvasásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. július 15–21.: Irodalmi kerékpártúra Nógrád megye aprófalvaiba és azokon keresztül.** Az egyes állomáshelyeken előadás Nógrád megye irodalmi hagyományairól és jelenéről, valamint a jelenlévő alkotók műveinek fölolvadása a koraesti órákban.
- 2013. augusztus 17.: Irodalmi kerti parti** az együttlét és az irodalom jegyében – fölolvadásokkal fűszerezve.
- 2013. szeptember 20. 16.30–17.30: Magyar Dráma Napja – a drámaírás helyzete Nógrád megyében.** Kerekasztal-beszélgetés helyi szerzőkkel. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.

Spangár estek

Irodalomról mindenkinek!

**A rétsági
Spangár András Irodalmi Kör
szeretettel vár
minden irodalomkedvelőt
2012. december 14-én 17 órától
a könyvtár olvasótermébe
felolvasó estjére
az est témája:
Miért ír egy író?**

2651 Rétság, Rákóczi út 26., Pf.: 24.
Városi Művelődési Központ és Könyvtár
Telefon: 35/350-785

PÁLYÁZAT

A rétsági Spangár András Irodalmi Kör pályázatot hirdet a vers és prózaírók részére.

A pályázaton korhatár és a témakör megkötése nélkül, minden alkotó részt vehet. Kizárólag máshol meg nem jelent írásművekkel lehet pályázni! Az írásokat digitálisan is kérjük mellékelni. A pályázatok terjedelme nem haladhatja meg az öt gépelt oldalt. (Word, Times New Roman, 1,5 sortáv) A jeligés pályázatok mellé, zárt borítékban kérjük mellékelni a jelige feloldását. Egy jeligéhez maximum három írásmű tartozhat.

Az írásművek leadási határideje:

2013. január 15.

Cím: Spangár András Irodalmi Kör - Városi Művelődési
Központ és Könyvtár

2651 Rétság, Rákóczi út 26., Pf.: 24.

A legjobbnak ítélt alkotás elnyeri a díszes kivitelű

Spangár András emlékplakettet és a hozzá járó oklevelet. Az arra érdemes írásokat megjelentetni tervezzük a Kör 2013. évi antológiájában és a Kör honlapján is.

E havi számunk szerzői:

Barna Krisztina(Balassagyarmat, 1992) Rimóc,
tanuló, meseíró
Borsi István(Budapest, 1957) Diósjenő, szellemi
szabadfoglalkozású, író
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő,
szerkesztő
Elbert Anita ( ) Veszprém, tanár, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007)
református lelkész, költő
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő
dr. Koczó József (Perőcsény, 1950) Vámosmikola,
helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró,
író
Kó-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét,
tanár, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda,
tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő,
restaurátor
H. Turi Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő,
író, előadó
Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő
Szúk Balázs (Eger, 1960) Debrecen, középiskolai tanár,
író, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385
+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

hgev@ freemail.hu

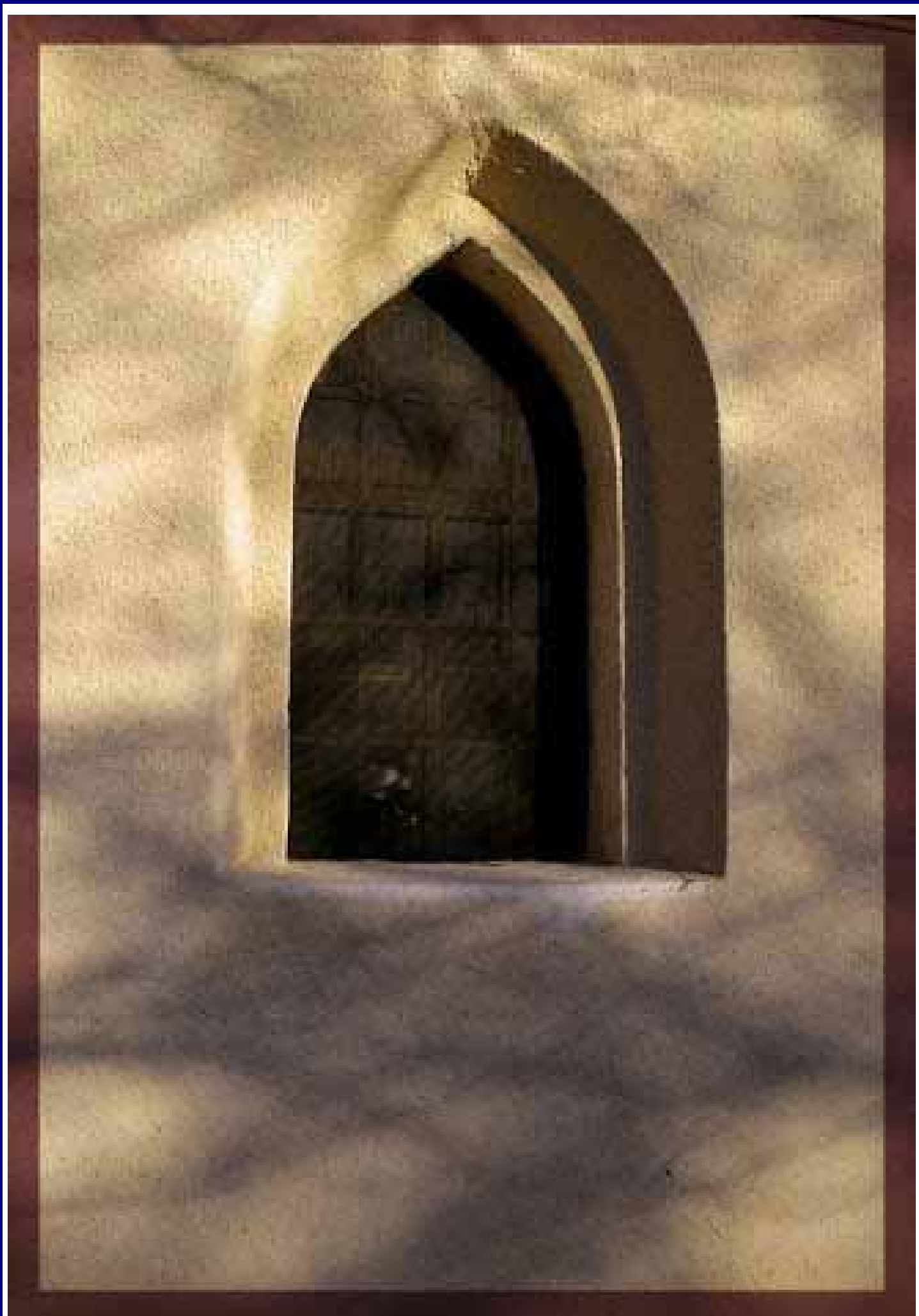
Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu

**Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a
szerzői jog védelmének szabályai,
ezért a Börzsönyi Helikonban
megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való
felhasználásához az érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

**A Börzsönyi Helikon 2012. március
27.-től tagja az Ipoly Eurorégió
Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés
egyesületének.**

Záhorszki Mónika fotója